

sosyal adalet

KASIM 1964

8

sosyal adalet

aylık siyasî fikir dergisi

YIL : 2, SAYI : 8

İmtiyaz sahibi :
Cemal Hakkı Selek

Yazı İşleri Müdürü
Remzi İnanç

Yazı kurulu başkanı
Prof. Sadun Aren

Yönetim yeri :
Selânik Cad. 28/1
Kızılay — Ankara
Kısa adres : P. K. 193
Yenişehir - Ankara

fiyatı : 250 kuruş. Yıllık
abone 24, altı aylık 12
liradır. Yurt dışı abone-
lerde posta ücreti
abone bedeline eklenir.

İlan - reklâm : Beher sütunda
santimi 15 lira ★ Tam sayfa
ve renkli ilanlar için özel
tarife uygulanır.

Dizilip basıldığı yer :
Ankara Basım ve Ciltevi — Ankara
Rüzgârlı Sokak No. 31

(Basıldığı tarih : 7 Kasım 1964)

İ Ç İ N D E K İ L E R

Behice Boran : Yakın tarihimizde yönetici-aydın kadro ve
kalkınma sorunumuz

Gülten Kazgan : Yabancı sermaye ve siyasî bağımsızlık

M. Gabbay : Atatürkçülük ve emperyalizmle savaş

Ceyhun Atuf Kansu : Atatürk'e on soru

Hamdi Konur : Atatürk ilkelerinin yaşaması ulusun
toplumcu gücüne bağlıdır

Rasih Nuri İleri : Atatürk'ün bilinmeyen bir yazısı

Ergin Günçe : Türkiye İşçi Partisi büyürken

Abidin Dino : Sahibini bekliyen devlet

Mehmed Kemal : «Bu kaçınca bahçe gördüm tarumar»

Tosun Kaya : Durdurulan demiryolu işçileri grevi
yöresinde

Şaban Erik : Temelli örfi idare

Ceydet Kudret : Hasret ölüğ padişahım eski istibdada biz

Arslan Başer : Tarafsızların toplantısı

Güzin Dino : Hangi bunaltı?..

Ay Çing : Çin'e kar yağıyor (şiir)

Hasan Hüseyin : Dinamit kahkahası (şiir)

Orhan Suda : Sartre ve dil üstünde kaydırmaca

a y r ı c a

Olaylara bakış — Özel sektör boş durmuyor —

Babeuf olayı — İngiliz İşçi Partisi — Yeni yayınlar —
fıkralar.

sosyal adalet

aylık siyasî dergi

Olaylara Bakış

*Adalet - C. H. P. Kurultayı - Tarafsızlar Konferansı -
Birleşmiş Milletler - İngiliz Seçimleri - Sovyetlerle yakınlaşma*

ADALET

Yurdumuzda geçen ayın en önemli olayı, hiç şüphe yoktur ki, İstanbul Üçüncü Ağır Ceza Mahkemesi'nin Alkılıç dâvasıyla ilgili olarak vermiş olduğu karardır. Hatırlanacağı üzere, Cumhuriyet gazetesinde yayımlanmış olan bir yarışma yazısı üzerine, komünist propagandası yapılmış olduğu iddiasıyla açılmış olan dâva beraatle sonuçlanmıştı. Ancak Yargıtayda bu beraat hükmü bozulmuş ve dosya tekrar mahkemeye iade edilmişti. Mahkemenin başkanı sayın Uluer Yüceöz ve üyesi sayın İsmet Peksoy, kararlarının Yargıtayca bozulmasına mesnet olarak gösterilen sebeplerin «...gerek delil müessesesini ve gerekse delilleri mahkemenin serbestçe takdir hakkını bir tarafa iten ve adalet tarihinde eşine rastlanmayan bir eda taşıdığını» belirterek dâvaya bakmaktan çekinmişlerdir.

Demokrasi herşeyden önce insan hak ve haysiyetine saygı duyan ve onu koruyan bir düzendir. Bu da son duruşmada, adalet mekanizması eliyle sağlanır. Bağımsız, cesur ve bilgili yargıçlar, demokrasinin en büyük ve etkin teminatlarıdır. Bu sebepten, İstanbul Üçüncü Ağır Ceza Mahkemesi yargıçları sayın Uluer Yüceöz ve sayın İsmet Peksoy'u, bu örnek davranışlarından ötürü, en içten saygılarımızla selâmlarız.

C.H.P. Kurultayı

Gerek iç, gerek dış şartların, memleketimizin geçitli meselelerinin yepyeni bir şekilde ele alınmasını zorladığı şu devrede, iktidar partisinin büyük kurultayı bütün dikkatleri üzerine çekmiş bulunuyordu. Acaba Parti, bu kurultayında dünyanın ve memleketimizin içinde bulunduğu ve her gün hızla gelişen değişmelere ayak uydurmak için bir çaba gösterecek miydi? Geçen ayın ortalarında toplanan C.H.P.'nin 17 inci Kurultayı bu bakımdan en iyimser olanları bile hayal kırıklığına uğrattı. Sanki memleketin başka hiçbir meselesi yokmuş gibi, borçlu sınıf geçime meselesi Kurultayın en ateşli tartışma konusu oldu. Böyle bir mesele için Kurultayı bu derece meşgul etmiş olması cidden hazin, ümit kırıcıydı.

Kurultayın kabul etmiş olduğu «İleri Türkiye Ülkümü» adlı bildiri ise, bilimsel bir çözümleme ve buna dayanan yön verici bir ilkedен yoksun olarak hazırlanmış ve bütün iyi şeylerin yapılacağı ve hiçbir fena şeyin yapılmayacağını ifade eden, silik ve kişiliği olmayan bir belgedir. Parti meclisine yapılan seçimlerden de anlaşılacağı üzere, C.H.P. de tutucu akımlar kuvvetlerini artırmışlardır. Bu gerçek de gözönüne alınırsa, adı geçen bildirinin, iyi niyetli birkaç kişinin gayretkeşlik telâkki edilen çabaları sonucu istenmeyerek ve önemsenmeyerek kabul edilmiş olduğu anlaşılır. Böylece «İleri Türkiye» bildirisi bir rüşvet-i kelâm olarak bile hiçbir değer taşımamaktadır.

TARAFSIZLAR KONFERANSI

Son yıllarda milletlerarası politika düzeyindeki en önemli gelişmelerden birisi, büyük askeri bloklara dahil olmayan tarafsız memleketlerin, milletlerarası dengede büyük bir ağırlık olarak belirmeleridir. Sayıları devamlı olarak artmakta olan tarafsız memleketler, aynı zamanda büyük bir teşkilatlanma gücü de göstermektedirler. Geçen ay içinde Kahire'de yapılmış olan ve 56 memleketin katılmış olduğu toplantı, kendi aralarında düzenlemiş oldukları ikinci Konferanstır. Birleşmiş Milletler Teşkilatında büyük bir oy gücü temsil eden tarafsız memleketlerin bu son Konferansları hakkında bu sayımızda bir yazı bulacaksınız.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

2 4 Ekimde bütün Dünyada Birleşmiş Milletler günü kutlanmıştır. 2 inci Dünya Savaşından sonra kurulmuş olan Birleşmiş Milletler Teşkilatı henüz özlenen mükemmelliğe erişememiş, hattâ Kongoda olduğu gibi, zaman zaman emperyalist memleketlerin emellerine hizmet bile etmişse de, milletlerarası anlaşmazlıkları barışçı yollarla çözümlenmek bakımından insanlığa paha biçilmez hizmetler de yapmıştır. Teşkilât bu yönde olumlu gelişmeler vâdetmektedir. Dünya barışına içdenlikle bağlı olan Sosyal Adalet, Birleşmiş Milletler Gününün bütün memleket için mutlu olmasını diler.

İNGİLİZ SEÇİMLERİ

1 5 Ekimdeki İngiliz seçimleri emekçi halkın zafiriyle sonuçlandı ve İşçi Partisi, 15 yıllık bir fasıladan sonra, tekrar iktidara geçti. Bu olayın iyi değerlendirilmesi lâzımdır. Bir kere, İngiltere'nin içinde bulunduğu şartlar İşçi Partisinin birdenbire köklü değişiklikler yapmasına elverişli değildir. Şimdiki sadece çelik sanayii ile karayolu ulaştırmasının devletleştirilmesi söz konusudur. Bunların yanısıra eğitim ve sosyal güvenlik konularında da toplumcu yönde değişiklikler yapılacaktır. İlk bakışta bunların büyük şeyler olmadıkları ve dolayısıyla bu iktidar değişikliğinin İngiltere'ye ve dünyaya fazla birşey kazandırmayacağı düşünülebilir. Kısa bir vade için bu düşünüş belki doğrudur. Fakat mesele uzunca bir vade içinde ele alınacak olursa, başka bir sonuca varmak gerekecektir.

Gerçekten, nekadar ilimli olursa olsun, İngiliz İşçi Partisi toplumcu bir partidir. Bugün İngiltere'nin idaresi Muhafazakârlardan farklı bir çevrenin eline ve nüfuzuna geçmiştir. Bu olay ister istemez memleketi kapitalizmin yaşamasına ve gelişmesine elverişli olmayan bir ortama doğru itecektir. Böylece hergün biraz daha güçsüzleşen özel sektör kademe kademe devletleştirilmek zorunda kalacaktır. Gerçi İngiltere'nin hâlâ emperyalist bir devlet oluşu büyük bir çelişiktir ve top-

lumculuğun serbest bir şekilde gelişmesine büyük bir engel teşkil etmektedir. İşçi Partisinin bu gelişmeyi nasıl çözümleneceği hakkında bir kehanette bulunacak değiliz. Fakat bir çözüme varılacağına ve bunun da toplumcu yönde olacağına katıksız bir inancımız vardır.

Kapitalizmin en başarılı olduğu bir ülkede bile toplumculuğun önüne geçilmez bir şekilde gelişmekte olduğunu göstermesi bakımından İngiliz İşçi Partisinin zafiri büyük bir anlam taşır.

SOVYETLERLE YAKINLAŞMA

Kıbrıs anlaşmazlığı dolayısıyla şimdiye kadar izlediğimiz tek yönlü ve bağımlı dış politikanın sakatlığı ve bu yüzden milletçe düştüğümüz utanç verici durum üzerine hükümet çevrelerinde kişiliği olan bir dış politikaya yönelme isteği belirlediğine önce de işaret etmiştik. Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya ile yaptığımız temaslara bu yeni yönelimin ilk belirtileri idi. Geçen ayın sonlarında Sovyetler Birliği ile de normal komşuluk ilişkileri kurmak için bazı çabalar sarfedilmiştir. Dergimiz baskıya girerken Dışişleri Bakanımız resmi bir ziyarette bulunmak ve Başbakanlar seviyesinde bir toplantının zeminini hazırlamak üzere Moskova'ya hareket etmiş bulunuyordu.

Komşularımızla, özellikle Sovyetler Birliği gibi kudretli bir komşumuzla, dostane ilişkiler kurmak gibi memleketi yalnızlığın vereceği emniyetsizlik duygusundan kurtararak, kişiliği olan bağımsız bir dış politika gütmeye imkânına kavuşturacak her türlü çabayı sevinçle karşılıyoruz. Fakat bu vesileyle bir noktayı belirtmeden geçemeyeceğiz :

Daha birkaç ay öncesine gelinceye kadar Sovyetlerle veya o bloka bağlı devletlerle dostluk ilişkileri kurmaktan bahsetmek vatan hainliği sayılır, böyle düşünceleri ihtimal dahilinde görülen insanlara en büyük şüpheyle bakılırdı. Halbuki şimdi, bu memleketlerde hiçbir değişiklik olmadığı halde, hükümetimiz onlara yaklaşmak için çaba sarfetmektedir. Hiç kimse de hükümete ya da onu destekleyen vatan haini gözüyle bakmamaktadır. Bu olay şunu açıkça ortaya koyuyor ki, bu memlekette bazı kimseler kendilerinde özel bir imtiyaz vehmetmekte, kendilerini bu memleketin tek sahibi ve efendisi saymakta ve dolayısıyla bugün vatan hainliği dedikleri şeyi yarın bizzat yapabilmekte hiçbir sakınca görememekteydiler. İşte biz, toplumcu olarak, bu zihniyetin tam karşındayız. Bu memleketin efendi ve sahipleri yoktur, millet bizzat kendisinin efendisi ve sahibidir. Çeşitli fikirler, onları söyleyenlerin kimliklerine göre değil, fakat doğruluk derecelerine göre değerlendirilir. Üstelik olaylar, bu kendilerinde imtiyaz olduğunu vehmeden çevrelerin, dış politika gibi özel ihtisas istediği iddia edilen bir konuda bile —şimdi kendilerinin de hayret ettikleri— en basit hataları işlediklerini ortaya koymaktadır.

ÖZEL SEKTÖR

BOŞ DURMUYOR

Fazla göze çarpmamakla beraber, geçtiğimiz ayın son haftası, «ürkeklik» ile meşhur sermaye piyasasının haftası oldu. Siyasal çevreler kanalıyla ve «himaye» sloganı ardından plânın devletçi özelliğini «kuşa» çevirtmeyi başaran «nazenin» özel sektör, ayın son haftasını da bitmez-tükenez talepleri için yeni tavizler kopararak kapadı.

Şüphesiz ki, geçen hafta İstanbul'un bir yaz göğü altında uzayıp giden mavi denizini seyreden en bahtiyar insan, Ticaret Odası Başkanı Behçet Osmanoglu idi. Lâf yapmayı bilen ağzı ve sermaye çevrelerinin desteğiyle zaman zaman ön plâna çıkmayı beceren bu ateşli özel sektör taraftarı, yanında «ticari efradı» da hazır olduğu halde, büyük bir salonda topladığı İstanbul milletvekillerine durumun vehametini olanca çiplaklığı ile açıkladı : Özel sektör huzursuzdu. Daha çok «kazanmayı», ama ne biçimde olursa olsun kazanmayı engelleyen her türlü tedbir tezelden kaldırılmalıydı. Aksi halde Kalkınma Plânı hedeflerinin gerçekleştirilmesine imkân yoktu.

Bu açık ifade tarzı, plân hedeflerinin gerçekleşmesinden çok, «nazenin» özel sektörün darılmasından korkan milletvekilleri üzerinde gereken etkiyi gösterdi.

İhvanlar Toplantısı

Hoş, toplantıya katılan milletvekillerinin isimleri, bu türden bir «gözdağı» verilmesini bile gereksiz kılacak isimlerdi ama, yavaş yavaş Başkent'e dönmekte olan diğerlerinin «kulakını bükme» gibi bir faydadan da hali değildi.

Bu hoş ve «yurt» değil, «kişisel çıkar» bakımından büyük önemi olan toplantıya katılan milletvekilleri şunlardı :

Tekin Arıburnu, Ertuğrul Adalı, Muhittin Güven, Cemal Yıldırım, Ekrem Özden ve Fethi Çelikbaş.

Bu muhterem zevatın zaten özel sektörün «başa güreşen» pehlivanlarından olduğu, hemen herkes tara-

findan biliniyordu. Bu bakımdan gazetelerde arz-ı en dam eden resimler, tebessümlere yol açtı. Doğrusu, te recenin tereciye satacağı fazla bir şey yoktu. Kamu c yunun merak ettiği, resimlerde ve demeçlerde bulun mıyandı.

Perdenin Ardı

Bu merak, ancak Meclis oturumları biraz ilerledik ten sonra kesin biçimde giderilebilecektir. Ancak, ş noktadan şüphe edilmemesi gerekiyor : Özel sektör, iz teklerini gerçekleştirmek için giriştiği kulis faaliyetin Meclis arifesinde açıkladı. Şimdi bu kulis Meclis Kc misyonlarında devam edecektir.

Özel sektör, Kıbrıs olaylarının yarattığı havada da yararlanarak, devrimle birlikte yıkılıp giden «he mahallede bir milyoner» politikasının temellerini atmı ya çalışıyordu. Bu çabanın AP fırsatçuları ve CHP ağı ları tarafından desteklenmemesine imkân yoktu.

Büyük Millet Meclisi yeni oyunların öncesindeydi

Öteki Yüz

Oyunun bir başka sahnesi, İç Anadolu Bölgesi Odı ları vesilesiyle Kayseri'de oynandı. Çeşitli Odalar'a mei sup üyeler, Hükümetin tutumuna şiddetle saldırdılar v isteklerini upuzun listeler halinde sıraladılar.

Dikkatli gözler için, bu istekler ve isteklerin açıl lanış biçimi, özel sektörün hiç de «ürkek» olmadığı ortaya koydu. Durmadan istiyor ve istiyorlardı. Sını ları belki de halkın sırtındaki yamalı gömlekti.

Hükümetin halkın yararına olarak aldığı her karı rın değiştirilmesi başlıca istekleriydi. Öyle ki, «karmı ekonomi» deyiminin yerinde, yakında yeller esecek! Bu ayın 12 sinde yapılması gereken Bakanlar-Özel Sel tör toplantısında, bu konular, hazırlanan zeminden so ra elbetteki daha rahatlıkla ileri sürülebilecekti.

Mütevazı İstekler

Gerek İstanbul'da «yaran» dan milletvekillerine, gerekse Kayseri'de halk oyuna açıklanan istekler, ki bunların son derece mütevazı ve yurt gerçeklerini gözeten ve koruyan istekler olduğundan şüphe edenlerin tümü yabancı ideolojiler mensubudur (!) şöyle sıralanabilir :

- 1 — Öncelikle büyük firmaların döviz kaçakçılıklarını bir biri ardına ortaya çıkaran Mali Polis teşkilâtı şöyle ya da böyle işlemez hale getirilmelidir.
- 2 — Devlet müesseseleri kendi ihtiyaçları için de olsa, direkt ithalât yapmamalıdır.
- 3 — Sümerbank'ın tenzilatlı satışları durdurulmalıdır.
- 4 — Yatırım indirimi yüzde 60 şa çıkarılmalıdır.
- 5 — Servet beyanamesi uygulanmasına son verilmelidir.

Devrimci ve halkçı basını sindirmek için Büro'lar kuran, ama yine de «ürkekliği» elden bırakmayan bu «nev-i şahsına münhasır» özel sektörün istekleri, bir «amip» gibi çoğalıyor aslında. Öyle ki, çok sonraki yılları bile şimdiden düşünüyorlar.

Bir Örnek

Ankara Ticaret Odası'nın aylık olarak yayınladığı derginin Eylül sayısında, piyasa durgunluğunu yaratan nedenler arasında, Anayasa'nın 39 ncu maddesi de gösteriliyordu.

Bu açıklayış tarzı, çok az kişinin dikkatini çekti. 39 ncu madde devletleştirme ile ilgiliydi. Ve bırakın uy-

gulanmasını, şimdilik uygulama ihtimali bile yoktu. Ama özel sektör bu maddeden hoşnut değildi. Bu bakımdan, devletçiliğe imkân verebilecek bu maddenin Anayasa'dan kaldırılmasında, sermaye çevrelerinin temel felsefesi bakımından sayısız fayda vardı.

Ticaret Odası'ndan bir yetkili, bu isteklerine haklı bir neden gösteremeyince bir gazeteciye şunları söylemekten kendini alamadı :

«Evet, bu madde bugün işlemiyor. Ama yarın ya İşçi Partisi iktidara gelirse ne olacak?»

Sayın yetkiliye' bu ileri görüşü için elbetteki teşekkür etmek gerekirdi.

Doymayan İştah

Anayasa maddelerinin değiştirilmesini bile isteyecek kadar ileri giden «her mahallede bir milyon devri» hasreti, günden güne doymaz bir hale geliyordu. Örneğin gerek İstanbul, gerekse Kayseri toplantısında, kredi hacminin genişletilmesi de, başlıca isteklerden biriydi.

Oysaki geçen ay içinde özel sektöre tanınan kredi imkânlarını şöyle özetlemek mümkündür :

- 1 — Reeskont hadlerinde yapılan indirimle sağlanan 600 milyon,
- 2 — İşçi Sigortalarından Sümerbank'a tefrik edilen kredi haddi'nin 300 milyon liraya çıkarılması,
- 3 — Özel Yatırım Bankası sermayesinin 1 milyar liraya çıkarılmasına karar verilmesi.

Ama gelin görün ki, özel sektör memnun değildi. Doymuyordu. Doymadıkça da, tebasında bulunan siyasal kadroyu etkiliyor, plân hedeflerini de, devletçi tedbirleri de baltalıyordu.

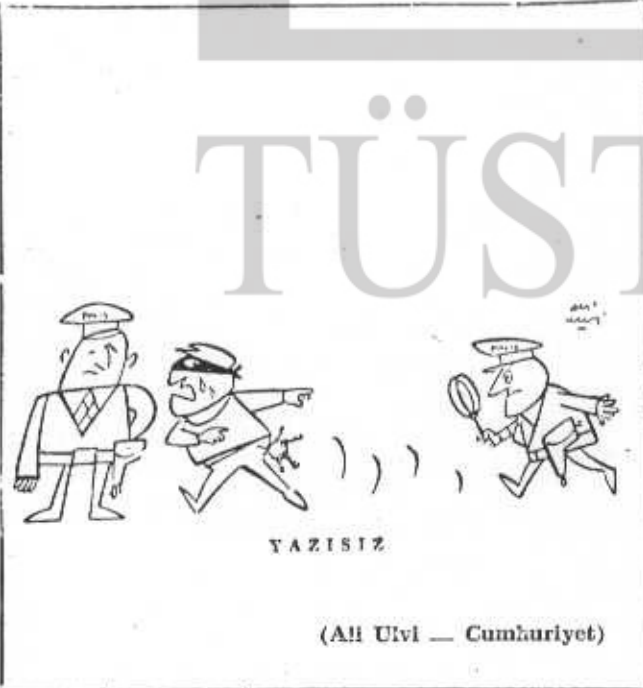
Bu arada, dış ticaret rejiminde bazı maddelerin ithalini kısıtlayan maddeler dolayısıyla, rejimin tümüne saldırılmaktan da geri kalmıyorlardı. Büyük ithalâtçılar bu kısıtlayıcı maddelerin kaldırılması için çeşitli gayretler gösteriyorlar ve başarı kazanacağı da benziyorlar.

Apaçık Bir Gerçek

Kısaca söylemek gerekirse, geçen ayın son haftası içinde özel sektör, toplumsal adalet ilkelerinden uzaklaşılması için kesif bir çalışma yapmış, Meclis'in açılışının hemen öncesinde milletvekillerini hazırlamış bulunuyor. Meseleleri bir-bir bu milletvekilleri tarafından bir-bir Meclis gündemine koydurulacaktır.

Öte yandan 12 Kasım tarihinde yapılacak Bakanlar-Özel sektör toplantısının havası da çok önceden belirlenmiş bulunuyor. Bu toplantıda, özel sektör taleplerinin bir kısmının daha kabul edilmesi, Türk kamu oyunda hayret uyandırmamalıdır. Nihayet dilimizde şöyle bir deyim vardır :

Eski dost düşman olmaz

Yakın Tarihimizde Yönetici - Aydın Kadro ve Kalkınma Sorunumuz

BEHİCE BORAN

Son yıllarda, en azından yüz elli yıllık bir Batılılaşma ve kalkınma çabasımdan sonra neden bir türlü başarıya ulaşamadığı konusu üzerinde ısrarla durulmaya başlandı. Bu meselenin bir parçası olarak da, sultanlık idaresine ve emperyalizme karşı bir halk hareketi niteliğinde başlamış ve yürütülmüş olan Milli Kurtuluş Savaşı'ndan sonra yönetici kadronun nasıl olup da halktan koptuğu zihinleri kurcalıyor. Gerek Osmanlı İmparatorluğunun ekonomik-sosyal yapısı, gerekse bu yapıda sözü geçen sürede meydana gelen değişiklikler üzerinde derinliğine ve genişliğine bilimsel araştırmalar yeterli kadar henüz yapılmış değil, ama konu temel çizgileri ile biliniyor. Diğer taraftan, belki bu bilimsel incelemeler kadar yapılması önemli bir iş daha var ki, o da, meselenin doğru konup doğru formüle edilmesidir. Genellikle bilimsel araştırmalar ve metodoloji ile uğraşanların bildiği gibi, «meselenin konuluğu» en önemli ilk adımdır; mesele doğru konulmazsa, somut olaylar üzerinde araştırmalar ne kadar geniş ve ayrıntılı da olsa doğru sonuçlara varılamaz. Bütün bilim kolları için bu böyledir. O kadar ki, çağımızın büyük fizik bilgini Einstein, «Çoğu zaman esas olan, bir meselenin çözümünden ziyade onun doğru formüle edilmişidir; çözümü, sadece matematik veya deneysel hünerden ibaret olabilir.» der. Yine ona göre, «Bir deneyin, meselenin çözümünü tayin edici niteliği, ancak meselenin formüle edilmiş şekli ile belli olur» (1) Şüphesiz ki, aynı hüküm sadece dar anlamda deneyler için değil, bütün gözlemler ve incelemeler için doğrudur.

Osmanlı İmparatorluğundan bugünkü Türkiye'ye geçiş, genellikle, batılılaşma, modernleşme, ilerlilik, gericilik, Osmanlılık, kapı kulu zihniyeti gibi kavramlar içinde düşünüülüp tartışılıyor. Oysa söz konusu olan temel olay, belli bir toplum yapısından bir başka toplum yapısına doğru değişimdir. Bunun için meseleyi, toplumsal yapı ve bu yapının değişmesi açısından görüp formüle etmek gerektir. Osmanlı İmparatorluğunda toplum yapısının «feodal» olup olmadığı tartışma konusudur. Elbette bu tartışma, feodalite veya derebeylik terimine verilen farklı anlamlardan çıkmaktadır. Günümüzün tanınmış iktisat bilginlerinden Oskar

Lange'nin de belirttiği üzere, bir toplum yapısı incelenirken yapılması gereken ilk iş, arızî, geçici, dar kapsamlı, mahalli nitelikte bütün belirtileri ilk ağızda bir tarafa iterek söz konusu yapının en genel ve zorunlu olan niteliğini bulup tesbit etmektir. Aynı düşünceyi Einstein fizik bilimi için şöyle ifade eder : «Yunan filozoflarından modern fiziğe kadar, sürekli olarak, tabiat olaylarının görünürdeki karmaşıklığını bir kaç temel fikre ve münasebetlere indirgeme (irca) çabası gösterilmiştir... Bilimin temel fikirleri çoğunlukla alanda basit fikirlerdir ve genellikle herkes tarafından anlaşılabilir bir dille anlatılmaları mümkündür.» (2)

Her toplum yapısının «temel kategorileri» olduğu gibi, derebeylik toplumunun da temel kategorileri — yine Lange'nin doğruladığı üzere — toprak mülkiyeti ve toprak rantıdır. Bu toprak mülkiyeti; devlet mülkiyeti ve özel mülkiyet, hukuken mülkiyet veya fiili tasarruf ve intifa şeklinde; toprak rantı da aşar, aynı vergiler, angarya emek gibi çeşitli şekillerde belirebilir; ama somut belirtilerdeki bu çeşitlilik sözü geçen iki temel kategoriye indirgenebilir. Ayrıca, derebeylik sistemine özgü toprak mülkiyeti ta bir mülkiyet hakkı olarak, bütünü ile, tek elde toplanmış bir şekilde belirmez. Mülkiyet hakkı parçalanır ve aynı toprak parçaları üzerinde bir haklar hiyerarşisi halinde kurulmuştur.

Derebeylik toplum yapısının bir başka temel kategorisi de «serf» lik, yani toprağa bağlı tarım emekçisidir. Bu toprağa bağlılık derecesi ve şekli de toplumdaki topluma değişebilir, ama esas olan böyle bir bağımlılığın varlığıdır.

Bütün toplumlar için temel ilişki olan insan-tabii ilişkisini doğrudan doğruya, insanlar arası üretim dağıtım ilişkilerini de dolayısıyla tayin eden teknoloji bakımından ise, derebeylik toplumu «organik enerji (insan ve hayvan gücü)» ve bu gücün kullanılabilecek araçlardan ve ampirik geleneksel teknik bilgilerden ibaretir. (Bu teknolojiye dayanan toplum düzeni sadece derebeylik değildir; esir emeği kullanan eski çağ toplumları da esas itibarıyla aynı teknolojiye sahiptir.) (3)

Osmanlı toplum düzenine ister derebeylik denilsin, ister başka bir ad kullanılsın, şu yukarıda belirttiğimiz temel niteliklerin onda var olduğu bir gerçektir. Batı'daki örneklerinden kendine özgü önemli farklar göstermekle beraber, Osmanlı toplumu sözünü ettiğimiz bu temel niteliklere sahip olduğu için biz onu derebeylik toplum düzeninin bir çeşidi olarak kabul ediyor ve bu sıfatı kullanıyoruz.

İmdi, böyle bir toplum «batılılaşma» çabasına girişiyor, yani zamanının Batı Avrupa toplumları gibi bir toplum olmak zorunluğunu duyuyor. Bunun mümkün olabilmesi için, elbetteki, niteliklerini yukarıda özetlediğimiz temel yapının değişmesi ve bizim toplumumuzun da Avrupa toplumlarının temel yapısına sahip olması gerekirdi. Bu olmadıkça, askerlik, hukuk, idare, eğitim, kıyafet, dil ve yazıda yapılacak veya yer alacak değişmeler tam «batılılaşma»ya yetmiyecekti; zaten bu alanlardaki değişmeler de temel yapının değiştiği nisbette yayılıp tutunabilecekti.

Batılı toplumların temel niteliği neydi? Bunlara kapitalist toplumlar denildiğini biliyoruz. Böyle denildiğini biliyoruz. Böyle deniliyor, çünkü «kapital» bunların «temel kategorisi». Bu terimde hem üretim araçlarının özel mülkiyeti, hem bu mülkiyetin emek gücünden kopuşu, hem de özel mülkiyetteki üretim araçlarıyla «hür» emek gücünün üretimde kullanılması sonucu «artık değer» in meydana geliş anlamları vardır. Üretim araçlarının özel mülkiyetinde de sanayi araçlarının mülkiyeti toprak mülkiyetinden daha ağır basar. Toplumun ağırlık merkezi, tarımdan sanayie kaymıştır; tarım, gittikçe sanayinin bağımlı bir kolu haline almış ve sanayi kapitali tarıma hâkim duruma gelmiştir. Sanayideki büyük gelişme ve ekonomik temelin tarımdan sanayie kayışı organik enerjiden inorganik enerjiye (buhar, daha sonra elektrik) ve el âletlerinden makineye geçiş ile mümkün olmuştur.

Batı toplumlarında bu temel yapı değişmeleri o toplumları teşkil eden insanların faaliyetleri sonucu, ama iradeleri ve niyetleri dışında, meydana gelmiştir. (+) Tâ 11. Yüzyıldan itibaren gelişmeye başlayan ticaret gittikçe hızlanan tempoda artmış, ticaretin genişlemesiyle mamûl mal talebinin artışı sanayii teşvik etmiş, imalâtı artırabilmek ve çeşitlendirebilmek ihtiyacı teknikte organik enerjiden inorganik enerjiye geçiş gibi nitel (kalitatif) bir sıçramaya, Sanayi Devrimi'ne yol açmıştır. Derebeylik toprak mülkiyeti sisteminin tasfiyesi, toprakta ve öbür üretim araçlarında tam özel mülkiyetin meydana geliş, ekonomik temelin tarımdan sanayie kayışı, ticaret ve sanayi sermayecisi sınıfların —burjuvazinin— işi olmuştur. Belirli bir derecede güçlenince burjuvazi, derebeylik sisteminin siyasî ve hukukî düzenini ve kurumlarını da kendi sınıf çıkarlarına uygun düşecek şekilde değiştirmiştir. Ticaret ve sanayi

* Su ve rüzgâr enerjisinden de sınırlı olarak faydalanılır; üretimde esas enerji organiktir.

sınıfları elinde sermaye bir taraftan dünyanın aynı gelişme yoluna girmemiş daha geri toplumlarını, öbür yandan da kendi toplumları içinde toprağa bağlılıktan kopmuş «hür» emek gücünü sömürme sonucunda birikip toplanmıştır.

18. Yüzyılın ikinci yarısından bu yana Osmanlı İmparatorluğunun Batı toplumlarına benzeme yolunda değişme belirtileri göstermesi, Osman toplumunun kendi yapısında benzeri gelişmelerin yer alması sonucu olmamıştır. Derebeylik düzenini tasfiye edip kapitalist sisteme geçmiş Batı toplumlarının Osmanlı İmparatorluğunu ham maddeler kaynağı ve mamûl eşya pazarı olarak açmak üzere zorlamaları sonucu «batılılaşma» hareketi başlamıştır. Batının bu zorlaması ve üstünlüğü en göze çarpar şekilde askerî alanda kendisini gösterdiğinden İmparatorluğun Batıya karşı ilk tepkisi bu alanda oldu. Askerî yenilgilerin önünü almak için Batı örneğinden yeni bir ordu kurmak yoluna gidildi. Orduya sevk ve idare ve teknik personeli yetiştirmek gereği, eğitimde yeni kurumların açılmasına sebep oldu. Yine askerî ihtiyaçları karşılamak üzere devlet, sanayi işletmeleri kurdu. Sonra, Batı devletleriyle temaslarda devlet teşkilâtını ve kadrosunu yenileştirmek ihtiyacı duyulunca, eğitimi modernleştirme ve yeni okullar açma hareketi askerî alanın dışına taşı. Bütün bunlar kolay olmadı; bazı sultanların tahtına, hatta hayatına, sadrazamların kellesine mal oldu. Bu durumu, bazı sultanlar ve devlet adamları ileri görüşlü, aydın kafalıydılar, ama yobazlar, gericiiler ayaklandılar, cahil halkı da din adına aldatarak peşlerinden sürülediler şeklinde izah etmek çok yüzeyde, sosyolojik bakımdan yanıltıcı bir izah olur. Modern ordu, eğitim, hukuk, belli bir toplum tipinin (kapitalist toplumun) yarattığı ve ona bağlı kurumlardır. Sosyal kurumlar, onlara özgü toplum yapılarından koparılarak büsbütün başka yapıda bir topluma getirilip fidan aşular gibi tutturulamaz. Böyle bir toplumda kapitalist devlet işletmeciliği, devlet müdahalesi de sökmez. Batıda kapitalizmin ilk gelişme devrinde devlet, ihracatı artırmak, yerli sanayii geliştirmek için müdahalelerde bulunuyor, hatta örnek devlet işletmeleri açıyordu; ama bütün bu devlet müdahaleleri toplumda esasen başlamış ve ilerlemekte olan gelişmeleri daha da hızlandırmak için yapıyordu. Devletin müdahalesi, toplumun kendi şartları gereği yer almakta olan gelişmeler yönünde yapıyordu. Oysa Osmanlı toplumunda böyle bir değişme ve gelişme yoktu, onun için de devletin müdahalesi toplumda bir dayanak bulamıyor, toplumda yansımıyor ve başarıya ulaşamıyordu.

(+) Toplumsal kanunları meydana getiren bireysel faaliyetlerin her biri birer amaca yöneltilmiş, idarî faaliyetlerdir; ama bu kanunların kendisi bireylerin iradesi dışındadır. O kadar ki, toplum bilimleri ışığında bilinçle plânlanmış sosyalist bir toplumda dahi toplumsal kanunların varlığı ve işleyişi insan iradesi dışında yer alır.

19. Yüzyılda sanayileşme hareketinin başarısızlığını eleştiren Prof. Ömer Celâl Sarç'a göre bu başarısızlığın «en mühim âmîlî devletin zaafıdır». «İmparatorluk, Avrupa merkantilizminin millî istihsalı artırmaya matuf siyasetini tatbîke çalışmakta, fakat merkantillist hükümetlerin en esaslı vasıflarını haiz bulunmamaktadır. Filhakika ülkelerinde mutlak su rette hâkim olan merkantillist devletlerin hilâfına olarak, Osmanlı İmparatorluğu tam bir aciz içindedir.» (4) Bu ifadeden sonra Prof. Sarç Osmanlı devletinin malî, idarî, kültürel ve inzibatî alanlardaki acizini sıralıyor. Oysa, asıl izah edilmesi gereken olay devletin bu acizidir. Avrupanın merkantillist devletleri, şekil bakımından kiralık olmalarına ve hâlâ bir sürü derebeylik kalıntılarını yapılarında taşımalarına rağmen, Osmanlı devleti gibi çöküş halinde merkezîyetçi bir derebeylik devleti değildiler. Avrupa ülkeleri gelişmekte olan ticaret ve ilk safhada daha az gelişmiş olan sanayi burjuvazisine dayanarak mahallî derebeylik düzeninden merkezîyetçi kiralığa geçtiler; bu kiralıklar birer burjuva devleti olan niteliğini kazanma yolunda idiler. Osmanlı İmparatorluğu ise; yukarıda işaret ettiğimiz gibi, yapısında böyle bir içten değişme olmaksızın, dıştan zorlamalar karşısında ayakta durabilmek için yukarıdan aşağı toplumu değiştirmeye, «batılılaşma» ya çabalıyordu. Ayrıca, yönetici aydın kadronun kendi «batılılaşma» sı da çok yüzeydeydi. İnsanın kişiliği içinde yetiştiği topluma göre muhteva ve şekil kazandığından, ne kadar Batının etkisinde kalsalar da bunlar, çöküş halinde yarı feodal bir toplumun kişileri idi. Keyfî hareketler, vazifeyi kötüye kullanmalar, rüşvetler, beceriksizlikler girila gidiyordu İmparatorlukta.

Yönetici — aydın kadro, toplum için kabul ettiği temel kurumlar (özel mülkiyet, özel sektör eliyle sanayileşme), hayat felsefesi ve benimsediği sosyal değerler bakımından ticaret ve sanayi sermayesi sınıflarına — burjuvaziye — bağlıydılar. Oysa bu sınıflar hemen hemen mevcut değildi ve kuvvetle gelişmeleri imkânı da yoktu. Çünkü İmparatorluk gelişmekte olan Batılı kapitalist toplumların ekonomik—politik nüfuzu altına girmiş, onlara ham madde kaynağı ve pazar vazifesini gören bağlı bir ekonomi durumuna düşmüştü. Bu bağımlı durumda ticaret, hele sanayici sınıfların gelişmemesi, reformlar yapmak isteyen devleti, yönetici kadroyu, ve genellikle reformdan yana olan aydınları, köksüz ve dayanaksız bırakmıştır. Reformlardan, batılılaşmadan yana olacak, bu hareketleri destekleyecek gelişen güçlü bir millî burjuvazi yoktu ki batılılaşma ve modernleşme hareketi başarıya ulaşsın.

Öbür yandan, İmparatorluğun bir pazar olarak batıya açılması ve Avrupa mamüllerinin içeri sokulduğu eski düzene özgü mahallî ticaret ve el sanatları sınıflarının işini ve statüsünü bozmuştu. Avrupa'da Derebeylik düzenine özgü ticaret ve sanayi çöküşü ve ortadan kalkışı içten yeni, kapitalist bir ticaret ve sanayi sınıfının gelişmesiyle olmuştu. Bizde ise bu çözülmeye dış etkilerle oluyor ve aynı dış etkiler içte yeni bir ticaret ve sanayi sermayecisi sınıfının gelişmesine im-

kân vermiyordu. Bu durumda halk, yani eski iş düzene bozulan ve yeni faaliyet alanları bulup da yeni bir sınıfta gelişme imkânına kavuşamayan yerli tüccar esnaf ve zanaatkarlar hoşnutsuz olmayıp, fırsat buldukça ayaklanmayıp da ne yapacaklardı? Yeni gelişme yolları tıkalı olunca elbette ki derdlerinin sebebi eski düzenin bozulmasında görecektler, bunun sorumluğunu da üstteki yöneticilerin yukarıdan aşağı kat ettirdikleri, toplumun yapısına aykırı düşen yenilikle yükliyeceklerdi.

Bununla beraber, İmparatorluğu dışa açılmaya zorlayan Batı kapitalizmi, İmparatorlukta yararlanmak için bir takım gelişmeleri ister istemez kendisi birlikte getiriyordu. Her etkinin bir karşı tepkisi vardır. Evrensel kanunu, kapitalizmin Avrupa dışındaki dünyaya yayılışında da kendini gösteriyordu. Bir yandan yönetici kadro dış baskıya ve yenilgilere karşı koymak için bir takım reform hareketlerine girişirken öbür yandan da İmparatorlukta ticaret münasebetleri yürütebilmek ve yabancı sermayenin güvenliğini sağlayabilmek için kapitalist devletler İmparatorluğu «ve mal emniyetini garanti etmiye, dış kapitalizmi aracılığıyla eden gayrimüslim azınlıkları korumaya, gümrükleri kaldırmaya ve tam özel mülkiyet hukukunu tesis etmeye zorluyordu. Yabancı kapitalist ekonomilerin İmparatorlukta içeri sokulduğu, ana akımın doğurduğu bir anafor akıntısı olarak içte de kapitalist niteliği yeni gelişmelere yol açıyor, fakat bu hâkim ekonom karşısında Osmanlı toplumu bağımlı durumda olduğundan bu yerli gelişmeler çok sınırlı olmaktan ileri geçmiyordu, eski sosyal yapıyı tasfiye edip toplumu kapitalist düzeye çıkaracak güçte kavuşamıyordu. Zamanla yabancı sermayenin kanadı altında ve onun aracılığıyla gelişen sınırlı ticaret ve daha da sınırlı sanayi gelişimle azınlıkların elinde toplanıyor ve müslümanlarla olmıyanlar arasında rekabete yol açarak bu ekonomik mücadele durumunun politik alanda ve ideolojilerde de yansımalarına sebep oluyordu.

Batı kapitalizminin getirdiği veya İmparatorlukta idaresini yapmaya zorladığı yenilikler, yukarıdaki şart altında, en çok tarımdaki üst sınıfların işine yaradı. Kapitalist yönde hızla sanayileşme mümkün oluyunca, ve Batı kapitalizmi de memleketi bir tarım ekonomisi olarak tutmak istediği için, tarım ve toprak mülkiyeti ekonominin temeli olmakta devam ediyordu toprak sahipliği gerçek tam mülkiyet haline geliyordu. 1840'ta, timar ve zeamet sistemi kaldırılıyor, 1858 nünü ile toprakta tam mülkiyeti teessüs ediyordu kanun toprakta «tam mülkiyet»i tanıyordu. Gerçekle edildiğine göre, ekilen biçilen toprakların «özellikle Anadolu ve Rumeli'de, devlete ait mirî topraklar halâ. (5) Ama timar, zeamet ve has sisten kaldırılması ve mirî toprakların «tefviz» yolu ile lere intikali, devlete kalan, hukuk deyimî ile «mülkiyet» hakkını gerçekten de kupkuru, soyut bir olmaktan öteye götürmüyordu. Böylece fiilen toprak sahipleri toplumun en güçlü temel sınıfı oluyor. Bu tarihten sonra, devlet ile büyük toprak sahipleri durumu arasında eski düzene

derebeylik ilişkileri ortadan kalkıyor, ama büyük toprak sahipleriyle toprakları işleyen tarım emekçileri arasında derebeylik kalıntısı ilişkiler, bazı bölgelerde günümüze kadar, devam ediyordu.

Tanzimattan bu güne kadar kalkınma hareketinin bir türü istenilen başarıya ulaşamamasının altında bu sosyal yapı gerçekleri yatmaktadır. Osmanlı toplumu büyük bir gelişme içindeydi. Batı ile temas sonucu Batılı burjuvazinin ideolojisini benimsemiş bulunan yönetici-aydın tabaka elinde tuttuğu politik güce dayanarak yukarıdan aşağı toplumu değiştirmeye çalışıyor fakat bu ideolojiye ve çabalara dayanarak olacak sınıflar ekonominin bağımlı olması dolayısıyla gelişemediğinden yönetici aydın tabakanın teşebbüsleri belli bir sınırdan öteye geçemiyordu. Öbür yandan derebeylik düzeni, hele tarımda, tam tasfiye edilemediği, tersine taşralı toprak sahipleri daha da ekonomik güç kazandığı için, bu sınıfın tutucu ve gerici niteliği bütün toplumu ve bu arada yönetici aydın tabakayı da etkiliyordu. Bu tabaka da, bütün batılılaşma gösterilerine rağmen, feodal düzen artığı tarımsal geri bir toplumun merkezîyetçi müstebit devletinin mümessilleri olmak niteliğinden kurtulamıyordu. Devlet mekanizmasında idare mevkilerini dolduran veya devleti dolayısıyla etkiliyerek politik güce sahip çıkmak isteyen yönetici-aydın tabaka ile toplum yapısında ekonomik güce ve üst mevkiye sahip büyük toprak ağaları sınıfı arasındaki çatışma, daha doğrusu çatışmalı bağını, belirtileri ve güç oranları zaman zaman değişerek, bu güne kadar devam edip gelmiştir. Toplumun kritik zamanlarında devlet otoritesini ele alan yönetici aydın tabaka üste çıkmış, büyük toprak sahipleri sınıfını sindirmiş, sosyal kurumlarda bir takım reformlara el atmış, ama sosyal yapı temelinden değişmediği için uzun vadeli bir sürede ekonominin, derebeyliği artığı geri bir tarımsal üretim sistemi; hâkim sınıfın, derebeyliği artığı büyük toprak sahipleri sınıfı oluşu kendisini belli etmiş, reformlar, devrimler, yüzeyde kalmış ve yönetici-aydın tabaka bu tutucu sınıfın ekonomik ve dolayısıyla politik etkisini kıramamıştır. Zaten yönetici-aydın tabaka sınıfsal durumu ve kalkınma için benimsediği sınıf ideolojisi sebebiyle yenilemeye mukavemetin nereden geldiğini doğru teşhis edemiyor, top-

lum yapısının değişmesi zorunluğunu anlayamıyordu. Tersine, Cumhuriyet'in ilânından sonra miri toprak hukukunu kaldırıp tam özel mülkiyet hakkını tesis etmek (6), devletin özel mülkiyeti istimal hakkını snayasa ya sınırlamak suretiyle derebeylik artığı büyük toprak sahipleri sınıfının durumunu daha da perçinlemiş, toprak reformunu önlemiş, başarmak istediği batılılaşma ve kalkınma hareketini böylece kendisi kösteklemiş oluyordu. Sosyal yapı bakımından teşhis doğru konamayınca, kabahat dine, yobazlara, halkın cehaletine, «gerici» lere (her kimse onlar) yükletiliyordu.

Batının, millî ekonominin ve Osmanlı devleti üzerindeki baskısı Birinci Cihan Savaşı sonunda memleketi düpedüz parçalayıp çeşitli Batılı devletlere peşkeş çekmek şeklini alınca, çeşitli sınıfları içine alan memleket çapında bir direnme hareketi başladı. Millî Kurtuluş Hareketi yer yer kendiliğinden meydana gelme bir halk hareketi görüntüsünde, Müdafaa-i Hukuk ve Reddi İlhak dernekleri ve «Millî Müfrezeler» kurularak belirdi. Bu dernekleri kuranlar şehir ve kasabaların orta sınıf halkı, müfrezelere komanda edenler çoğu zaman eski ordu subaylarıydı. Daha sonraları, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve nizami ordu memleket idaresini ve savaşı yürütmeyi ele alınca da bu halk hareketi niteliği daha az belirgin bir derecede de olsa devam etti. Askerî - Sivil yönetici kadro ve genellikle aydın tabaka liderlik rolündeydiler. Arkalarında orta sınıflar vardı ve savaşta köylü-kentli halk dövüşüyordu. Savaş şartları gereği, yönetici kadro ile halk arasında bir kaynaşma ve yakınlık meydana gelmişti; hayat seviyeleri arasında büyük, keskin farklar yoktu. Ama bir hareketin sınıf karakterini anlamak için liderliğine bakmak gerekir. Savaş — veya ihtilâl hareketi — süresince işçi ve öbür emekçi halk kütelleri ve orta sınıflar ortak düşmana karşı birleşir, ama hareket başarıya ulaştıktan sonra çalkantılar durulup düzen kurulunca sınıf ayrımları yüzeye çıkar.

Savaş yılları sırasında yönetici-aydın tabaka ile emekçi halk arasındaki bir birlik ve kurtuluş savaşının anti emperyalist ve anti feodal karakteri kurtuluş hareketine halkçı, devrimci, ilâk bir nitelik kazandırdı. Ama savaş bitip iş yeni düzeni kurmaya gelince yönetici aydın tabakanın orta sınıf karakteri kendini belli etti. Halkçılık, imparatorluğun üst idareci tabakasını, sultanlığı tanımamak anlamını aldı. Sultan ailesi, eski paşalar tabakası dışında herkes halktı. Halk denilen bu büyük kütlenin kendi içinden farklılaşmış sınıflara ayrılmış olduğu fark edilmiyor gibiydi. Sınıf farklarının Batıdaki kadar sıvri ve kesin olmayışı bu yanıtıyı güçlendiriyordu. Yönetici-aydın tabaka yine temel kurullar ve sosyal değerler açısından burjuvaziye bağlıydı. Memleketi kalkındırmak için ekonomik temelde köklü dönüşümler yapmaksızın, kanunlarda, sosyal kurullarda, ekonomik usul ve tekniklerde değişiklikleri yeterli görüyordu. Savaş yıllarında mücadeleye aktif şekilde katılmış fakat memleketin idaresine katılmaktan uzak kalmış olan emekçi halk ise tarihsinin, ya da tezgâhının başına dönmüş, politik hayattan eilin etegini çekmiş durumdaydı. Bu şartlar altında memleket

BAŞIMIZA

GELENLERDEN

KORKMADIĞIMIZ

İÇİN

Aziz Nesin'in bu

BÜTÜN

İncelemesine, gelecek

KORKTUKLARIMIZ sayımızda devam

BAŞIMIZA

edeceğiz.

GELDİ

yine geri bir tarım memleketi, toprak sahipleri yine sosyal yapının hâkim sınıfı olarak kalmıştır. Ve zamanla bu sınıf tutucu ve geriletici etkisini göstermiştir. Bir yandan bağımlı bir ekonomi durumunda olmanın dolayısıyla hızla kalkınmamız ve yönetici-aydın kadronun kendi sınıf karakteri, diğer yandan büyük toprak ağalarının bu geriletici etkisi yüzünden yönetici-aydın tabaka kurtuluş savaşı yıllarında eriştiği ilerlilik noktasında da tutunamamış, zamanla daha gerilere kaymıştır.

Bunun içindir ki, Birinci Büyük Millet Meclisinin 1920 Halkçılık Beyannamesine ve daha sonra ileri sürülen halkçılık, devrimcilik ve devletçilik ilkelerine rağmen, işçilere ve öbür emekçi kitlelere serbestçe kendi meslek teşekküllerini ve siyasi partilerini kurmak hakkı tanınmamış, sosyalist düşünce, yayın ve hareketlere müsaade olunmamıştır. Kendi sınıf durumu ve memleketin sosyal yapısı yönetici-aydın kadroyu böyle çelişmelere düşürmüştür. Bu tahlil ışığında, devrimciliğin neden toplum yapısına değinmediği, harf, kıyafet, kanunlarda değişiklik gibi alanlara yöneldiği, neden halkçılığın, halkevleri ve okullar (o da yeteri kadar değil) açılmaktan ileri gidemediği, neden şartların zorlamasıyla devletçiliğe gidildiğinde, halkçılık ve devrimcilik ilkelerine rağmen emekten yana işleyen demokratik bir devlet sektörlü kurulmayıp, devlet eliyle özel sektörü güçlendirme yolu seçildiği kolayca anlaşılır.

Yönetici-aydın kadronun çelişik davranışlarının bir başka sebebi daha vardır. Yönetici-aydın tabaka memleketi kaldırmak için benimsediği ekonomik-sosyal ideolojiyle burjuvaziye bağıydı ama kendi yeri burjuvazi içinde değil, orta sınıflar-küçük burjuvazi içindeydi. Orta sınıflar büyük sermayenin baskısını üzerlerinde hissettiklerinden «sömürücü büyük sermaye» ye karşıydılar; «meşru kâr», «âdil kazanç», «ticaret ahîki» gibi fikirleri savunurlar, halkın sömürülmemesini isterler, ama üretim araçlarının özel mülkiyeti meselesine de sıkı sıkıya bağlıydılar. Hem üretim araçlarının özel mülkiyetinin, hem de emek gücünün sömürülmemesinin bir arada bağdaşamayacağını görmezler. Onun için bu tabakanın halkçılığı, romantik, amorf, çelişmeli bir görüş olmaktan ileri gitmez; aslında emekçi halka, hele işçi sınıfına karşı bir ürküntü duyarlar ve belli toplumsal durum ve şartlarda bu tabaka kolayca faşizme dahi kayabilir.

Bununla beraber, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, İmparatorluktan içeri sokulan Batı kapitalizminin yarattığı anaför bir akım gibi ticarete, ve daha az ölçüde sanayide, kapitalist ilişkiler ve sermayeci sınıf geçen yüzyılın ilk yarısından bu yana önceleri yavaş, cumhuriyet devrinde daha hızlı bir tempo ile gelişmeye başladı. Bu, işçi sınıfının da aynı zamanda belirip gelişmesi demekti tabii. İşçi sınıfı, belirmediği andan bu yana, ağır şartların altında büsbütün ezilmemek, haklarını savunmak yolunda mücadeleci karakterini, zamanın imkânları nisbetinde gösterdi. 19. Yüzyılın ortalarına ait bu konuda vesikalar var. 1870'lerde ise ilk grev ve ilk teşkilatlanma hareketlerinin belirdiği kesinlikle biliniyor. 1908 meşrutiyetinin ilânında ve Kurtuluş Savaşı yıllarında işçi hareketlerinin canlandığı görülüyor. İşçi sınıfının hareketine paralel olarak (bağlı olarak değil) aydınlar arasında da toplumcu düşünceler ve hareketler beliriyor. 1910'da Sosyalist adını taşıyan politik bir parti bile kuruluyor. Millî Kurtuluş Savaşı yıllarında toplumcu hareket daha da güçlenmiş olarak ortaya çıkıyor. Ama ne işçi sınıfının hareketliliği, ne de aydınlar arasındaki toplumcu akım yönetici-aydın kadroyu, halkın aktif iştirakiyle gerçekten halkçı, gerekli dönüşümleri yapabilecek devrimci bir idareyi gerçekleştirme yönünde etkileyemiyor, bu güçte değil henüz. Tam tersine, savaş bitip durum istikrara kavuştuktan sonra yönetici-aydın kadro devlet enjeksiyonlarıyla geliştirmeye çabaladığı ticaret ve sanayi burjuvazisi, toprak ağaları ve toprağa bağlı kasaba eşrafiyla birleşerek Kurtuluş Savaşı sırasındaki ilerici durumdan dahi geriliyor ve gerek işçi hareketlerini, gerekse aydınlar arasındaki toplumcu akımları bastırıyor. İşçi hareketlerinin tekrar canlanması için İkinci Dünya Savaşından sonraki dönem, toplumcu akımların ortaya çıkması için de 27 Mayıs 1960 hareketini beklemek gerekiyordu.

1. Einstein and L. Infeld, *The Evolution of Physics*, Simon and Schuster, N.Y.
2. O. Lange, *Political Economy*, vol. I, General Problems, Pirgamon Press, 1963, pp 18, 29, 111 and Chap. IV.
3. Einstein, aynı eser, sahife 29, 56.
4. Leslie A. White, *The Evolution of Culture*, McGraw-Hill Book Co., N.Y. 1959, pp. 33, 58.
5. Ömer Celâl Sarç, *Tanzimat ve Sanayimiz*, M. V. Maarif Matbaası, İst. 1940, sahife 18.
6. Bülent Köprülü, *Toprak Hukuku Dersleri*, Fasil I, 1938.

B. RUSSELL, DÜZENLEDİĞİ BİR KONFERANSA TÜRK AYDINLARINI DA ÇAĞIRDI

Tanınmış barış savaşçısı ve düşünür Bertrand Russell, Ortadoğu bölgesinin atomik silâhlardan temizlenmesi amacıyla bir konferans düzenlemek için çalışmalarına başlamıştır. Konferansa memleketimizden Mehmet Ali Aybar, Aziz Nesin, Behice Boran, Sadun Aren, Niyazi Ağırnaslı, Osman Nuri Torun, Necat Erder, İlhan Selçuk, Çetin Altan ve Sabri Esat Siyavuşgil davet edilmişlerdir. Davetlilerin hepsi, imkânları elverdiği takdirde, konferansa katılacaklarını bildirmişlerdir.

YABANCI SERMAYE VE SİYASİ BAĞIMSIZLIK

Doç. Dr. Gülten Kazgan, bu yazısında, siyasi bağımsızlıkla iktisadi bağımsızlığın birbirini tamamladıklarını; iktisaden geri kalmış ülkelerin, yabancı sermaye ve çeşitli örtülerde giren dış yardımlarla nasıl siyasi bağımsızlıklarını yitirdiklerini, son yılların getirdiği ülkemiz ve uluslararası örnekleriyle anlatıyor.

GÜLTEN KAZGAN

Türkiye'nin siyasi bağımsızlığını gerçekleştiren Kurtuluş Savaşı ise, bunu takip eden dönem de bir iktisadi bağımsızlık savaşı sayılabilir. Bundan 30 yıl önce başlayan iktisadi gelişme gayretleri, yeni Türkiye'nin kurucularının iktisadi bağımsızlık olmaksızın siyasi bağımsızlığın da gerçek anlamıyla yerleştirilemeyeceğini kavramış olmalarına bağlanabilir. Türkiye'nin bu bakımdan, siyasi bağımsızlığını İkinci Dünya Savaşından sonra ele geçiren geri kalmış ülkelere önderlik ettiğine de hiç şüphe yoktur.

Ne var ki, iktisadi gelişmeyi harekete geçiren kuvvet yatırımlardır, iktisadi gelişme demek sermaye birikimi demektir. Oysa, fakir bir ülkede sermaye birikiminin sür'atlenmesi birçok güçlüklerle karşıkarsıyadır: zaten çok düşük seviyelerde bulunan tüketim seviyesinin yükselmesini sınırlamak veya artışlarını önlemek, eğer gerektiği gibi uygulanmazsa, geniş halk kitlesinin iktidardaki hükümete düşmanlığını uyandırabilir; iktidardaki varlıkların ise kendi tüketimlerini sınırlamaları bu gereği yerine getirecek olsa dahi, seçilen yol olmamaktadır. Bu sebep yanında, iktisadi gelişmeyi sür'atlendirme isteği iç kaynaklar yanında dış kaynaklar aranılmasına yolaçmaktadır. 1930'larda dış kaynaklara başvurmaksızın gelişmeyi sür'atlendirmeye gayret eden Türkiye, 1950'den sonra, yukarıda belirtilen sebeplerle aynı enerjiyi gösterememiştir. Çeşitli uluslararası teşekküller, başta A.B.D. olmak üzere çeşitli gelişmiş ülkelere resmî kanaldan hibe, yardım, kredi alındığı gibi Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ile «direkt yabancı yatırımlar» da Türkiye'ye çekilmek istenmiştir. Bu zincirin son halkası Ereğli Demir-Çelik Tesisi için yapılan yabancı yatırımdır. Türkiye bu yoldan, 1950'yi takip eden dönemde yavaş yavaş yabancı sermayenin etkisine kendisini bırakmağa başlamıştır.

Yalnız Türkiye değil fakat, iktisadi gelişmeyi sür'atlendirmek isteyip de bütün iç kaynaklarını bu gaye için seferber etme yeteneğini gösteremeyen diğer geri kalmış ülkeler için bugün aynı tehlikeden bahsedilebilir: siyasi bağımsızlığı gerçekleştirecek iktisadi bağımsızlığı yaratmaya giderken, başvurulmuş yabancı sermayenin her ikisini birden zayıflatabilmesi. Fakir ülkeler dünyası, bu kere dolaylı bir yoldan da olsa, yine gelişmiş ülkelerin boyunduruğuna girmek yolundadır.

Burada akla gelecek ilk soru şu olabilir : bugün gelişmiş ülkeler arasındaki yabancı sermaye yatırımı yanında, geri kalmış ülkelere yapılan çok cüz'î miktarda kalır — Meselâ, ABD direkt yatırımlarının (petrol hariç) 1959 yılında % 60'ı Kuzey Atlantik ülkelerine, sadece % 3'ü Asya ve Afrika'ya gitmiştir— Gelişmiş ülkelerin kendi aralarındaki yabancı sermaye yatırımlarının iktisadi ve siyasi bağımsızlığı tehlikeye sokmaktan bahsedilmediği halde, küçük miktarına rağmen Türkiye ve diğer fakir ülkeler için niçin böyle bir tehlike üzerinde durulmaktadır. Bunun nedenlerini kısaca inceleyelim.

Bir kere gelişmiş ülkeler arasında direkt yatırımlar karşılıklıdır ; İngiltere, Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinden ABD'ye sermaye gediği gibi, ABD'den de bu ülkelere gelir. Bu alışverişte siyasi bağımsızlığın tehlikeye düşmesi diye bir olay söz konusu olmamak gerekir, çünkü her ülke diğeri karşısında kendi kapitalinin menfaatlerini savunmak için siyasi müdahalede bulunursa, aynı olayın da kendi başına geleceğini bilir. Kaldı ki, bu akımın tek yönlü olduğu hallerde siyasi bağımsızlık konusu gelişmiş ülkelerin davranışlarını da etkilemektedir. Bunun en mükemmel örneği, İkinci Dünya Savaşından sonra, ABD'nin yıkılan Avrupa ülkelerinin kalkınması için yaptığı Marshall yardımı ve bunun siyasi sonuçlarıdır. ABD, bu yardımlar karşılığı olarak dünyanın siyasi lideri olmağı ve Batı Avrupa

ülkelerini kendi peyki durumuna getirmeye hedef tutmuştur. Bundan ötürüdür ki, İngiltere çok kısa bir dönemde yardım almaktan vazgeçmiş, İsveç tarafsız kalabilmek için Amerikan yardımını kendi ülkesine sokmamıştır. Ne var ki, Batı Avrupanın gelişmiş ülkeleri için artık bu tehlike çok uzaklaşmıştır. Yapılan direkt yatırımların karşılık olması ise bunların bağımsızlığını zayıflatabilecek bir etken olmasını önlemektedir. Oysa, İleri sanayi ülkeleri ile geri kalmışlar arasında, resmi kanaldan yapılan yardımları bir tarafa bırakacak da, direkt yabancı sermaye yatırımları karşılık olmayıp, sadece tek yönlü bir akımdır; Türkiye'ye yabancı sermaye gelir, fakat «kaçak» olarak giden dışında Türkiye'den gelişmiş ülkelere sermaye gitmez. Aynı durum diğer geri kalmış ekonomiler bakımından varittir. «Kaçak» olarak giden sermayenin ise, ne çapta olursa olsun, siyasi müdahale hakkı yaratması diye bir olay düşünülemez. Bu bakımdan, gelişmiş ülkelerin kendi aralarındaki sermaye hareketleriyle, gelişmiş ve geri kalmış ülkeler arasındaki sermaye hareketlerini aynı sınıfa koymak mümkün değildir.

Bundan başka, gelişmiş ülkelerin yatırım hacimleri (mutlak olarak) çok büyük rakamlara vardığı için, gelen yabancı sermaye geri kalmışlara gelen yabancı sermayeye nazaran çok fazla olsa da, oran olarak küçük kalır. Oysa, kendi milli gelirlerine nazaran yatırım oranı yüksek olsa da, gelişmiş ülkelere kıyasla gelen yabancı sermaye miktarı çok küçükle olsa, geri kalmış ülkelerin yatırım oranı içinde önemi daha büyük olabilir. Bu bakımdan, yabancı sermayenin nisbi önemi üzerinde durmak, mutlak rakamların bu önemi belirtmediğini anlamak gerekir.

Nihayet, asıl önemli olan nokta gelen yabancı sermayenin ekonominin hangi üretim kesimlerine, hangi şartlar altında yerleştiğidir. Gelişmiş ülkeler arasında sermaye hareketleri daha çok tek bir ürün üzerinde iktisadlaşmanın birim maliyeti düşürücü etkisine dayanır. Kârlılıkla iktisadlaşma, iktisadlaşma ile pazar genişliği arasındaki ilişki, mamul mal teşkil eden birçok kısımlardan herbirinin bir ülkede üretimine yolaçar. Öyleyse, her bir ülkedeki yabancı sermaye, mamul mal için diğeri kadar önemlidir. Oysa, gerikalmış ülkelere gelen sermayenin büyük bir kısmı petrol gibi iktisadî ve siyasi bakımdan büyük önemi olan bir ham maddeye yönelmiştir. Bu, gelişmiş ülkenin sanayisini ve ulaştırmasını yürüten başlıca ham maddenin kaynağının geri kalmış bir ülke olması, fakat kaynağın anahtarının gelişmiş ülkede bulunması demektir. İktisat tarihi petrol şirketlerinin ve gelişmiş ülkelerin petroldeki menfaatlerinin dünya siyasetini nasıl etkilediğini gösteren örneklerle doludur. Latin Amerikadaki ABD petrol şirketleri, Orta ve Yakın Doğudaki ABD ve İngiliz petrol şirketleri, sermaye ellerinde bulunduğu ve gelişmiş ülkelerin menfaati gerektirdiği için petrol kaynaklarını ellerinde tutan fakir ülkelerin iktisadî ve siyasi gidişini de etkileyebilmiştir. Dikkat edilirse, bu ülkelerin hemen hepsinde iktisadî gelişme ve siyasi bağımsızlık, ya petrol şirketlerinin gücünü kıracak anlaşmalar ya da petrolün millileştirilmesiyle başlar. Gelişmiş ülkelerin petrol ihtiyacı ve petrol kaynağına hakim olma ar-

zusunun dünya siyasetini nasıl etkilediğine en yakın örnek Kıbrıs davasıdır. İngilterenin Yakın ve Orta Doğudaki petrol kaynaklarına siyasi gücüyle hakim olması sözkonusu olmasaydı, Kıbrıs'ın bir çaban başı haline getirilmesi için hiçbir sebep olmayacaktı. Bu bakımdan, yabancı sermayenin siyasi bağımsızlığı ve iktisadî bağımsızlığı tehlikeye soktuğu ileri sürüldüğü zaman üzerinde ilk durulması gerekenin petrol şirketleri olması gerekir.

Türkiye bakımından da mesele ele alındığında toplam olarak gelen yabancı sermaye'den çok, yabancı sermayenin hangi üretim alanlarına geldiğine bakmak gerekir. Diğer petrol kaynağı olan geri kalmış ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'ye gelen yabancı sermayenin de çok büyük bir kısmı petrole yönelmiştir. 1954 yılından sonra, arama, tasfiye için Türkiye'ye yabancı sermaye akmağa başlamıştır. 1954-63 yılları arasında petrol arama ve petrol tasfiyesi için 1,4 milyar TL yabancı sermaye gelmiştir ki, bu tutar 1951-63 yılları arasında Türkiye'ye (Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, Petrol Kanunu ve Ereğli Demir-Çelik Tesisleri) için yapılan direkt yabancı yatırımların yarısını teşkil eder. Mersin'deki ATAS Anadolu Tasfiyehanesi tamamıyla yabancı sermaye ile kurulmuştur, İzmitteki İPRAS tasfiyehanesinde ise yabancı sermayenin iştiraki büyüktür. Petrol gibi ekonominin gidişinde büyük rol oynayan bir ham maddenin anahtarının yabancı sermaye elinde bırakılmasının ne kadar aksak olduğu bu şirketlerin davranışlarıyla açıkça ortaya çıkmıştır. Kendi menfaatleri için üretimin artışı engellemek, üretimi kendi kâr gayelerine göre ayarlamak suretiyle hem iktisadî gidişi hem de Türkiye'nin dış siyasetini etkileyebilecek bir güce sahiptirler. Petrol üretimini durduracağız tehdidiyle istenilenin Türkiye'ye yaptırılması hiç de güç değildir. Tabii, yabancı sermaye yalnız petrole de gelmemektedir. Ne var ki yerleştiği alanlar, büyük kısmı itibarıyla «en az petrol kadar stratejik olan, geri kalmış ülkenin petrol gibi iktisadî ve siyasi gidişini etkileyecek kadar önem taşıyan üretim kesimleridir. Banka sistemi, demir-çelik sanayii, elektrik santralleri, demiryolları ve diğer ulaştırma kesimleri başlıca ihraç ürünleri bu arada sayılabilir. Tanzimattan sonra Osmanlı İmparatorluğuna gelen yabancı sermayenin nasıl bu stratejik alanlara yerleşerek, İmparatorluğu bir iktisadî sömürge ve yarı siyasi bağımlı bir ülke haline getirdiği, yakın tarihimizin en canlı olayları arasındadır. Ancak, Osmanlı İmparatorluğunun tek örnek olmadığına da hiç şüphe yoktur. ABD sermayesinin Latin Amerika'da ağır sanayii ve başlıca ihraç ürünlerini elinde tutarak bu ülkelerin siyasi hayatını nasıl etkileyebileceği bilinen bir gerçektir. Bu ülkelerde ABD'nin siyasi ve iktisadî gayelerine hizmet etmeyen hiçbir iktidar tutunamamaktadır. Küba'da Kastro gibi tutunan çıktığı zaman da iktisadî abluka altında kalmakta, başlıca pazarı olan ABD'yi kaybetmekte ve iktisadî gelişme gayretleri bir çıkmaza sokulmak istenmektedir. Herhalde, Faşizmin İtalya'da güçlenmesinde İtalyan Banka sistemine 19. yüzyıl sonunda gelen Alman sermayesinin beraberinde getirdiği iktisadî anlayışın da payı küçümsenmemek gerekir. Sayısı kolayca artırılacak

olan bu örnekler, ekonominin stratejik alanlarına yerleşen yabancı sermayenin iktisadi sistem ve siyasi iktidarın tayininde ne kadar önemli bir rol oynadığını açıkça ortaya koymaktadır.

Petrol şirketleri dışında Türkiye'ye gelen yabancı sermayenin durumu nedir? hangi üretim alanlarına yerleşmektedir, tutumu nasıldır? Yukarıdaki örneklerden ders alarak bu konu üzerinde önemle durulması gerekir. İtiraf etmek gerekir ki, Ereğli Demir Çelik Tesisleri dışında, gelen yabancı sermayenin çok küçük olduğu gibi, belki lastik sanayi hariç, yerleştiği üretim alanları da aynı ölçüde önemli değildir. Nitekim, 1951-63 yılları arasında Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunundan yararlanarak gelen direkt yabancı yatırımlar sadece 240 milyon TL civarındadır. Diğer bir yazımızda bunların da nasıl bir iktisadi istismar aracı olacağı üzerinde uzun boylu durduğumuz için burada sadece Ereğli Demir-Çelik Tesislerinin durumuna değinmekte yetineceğiz.

Çağdaş teknik nasıl harekete geçirici güç olarak petrole dayanıyorsa, harekete geçirilen araçlar, makineler da aynı şekilde bir ara madde olarak demir-çelikle dayanmaktadır. Demir-Çelik bütün sınaî üretimi, inşaat sanayini etkileyebilecek nitelikte bir ara maddedir. Bu maddenin üretimini ve fiyat politikasını elinde tutan karar mekanizması, bu bakımdan, bütün ülkenin sanayi politikasında söz sahibi olacak demektir. Bundan bir kaç yıl önce ABD de demir-çelik sanayicilerinin fiyat artırma politikasına karşı, bunun bütün Amerikan ekonomisini etkileyecek bir olay olduğu teziyle zamanın Başkanı Kennedy'nin nasıl karşı koyduğu henüz hatırladadır. Sadece bu olay, başlıbaşına, bir ülkede demir-çelik sanayinin ne kadar önemli bir rolü olduğunu ortaya koyacak bir yeterliliktedir. Ne yazık ki, petrole olduğu gibi Demir-Çelik sanayinde de yabancı sermaye Türkiye'de ön plânda gelmektedir. 2,8 milyar TL tutarındaki toplam direkt yabancı sermaye yatırımlarının 1 milyar 160 milyonluk kısmının Ereğli tesislerine ait olduğu düşünülürse, Türkiye'ye gelen toplam yabancı direkt yatırımların % 92'sinin petrol şirketleriyle demir-çelik sanayiine ait olduğu ortaya çıkar. Yabancı sermaye geldiği kadariyle Türk ekonomisine hakim olabileceği iki alana gelmiştir. Türk devleti elindeki niselerinin özel kesime satılması şartı ve karar alma mekanizmasından devletin uzak tutulması, iktisadi ve siyasi bağımsızlığımıza müdahalenin en belirli göstergesi sayılmaktadır.

Yabancı direkt yatırımlar için sözkonusu olan hususlar, resmi kanaldan gelen sermaye için daha büyük ölçüde varittir. ABD kendi siyasi ve iktisadi anlayışını yaymak amacını, yardımlarda ön plânda tutmaktadır; buna aykırı davranışlar ise, derhal yardımın kesileceği tehdidiyle, kendi anlayışlarına göre yola getirilmektedir. Bu yakınlarda Dünya Bankası (IBRD) özel kesime önem vermeyen, sermayeyi devletleştirme tehlikesinin (1) bulunduğu ülkelere kredi açılmıyacağına bildirmiştir. Gerçekten, ister Sovyet Rusya'nın ister ABD'nin dış yardım politikası tamamıyla siyasi amaçlara yönelmiştir ve bunun gerisinde kendi doktriner anlayışları-

nın yardım alan ülkelere benimsetilmesi yatmaktadır. Bu bakımdan, alınan yardım payı büyüdükçe, bu etkinin daha da kuvvetli olacağına hiç şüphe yoktur. Hele, Türkiye'nin dış borçlarını dahi ödemiyecek durumda bulunduğu düşünülürse, resmi kanaldan gelen yardımların ne denli güçlü bir politik baskı aracı olduğu kendiliğinden ortaya çıkar. Her yıl dış ödeme açığı 240 milyon dolar civarında olan Türkiye'nin bu politik baskıyı üzerinde duymaması imkânsızdır. Nitekim, Kıbrıs olaylarında ABD'nin Türk hükümetinin bağımsızlığını sınırlayıcı davranışları Türk ekonomisinin anahtarını ABD'nin elinde tutuyor olmasına bağlanmalıdır.

Resmi kanaldan gelen yardımlar —ki 1948 den beri 1,5 milyarı iktisadi ve 2,5 milyarı askeri olmak üzere, Türkiye 4 milyar dolar yardım almıştır— içinde ABD önde gelmektedir. Ereğli tesislerine gelen sermaye de ABD menşelidir. Petrol şirketlerindeki yabancı sermayenin büyük kısmı ABD şirketlerine aittir. Öyleyse, ister resmi kaynaklardan gelliyor olsun, ister direkt yatırımlar niteliğinde olsun ABD sermayesi bugün Türk ekonomisine hakim durumdadır. Türkiye'nin ABD'nin peyki değil fakat müttefiki olduğunu söyleyenler bu gerçeği unutmuş görünmektedir. Dostluk ancak eşit ekonomik ve siyasi güçteki ülkeler arasında kurulabilir. Eğer bir ülke, ekonomisinin anahtarını bir diğerinin eline vermişse, bu iki ülke arasındaki ilişkiyi dostluk değil fakat bir «büyük ülke-peyk» ilişkisi olarak nitelenecek gerekir.

Siyasi bağımsızlık iktisadi bağımsızlığa dayanır. İktisadi bağımsızlık da iktisadi gelişmeye. Eğer iktisadi gelişme için iktisadi bağımsızlık tehlikeye girerse, siyasi bağımsızlık da aynı ölçüde tehlikeye girmiş demektir. Dış yardım için eller dışarı uzanırken, yabancı sermayeyi Türkiye'ye çekmek için kanunlarla yabancı sermayeye taviz verilmesi yoluna gidilirken, bu karşılıklı ilişki hiçbir zaman gözden uzaklaştırılmamalıdır. İktisadi ve siyasi bağımsızlığımızı korumak istiyorsak, kendi gücümüzü harekete geçirmemiz gerekir. Çekme su ile değirmenin dönmiyeceğini atalar söylemişse, bunun bir «hiçmetisi» olduğunu unutmamalıyız.

SERMAYE İŞTE BÖYLE BİRİKTİ

I

James Truslow Adams'ın Amerika Tarihi adlı kitabından :

«... Yeni makinelerini işletebilmek için dokuma sanayicileri... kadın ve çocuklar çalıştırmışlardır. Bunların arasından biri «işimizi yürütmek için muhtağ aileleri ve özellikle çok çocukluları kullanmaya mecburuz» diye yazıyordu. Bir başkası, bu iş için altı ile oniki yaş arasındaki kızların müsait olduklarını, erkelere lüzum kalmadığını kaydediyordu. 1801'de Josiah Quincy, Rhode Island'ta bir fabrikayı ziyaret ediyor ve çabışmakta olan yüz kızım oniki ile yirmi sent arasında gündelik aldıklarını öğreniyor. «Yüzlerinde öyle bir perişanlık okunuyordu ki.» diye kaydediyor ve işçilerin dörtte üçünün genç kadınlardan ibaret olduğunu anlatıyor.

Özel sektörçülerin dikkatine sunulur.

ATATÜRKÇÜLÜK

ve emperyalizmle savaş

M. GABBAY

Geri kalmış memleketler halkının, sanayileşmiş kapitalist memleketler tarafından sömürülmesine emperyalizm denir. Emperyalizm, dünya tarihinin gelişmesinde bir dönemdir. Kapitalist memleketler, sanayi ürünlerinin sürümünü temin edebilmek için, 200 yıla yakın bir zamandan beri, birbirleriyle rekabet ederek dünyanın birçok bölgelerini bölüşüp paylaşmışlardır. Filen ılgal edemedikleri memleketleri de, türlü siyasî ve askerî tazyikler sonucunda o ülkelerde iktisadî nüfuz sağlayıp, tıpkı ılgal ettikleri sömürgeler gibi sömürmüşlerdir.

Osmanlı İmparatorluğu, 19. yüzyılda emperyalizmin ağına düşerek, daha çok bu ikinci sömürme sistemine tabi tutulmuştur. Emperyalist çevreler, sömürücü sistemin devamını sağlamak için, İmparatorluğun içinde yaşayan bazı yerli unsurlardan ve zümrelerden yararlanmışlar ve bunun yanında da, kendi sömürgelerinde yaptıkları gibi, ülkenin içinde vatandaşlarının yerleşmesini ve yerli burjuvazi ile birlikte iç ve dış ticarete önemli bir rol oynamalarını sağlamışlardır. Yabancı burjuvazi yerli burjuvazi ile ittifaklar kurarak, kapitülasyonların verdiği hakları da kullanarak, yabancı sermaye ve nüfuzunun, Osmanlı İmparatorluğunun en ücra köşelerine kadar yayılmasını sağlamışlardır. Üstelik, mevcut el sanatları endüstrisine öldürücü darbeler indirerek, yerli bir endüstrinin kurulmasına ve millî burjuvazinin gelişimine de engel olmuşlardır. Bu sömürmenin sonucunda, Osmanlı ekonomisi, derebeylik kahtısı ilkel bir tarım üretimi yanında zayıf bir ticarî kapitalizminden ileriye gidemiyerek gelişmemiş, iç pazarlarında yabancıların hakimiyeti devam etmiş, ve yıldan yıla artan borçlar yığılmıştı. Bunun yanında, sömürme sisteminin devamını sağlamak için, emperyalist çevreler müslüman ve yerli unsurlardan yararlanarak, kendi çıkarlarına hizmet edebilecek bürokratik bir kadronun yetişmesi için de ön ayak olmuşlardır.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, İmparatorluğun içinde etnik ve politik mücadele, emperyalist devletlerin birbirleri ile olan mücadelelerinin aynası olmuştur. Örneğin, Ermeni isyanları Rus ve İngiliz emperyalist çevrelerinin kışkırtması ile çıkmış, Jön-Türkler hareketi Fransız fran-masonlarının eline düşerek, Fransız malî çevrelerinin emellerine hizmet etmeğe başlamış, bunun yanında da, yeni gelişmeğe başlayan Alman emperyalizmi, ittifaklı-terakki hareketini ele geçirerek, İmparatorluğun içinde İngiliz ve Fransız emperyalizmine bir darbe indirmeği başarmış ve Osmanlı politikasına hakim olmuştu.

Kasım 1964

60/70 yıl gibi kısa bir süre içinde, modern emperyalizm Osmanlı İmparatorluğunun çökmesini sağlamış, ve 1914'te emperyalist devletler arasında çıkan birinci dünya savaşının sonucunda, galip emperyalistler Osmanlı İmparatorluğunun parçalanmasını tamamlamışlardır.

Yunan ordusunun İzmir'e çıkışı, İngiliz emperyalizminin ve petrol kurallarının Osmanlı İmparatorluğuna Parşu giriştikleri son öldürücü darbe teşebbüsü idi. Amaçları Yunan istilâsından yararlanarak, Kafkas petrolrollerini ele geçirmekti. Bundan sonra, Türkiye filen ılgâli tamamlanmış bir sömürge haline gelecekti. Yunan ordusunun İzmir'e çıkışı ile, Türk Milleti tarihinde ilk defa olarak, tek başına ve kimseden emir beklemeden ayaklandı, bu ayaklanma ile Anadolu İhtilâli ve peşinde Kurtuluş Savaşı başladı.

Kurtuluş savaşımızın en kritik anlarında, Ölümsüz Atatürk, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kürsüsünden, son yıllarda defalarca ve defalarca tekrar edilen şu unutulmaz sözleri söylemişti :

«Efendiler! Biz bu hakkımızı mahfuz bulundurmamak, istiklâlîmizi emin bulundurabilmek için heyeti umumiyemizce, heyeti milliyemizce, bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı, heyeti milliyeye mücadeleyi caiz gören bir mesleği takip eden insanlarız.»

Kurtuluş savaşımızın amacı sadece Türkiyeyi yabancı orduların ılgalından kurtarmak değildi. Bağımsızlığımızı emin bulundurabilmek için, Yunanlıları denize dökmek kâfi değildi. Yüzyıllardan beri, memleketimizi sömüren yabancı emperyalist ve kapitalist düzenine bir son vermek lâzımdı. Atatürk'e göre, tam bağımsızlık, ancak emperyalizmi ve kapitalizmi ezdikten sonra sağlanabilirdi.

Millî zaferden sonra, yurdumuz savaştan bitik ve sefalet içinde çıktı. Nasıl çıkmasını ki, ta 1911 yılından beri durmadan dinlenmeden savaştan savaşa sokulmuştu. Bu bitmez tükenmez savaşların bütün yükünü yıllardan beri sömürülmüş Anadolu emekçi kitleleri taşıyordu. Atatürk, Kurtuluş Savaşımızı, halkla beraber, halkla elele, halk için yapmıştı. Halkın çektiği sefalet ve sıkıntıyı herkesten daha iyi o anlamış ve hissetmişti. Ve Türkiye'de emekçi kitlelere haklarının teslimi gerektiğini herkesten evvel o söylemişti. Yine O'nu dinliyelim :

«Çalışmak sayesinde bir hakkı ıktisap ederiz. Yoksa arka üstü yatmak ve hayatını saiden muarra geçirmek isteyen insanların bizim heyeti ıktisadiyemiz içerisinde yeri yoktur, hakkı yoktur.»

Demek oluyor ki, Atatürk'e göre de, toplum içinde en yüce değer emektir. Ve emekçi Türk halkına bu hakkını teslim etmek lazımdır.

Cumhuriyetin ilanı ile beraber, Anadolu harekâtına karşı gelmiş ve Kurtuluş Savaşımızı defalarca baltalamağa yeltenmiş olan, çoğu orta sınıflardan gelme Osmanlı bürokratik kadro, birkaç yıl içinde körpe cumhuriyetimizin idari mekanizmasının içine sızmayı becerebilmişti. Diğer taraftan orta sınıflarda milli burjuvazimizin nüvesi ortaya çıkmağa başladı. İthalât ve ihracat ticaretini ele geçiren bu zümre, tarım ürünlerinin yetiştirilmesinde büyük rol oynayan toprak ağaları ve aracı tüccarlar sınıfı ile sıkı işbirliği bağları kurdu. Milli sermayenin birikiminin ilk belirtileri görünmeğe başladı. 1927 de yapılan İktisadi Kongrede, liberal bir ekonomiye gidilmesi sağlanmasına rağmen, milli iktisadi bir politikanın izlenmesinden vaz geçilmedi ve yabancı sermayenin tasfiyesine devam edildi. 1925 yılında Türkiyede yatırılmış olan yabancı sermayenin tutarı 66 küsur milyon sterlindi, 1929'da yabancı sermayenin tutarı 37 milyon 440 bin sterlin civarına düştü. Bu ara yabancı yatırımların % 62 sini teşkil eden demiryolu yatırımının büyük bir kısmı tasfiye edilmekte idi. Yabancı sermaye yatırımının % 14 ü kadar tutan Bankacılık yatırımları da geniş ölçüde tasfiye edildi ve İş Bankası gibi milli bankaların kuruluşuna doğru gidildi.

1929 dünya ekonomik krizi, ekonomimizi sarstı ve devlet, ekonomik hayatımıza müdahale etmek zorunda kaldı. İhracata önem verilerek ithalât kısıldı, plânlı yoldan devlet eli ile bir endüstrileşme faaliyetine girişildi. Devletçilik sistemi izlenmekle beraber, sistem daha çok yeni gelişme başlayan yerli kapitalizmin yararına işledi, ve sermayeden yana bir devletçilik niteliğini kazandı. Buna rağmen, Atatürkün zamanında, her geçen yıl, yabancı sermayenin yurd içinde tasfiyesine sahne oluyordu. Bütün yabancı şirketler, Türkiyeden el etmek çekmenin zamanı geldiğini anlamıştı. Kalkınmamızı sağlayabilmek için sadece bir defa dış yardımlara baş vuruldu. Sovyet Rusyadan çok az bir faizle ve kendi mallarımızla ödemek şartı ile 8 milyon altın lira borç alındı. 1939 yılına kadar, dış ticaret gelirimiz milli gelirimizin önemli bir kısmını teşkil etti, ve ihracatımızdan elde ettiğimiz gelirlerle endüstrileşmemize lazım olan maddeleri ithal edebildik. Atatürkün ölümine kadar, dış politikada ısrarla bağımsız bir politika güdülenek hiç bir emperyalist emele boyun eğilmedi. 1880 den beri ilk defa Türkiyenin dış ödeme dengesi her yıl lehimize işlemeğe başladı, üstelik genç Cumhuriyetimiz, Osmanlı İmparatorluğundan kalmış olan borçları yılda 2 milyon altın liralık taksitlerle ödüyordu (son taksit 1956 da ödendi) .

İkinci Dünya savaşı süresince, takip edilen ekonomik politikanın sonucunda yerli burjuvazi ve toprak ağaları memleketin ekonomisine hâkim oldular. Savaş yılları emekçi halkımızın sefaletini arttırırken, toprak ağaları ve sermaye çevreleri gittikçe güçleniyordu. Enflasyonist gidış fakiri daha fakir, zengini daha zengin yapmıştı. Yurdumuz ikinci dünya savaşına sokulmuştu, ve harp bittiği vakit devletin elinde yıllardan be-

ri görülmeyen bir altın ve döviz stoku birikmişti. Bu rezervler memleketin plânlı yoldan kalkınmasında önemli bir rol oynayabilirdi. 1946 yılında dış siyasette beliren konjoktür, sermayeci çevrelerin tutucu ve gerici eğilimlerini kamçıladi, o günlerdek emekçi kitlelerin lehine girişilmiş devrimlere karşı direnmeier başladı. Bağımsızlığımızla bağdaşamayan Sovyet isteklerine karşı koymak için, yine bağımsızlığımızla bağdaşamayan Amerikan yardımını kabul ettik. Oysa ki, ölümsüz Atatürk o tarihten 25 yıl evvel, emperyalizme nasıl karşı koyabileceğimizi pek iyi göstermişti.

1947 den sonra, Amerikan Marşal yardımının başlaması ile, ve 7 Eylül para ayarlamasından sonra ekonomimiz büsbütün liberal bir yöne çevrildi. Yıllarca kısıtlanmış olan ithalât serbest bırakıldı, ve 1947 yılından sonra dış ödeme dengemiz hep aleyhimize işlemeğe başladı. Devrimlerle, ortadan kaldırılmış olan yabancı imtiyazları, başka kışvelere sokularak tekrar yabancılara verildi. Mayıs 1950 den sonra, Atatürk'ün çizdiği milli anti-emperyalist yoldan tamamen ayrıldık. Bağımsızlığımızı ve memleketimizin bütününi yabancı isteklerden mahfuz bulundurmamak nedeni ile sürülerek, memleketimiz tekrar emperyalizmin ağna düşürüldü. Kısa zamanda, milli burjuvazimiz, yerli ve yabancı burjuvazinin Osmanlı İmparatorluğundaki rollerini aldı, ve yabancı emellere hizmet etmeğe başladı. 8-9 yıl içinde dış borçlarımız 1 milyar 260 milyon 700 bin dolara yükseldi. Bu borç tutarının önemini kavrayabilmek için, şu kısa karşılaştırmayı yapalım : Osmanlı İmparatorluğunun 1854 ten 1914 yılına kadar yaptığı borçların tutarı 156 milyon küsur altın liradır, bunun 1923 Türkiyesine düşen kısım (bak : Lozan antlaşması madde 45-50) 104 milyon altın liradır. Bir Osmanlı altını 7 gram 20 santim geldiğine göre, bu günkü piyasanın altın rayicini kabul edersek, bugünkü borcumuz 124 milyon altın liradır. Koca Osmanlı İmparatorluğu 60 yılda ancak 104 milyon altın lira borç yaparken, 9 yılda Cumhuriyet hükümetleri 124 milyon altından fazla borç yapmışlardır.

1960 yılında, Türk Milleti direnme hakkını kullanarak, 27 Mayıs gibi bir devrimi başardı fakat sermaye çevreleri ve toprak ağaları zümresi, yine tutucu rollerine devam etmeyi başarmışlardı. Bugün Atatürkçü yola dönüş ancak emperyalizmin iç ve dış kalıntılarına karşı yapılacak savaşla olabilir. Yabancı sermaye bugün Türkiyede, Osmanlı İmparatorluğu zamanında eriştiği mümtaz mevkiye erişmiştir. Köklü reformlarla, sömürücü çevrelerin yurd içinde hegemonyalarına son verilmedikçe, yabancı sermaye tasfiye edilmedikçe Türkiye kalkınma yoluna giremez. Buna paralel olarak, bugün izlenen bağımlı dış politika, Atatürkün çizdiği yoldan uzaktır. Atatürkçülük, uluslararası alanda emperyalizme karşı savaşı öngörür. Oysa ki, biz 1950 yılından beri bağımlı milletlerin yaptığı Kurtuluş Savaşlarını desteklemediğimiz gibi, her fırsatta onları ezen ve sömüren emperyalist devletleri destekledik.

Bugünkü anlamda Atatürkçülüğe dönüş, ve bağımsız kişiliği olan bir dış politika gütmek demek, yabancılara memleketimizde bütün imtiyazlarına son vermek, emperyalizmle savaşmak, ve Türk emekçi halkına emeginin hakkını tanımak demektir.

ATATÜRK'E ON SORU

Ona, tarihsel akışın sonsuzluk kıyısında, bir söğüt gölgesinde buldum. Söğütözündeki o küçük kır evi, o kır sığınağı gibi bir ölümsüzlük, yalnızlık gölgesiydi orası. «Senin ilkelerinde yetişmiş kuşaklardan bir yazar-ozanım ben!» dedim. Sana on soru soracağım ölümsüz Atatürk! «Sor, çocuk!» dedi.

CEYHUN ATUF KANSU

— Temel ilken nedir büyük Atatürk?

— Temel ilkemi bilmiyor musunuz? Söylevimi okumadınız mı? Savaşına bakınız : Benim temel ilkem oradadır. Söylevimi okuyunuz ; Temel ilkemi söylüyorum. En başta, söylevin başında söylüyorum onu : Kurtuluş için tek çare : Ya bağımsızlık, ya ölüm. İşte gerçek kurtuluş isteyenlerin parolası. Söylev'in sonunda söylüyorum onu, gelecek kuşaklara bir tek değer, savunulacak, yaşatılacak ve uğruna ölünecek bir tek değer : Bağımsızlık, ulusal bağımsızlık. Benim savaşımın devletimin ve geleceğe bildirimim tek ilkesidir, bağımsızlık. Kişiliğimin, kurtuluş savaşımın ve devrimin tek yorumudur o : Bağımsızlık. Anlıyor musun çocuk?

— Anıyorum ve, senin temel ilkene, kendi ilkem gibi bağlanıyorum, and içiyorum senin ilkene, bağımsızlık çocuğuyum ben. Pekli bağımsızlık nedir, senin sözlüğünde Atatürk?

— Bağımsızlık, bir ulusal kişiliktir. Uluslar dünyasında bir ulusun özgürlüğüdür. Birey için tek değer biliyorum ben, özgürlüktür bu, ve bu değer ulusa uygulanması bağımsızlıktır. Bağımsızlık iki yönden tanımlanır : Halkı özgürleştirerek, ve de, ulusu özgürleştirerek. İnsanın ulus bütünü içinde özgür olması, vatanın özgürlüğüdür bu; ve ulusun, ulusal bütünü için de, yani dünya ortasında özgür olmasıdır, ulusal özgürlüktür bu : ulusal bağımsızlık. İnsan insanlarla bağlıdır, kendi kendisiyle bağlıdır, tarihiyle, halkıyla, insanlıkla bağlıdır, bu bağları tanıyorum : Ama insan bağımlı değildir : Her türlü tutsaklığı yadsıyorum. Ulus uluslarla bağlıdır, kendi tarihsel koşullarıyla ve dünya gerçekleriyle, çağıyla bağlıdır, bu bağları anıyorum : Ama bir ulus bağımlı olamaz. Bir ulusun bağımlı olmasını kabul etmiyorum. Burada bağımsızlık bir başkaldırıdır : İnsanla, ulusla ilgili herçeyit «bağımlılık koşulları» na bir başkaldırı. Ben kurtuluş savaşına bu başkaldırı ile girdim. Türk ulusunun başkaldırısını deyimledim. Bağımsızlık, bir savaştır ve bir başkaldırıdır. Bağımsızlık savaşları sürecektir. Nedenki, bazı uluslar yaşayabilmek için «bağımlı uydular» aramaktadırlar. Bu düşünceye başkaldırıyorum ben : Her ulus bir bağımsızlık türküdür.

— Sevgili Atatürk, seni çağın adına, varoluşçu bir çağ adına selâmlıyorum. Ben de bir başkaldırıyım, «bağımlılık» lara ve «tutsaklıklara», insanları ve ulusları ezen, sömüren, eşitsiz bağlarla bağlayan bütün koşullara karşıyım : Senin çocuğun olduğum bunlardan da belli. Ben senin devriminin ateşinde yetiştim. Sahi, büyük Atatürk, senin adını taşıyan «Türk devrimi» n'nin niteliği nedir?

— Türk devriminin niteliği ilkesinden çıkar : Bağımsızlık ilkesinden. Türk devrimi bir bağımsızlık devrimidir. Bağımsızlığın iki koşulu var : Çağdaşlaşma, kendi kendine yetme. Çağın gerisinde kalan uluslar -geri kalıyorlar — ve çağın koşullarıyla bağlanıyorlar. Bağımsızlık bir yerde çağına yetişmek, çağı aşmaktır. Çağdaşlaşmayı, batıllaşma diye aldım ben. Türk devriminin temel niteliği, Türk ulusunun çağdaş dünya ile arasındaki uzaklığı kapatmaktadır : Batıllaşmaktır. Batıllaşmada, ulusal bağımsızlığı temel alınca, bu niteliğin özü şu oluyor : Türkiye, kendi gücüne, kendi tarihsel, ulusal köklerine dayanarak çağdaşlaşmalıdır, batıya öykünmeyecek, batıyı kendi tarihsel serüveninde yaşıyacaktır. Kendi insanını bularak ve, ulusal varoluşunun bilincine ererek. Bir hümanizmadır bu. Türk devriminin, çağdaşlaşmaya yönelen niteliği, geri bir ortaçağdan geçmiş bir ulusal hümanizmaya geçmektir : Tam çağdaşlaşmaktır. Bağımsızlığın birinci ilkesi budur.

— Çağdaşlaşmayı anladım Atatürk, bağımsızlığın ikinci koşulunu kendi kendine yetmeyi nasıl yorumluyorsun? kendi kendine yetme nedir?

— Beni iyi incelemediğiniz anlaşıyor. Bak çocuk, 13 Eylül 1920 tarihinde «Anayasa tasarısı» adı altında bir tasarı sunuyorum Büyük Millet Meclisine, bu tasarı 2 ci maddesinde şunları yazıyorum : «Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, hayat ve bağımsızlığını kurtarmağı tek erek ve amaç bildiği halkı, emperyalizm ve kapitalizm egemenliği ve zulmünden kurtararak yönetim ve egemenliğinin gerçek sahibi kılmakla ama cına ulaşacağı kanısındadır». Buradaki kavramlarımıza dikkat ediniz : Halk diyorum : Devletin temel birimi halktır. Halkın bağımsızlığı ve hayatı diyorum. Halk

egemenliği diyorum : Halk yönetimi ve halk egemenliği. Bu egemenliği «emperyalizm ve kapitalizm» egemenliği yerine koyuyorum. Çok önemli bir ilkedir kendi kendine yetme : Genel anlamda, bir halkın «emperyalizm ve kapitalizm» egemenliğinden kurtulmasını deyimler. Bir sömürge olmaktan ve, yabancı anamaların pazarı olmaktan kurtulmak. Yabancı anamaların emeğini, kaynaklarını veren bir ulus, bağımsızlığını da verir. Pekli bir ulus, kendi olanaklarını kendi kaynaklarını kendi gücü ve kendi emeğiyle işleyerek yabancı anamaların ve sömürgecilerin boyunduruğundan kurtulamaz mı? Bu kurtuluş savaşının özü olur: Kendi kendine yetme savaşı. Bak çocuk, her ulus öteki uluslara ekonomik bağlarla bağlıdır : Kendi kendine yetme bağlarıyla, ama, bir ulus kendi kendine yetmezse, — kendi olanaklarını, kendi kaynaklarını kendi emeğiyle değerlendiremezse — başka ekonomilerle bağlanırlar: Bağımlılığın en kötüsüdür bu ve, «emperyalizmin — kapitalizmin» in egemenliğinde, sömürülmektedir. tükenmektedir, yokulluşmaktadır. Kendi kendine yetme, genel anlamda «sömürgecilik ve anamal pazarlığı»ndan kurtulmaktır. Özel anlamda ise, bağımsızlık ekonomisini gerçekleştirmektedir. Kendi olanaklarımız, kendi kaynaklarımız, kendi gücümüz ve emeğimize bir yatırım ekonomisi kurmak, tarımda ve endüstride, kendi kendine yetmektir. Halkçı bir devletin, birim olarak halkı atan, halk devletinin bağımsızlık ilkelerinden biridir bu : Halk «Sömürgeciler ve anamala» sömürmemek.

— Bu ekonomi bir yerde «sosyalist» bir ekonomi olmayormu! Bağımsızlığın ekonomik dayanağı (emperyalizmi ve kapitalizmi) yadsıdığına göre «sosyalist bir topluma» görüşü oluyormu?

— İlk önce bunu bilmelisiniz : Benim bildirim bir bağımsızlık bildirisi. Gerçekçiyim ben ve, emperyalizmin — kapitalizmin karşısında Türk ulusunun sözcüsüyüm : Türk milliyetçiyim. Benim savaşıma körükleyen çelişki Türk toplumundaki sınıf çelişkisi değildir. Benim savaşıma ateşleyicisi, Türk toplumu ile, batı toplumları arasındaki çağ çelişkisi. Çağdaşlaşmadan, bir ulus kendi toplumsal çelişkilerini düzeltemez. Batı toplumları ile aramızdaki çağ çelişkisi ne ile sonuçlanıyor : Emperyalizm ve kapitalizm ile. İlk önce, emperyalizm ve kapitalizmin saldırısını eziyorum, sonra, bu saldırıyı memlekete çeken çağ çelişkisinin üzerine yürüyorum : Türkiye'yi çağdaşlaştırmaya çalışıyorum. Çağdaşlaşan bir Türkiye'nin kendi kendine yetme yöntemlerini tartışarak, deneyerek ve, halkla birlikte bulacağına inanıyorum. Çağdaşlaşmanın yöntemini söyledim ve uyguladım : Ulusal, bağımsız bir batılaşma yoludur bu. Kendi kendine yetmenin tartışması yapılmamıştır. Çağdaşlaşmayan bir ülkenin hastalığı bu. Kurtuluş savaşı sonunda, özel girişimle kalkınabiliriz, dendi. Olmadı. Tartışılmadan ve halkı katmadan — ama bir zorunlukla ve gerçekçilikle — devletçi bir denemeye girdik. Budenemeye «toplumcu» bir deneme diyemeyiz. Bu gerçekçi bir denemedir. Bu denemeyi halka indiremedik. Memleketin temel düzeni geri bir toprak ve tarım düzeninde kaldı. Biliyorsunuz olanları : Devletçiliği yağmaladılar ve üzerinde «özel girişim» oyunları oynadılar. Hiç bir «ekonomik kalkınma kaldırıcı» halk katışma-

dan, halk anlamadan uygulanamaz : Eninde sonunda, bu kaldırıcı halkın eline vereceksin. Kullanmayı bilmiyorsa... Nasıl kullanabilir? Öğrenerek, bilerek, benimseyerek. Biz «devletçi deneme» yi halk için, halk dışı da yaptık : Halkın katıştığı bir deneme olmadı bu. Bu da, «özel girişimci» lerin işine yaradı. Biz açıkça hiç bir yerde ve hiç bir zaman «sosyalist bir ekonomi» yi savunmadık. Toplumsal kat olarak daha yaygın bir birim aldım ben, halkı aldım. Kurtuluş savaşı Anadolusunda çoğunluğu köylü şekillendiriyordu. Tek bir fabrika yoktu. Ekonomik ilişkiler derebeyi — köylü ve, köylü — lonca bağlantılarına dayanıyordu. Kasaba, eşraf ve esnaf idi. Ben bu halkı, bir halk devletinde yoğunlamak istedim. Benim devrimim «bir sosyalist devrimi» değildi ve olamazdı. Hep söylüyorum, benim devrimim bir bağımsızlık devrimidir. Toplumsal mesleğimi sorarsanız, onu daha, 1921 de söyledim. 1 Aralık 1921 de söylüyorum, dinleyin : «Toplum bilim noktasından bizim hükümetimizi deyimlemek gerekirse «halk hükümeti» deriz. Anayasamızın birinciden dördüncüye kadar olan maddeleri hükümetin ne olduğunu, kimin tarafından yönetildiğini, yöneten kurulun kuvvet ve yetkilerini açıklamıştır. Bizi ve yolu saptanmıştır. Ama, toplumsal meslek bakımından düşündüğümüz zaman, biz hayatını, bağımsızlığını kurtarmak için çalışan emek erbabıyız, zavallı bir halkız! Ne olduğumuzu bilelim. Kurtulmak, yaşamak için çalışan ve çalışmak zorunda olan bir halkız! Bu nedenle her birimizin hakkı vardır. Yetkisi vardır. Ama çalışmak sayesinde bir hakkı kazanırız. Yoksa arka üstü yatmak ve hayatını emekten uzakta geçirmek isteyenlerin bizim toplumsal kuruluşumuz içinde yeri yoktur, hakkı yoktur. O halde söyleyiniz efendiler! Adını koyunuz- Halkçılık, toplumsal düzenini emeğine, hukukuna dayamak isteyen bir toplumsal meslektir. Efendiler! Biz bu hakkımızı korumak, bağımsızlığımızı güvende tutabilmek için genel kuruluşumuzla, ulusal kuruluşumuzla bizi yıkmak isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı ulusça savaşmayı uygun gören bir mesleği izleyen insanlarız.»

Ulusal kurtuluş hareketi, bizim temel toplumsal görüşümüzü çizer : Biz halk olarak kurtulmak, bağımsızlığa kavuşmak ve, bir kurtuluş savaşı vererek, halkçı bir düzen kurmak istiyoruz. Benim savaşıma, çabalarımın ve topluma uyguladığım değişimlerin özünü bu yol kurar : Halkçılık yolu.

— Biz, bu halkçılık yolunu — bağımsızlık, halkın kurtuluşu, emeğin bir toplumsal değer haline getirilmesi —, Atatürkçü kuşaklar olarak, «toplumcu» bir yoruma tutamaz mıyız? Bir Atatürkçü toplumluluk için ne düşünüyorsun halk aşığı Atatürk?

— Bağımsızlık temelinden ve halk egemenliği top- reğinden ayrılmadan devrimin toplumcu bir yorumu yapılabilir. Toplumcu Atatürkçüler — nedeni onlarda bağımsızlık ve halk egemenliği savunucusudurlar — benim bir variationum, bir çeşitlememdir. Bağımsızlık toplum toprağından kök olarak «ulusal bir besin» olur. Hareketimin adı iyi belleyniz : Ulusal kurtuluş savaşı. Neyi kurtarmak istiyordum ben? Halkımı Devrim halkı kurtarmak istiyordu. Ulusal kurtuluş sa-

Atatürk, birlikte kurtuluş savaşı yaptığı ve tek güvendiği halkla bir arada

vaşları, sömürgecileri temizledikten sonra, iç değişimlere yönelir, halkçı bir devrimin uyguladığı değişimlerde «bir toplumsal adalet» özü vardır. Benim savaşım, toplumcu Atatürkçülerde çeşitlenir : Bir toplumsal adalet savaşına döndüğü. Bu devrimin doğal gelişimidir. Halkın kurtuluşuna yönelmiş bir devrim, toplumsal adalet ilkesinde özünü bulur. Ama iki sevgili ilkemi, devrimin hayat toprağını unutmayın : Bağımsızlık ve halk egemenliği.

Düşünce özgürlüğünden yanayım ben : Nedenki, gerçek özgürlüğün tek ölçüsü, tek dayanağı odur. Bağımsızlığı, ulusal özgürlük için kazanmadık mı? Ulusun özgürlüğü, halkın özgürlüğü için. Halk nasıl özgür olabilir, nasıl kurtulabilir, nasıl mutlu olabilir, nasıl çağdaşlaşabilir, nasıl kendi kendine yetebilir. Bu sorulara, düşünce özgürlüğü karşılık verebilir. Bir karşılıklıta, toplumcu seslerden gelebilir. Ve ses, halk yönünden tutulursa — halk egemenliği, halk yönetimi düşüncelerin halk önünde özgürce tartışılmasını ve özgürce seçilmesini sağlar — Türkiyenin sorunlarına halkla birlikte toplumcu bir yöntem uygulayabilirsiniz. Toplumsal adalet savaşının güvencesi, düşünce özgürlüğüdür. Düşünce özgürlüğü, çağdaşlaşmanın koşuludur. Ben, gelecek kuşaklara bu yolu aşmak istedim. Çağdaşlaşma bağımsızlığın bir ilkesiydi. Bağımsızlık ise benim bay ikem. Böylece düşünce özgürlüğü bağımsızlığın da ilkesi oluyor. Atatürkçü toplumculuk, bir yerde devrimin yorumu değil, doğal gelişimi oluyor : Ulusal kurtuluş savaşı toplumsal adalet savaşının sorunlarını ve ortamını getiriyor. Toplumculuk, düşünce özgürlüğünün vardığı bir ulusal alandır : Bağımsızlık ve halk ege-

menliği toprağında toplumsal adaletin uyanması, gerçekleşmesidir bu. Yeniden söylüyorum : Eğer, devrimin çağdaşlaşma çabası düşünce özgürlüğüne varmışsa, toplumculuk, Atatürkçülüğün bir çeşitlemesidir. Biliyorsunuz, ben gelenekçi ve tutucu değilim, devrimci Mustafa Kemalim ben, devrimin sürüp gitmesini, «Ulusal kurtuluş savaşının» ülküsüne varmasını isterim : Bu halkımın tam kurtulmasıdır.

— Bağımsızlık savaşlarının öncüsü Atatürk, «sömürge uluslar, senin savaşım veriyorlar, ve hep böyle oluyor «ulusa bağımsızlık savaşları» bağımsızlık toprağında «toplumsal adalet» savaşına dönüşüyor. Bu günkü dünya, «bağımsızlık savaşlarında» senin sesine dolu, bu sesi ölümsüzlük kıyısında duyuyor musun! Bu günkü dünyaya sesini katmak ister misin Atatürk?

— Ben sesimi ulusal bağımsızlık savaşlarının şafakına kattım. Adımı ansınlar anmasınlar — Cezayirden duydum adımı —, bütün bağımsızlık savaşları benim çocuklarımdır. Afrika, Asya ulusları bir bir uyanıyorlar. Sömürgeci kurtuluyorlar. Ama, bağımsızlıklarıyla birlikte, iki sorunla karşılaşılıyorlar : Çağdaşlaşma ve kendine yetme. Yeni sömürgeciliğin «bağımlılık» ip lerinden kurtulmak için, bütün bu ulusların insan varlığına dayanan bir yönetim kurmaları, ve de, geri tarım düzenlerini değiştirerek endüstrileşmeleri gerekiyor. Bağımsızlıklarının temelinde, kendi güçleri, kendi kaynakları, kendi olanakları, kendi insanları, kendi emekleri yatıyor. Bu günkü dünya karşısında, bir bağımsızlık ve bir barış öncüsü olarak, benim şu sözlerimi anlayınız : «Uluslararası silahlar ticaretinin bir kısım ulusların denetimde tutulması, uluslararası barışa bir

Atatürk ve İlkelerinin Yaşamasi

Ulusun Toplumcu Gücüne Bağlıdır

HAMDİ KONUR

«O İsteseydi neler olmazdı!..» diyor bugünkü bazı aydın çevreleri. Dayanaksız laf bunlar. Halkın yoksulluktan kurtulmasını istemez mi Atatürk?. Yoksulluğun, fıkarcılığın kul olma şartlarını taşıdığını bilmez mi Atatürk?;

Onun koyduğu kurtuluş ilkeleri bugün bile yaşama gücünü tüketmiş değil. Ama, bir isteğin uygulanıp hayata geçirilmesi, sadece istemiş olmakla, sadece en güzel ilkeleri baş tacı etmekle olmuyor. Onun halkçı esprisiyle, gerçekçi yöntemine de inanmak lâzım. Bu ilke ve anlayış çevresinde geniş ortamı örgütleme, hareketli kitleye mal etme ve onu olumlu etken bir güç haline getirme öncü bir kadro ister. Sadece şartların zorunu kıldığı isteklerle sorunların kendi kendine çözümleneceği sanısı hayallerin en olumsuz ve en tehlikelidir.

Bağımsızlık ve özgürlük savaşı, Atatürk'ün öncülüğünde başarıya ulaşınca sıra bağımsızlığı, özgürlüğü tehlikeye sokan etken kurumlara ve o kurumlara yaşatan şartlara gelmişti. Atatürk'ün karşısına, ağa ve eşraf birliğinde köylü ilintisiyle bu ilintileri sürdürmekte başta giden dinsel kurumlar ve onların devlet anlayışı çıktı. Zorluk da buradaydı.

Zararlı otları, kökü ile birlikte yok ederek onu üreten toprağın, toprak olarak bünyesini değiştirmek ve onu uygun verimli hale getirmek şarttır.

Sosyal mücadelede böyle bir iş için, sosyal ve politik tercihler yapabilecek bilinçte kadro gerekir. Odukları uzun vadede imkânlar sağlayacak girişimler için sosyal bilinç ve çok çetin bir mücadeleyi göze alacak güç ister.

İşte Atatürk devrinde zor olan bunlardı. Ağa ve eşraf, ekonomik anlamda ortadan kalkmayınca, köylü ile ağa arasındaki sömürme ve sömürülmeye dayanan ilişki elbette ortadan kalkmıyacaktı. Bu ilişkiler ortadan kalkmayınca, onun esp-

risi, halkın bilinçlenmesine engel olma göreviyle yükümlü dinsel kurumları ve o kurumların nefeslendirdiği hukuk felsefesi ve bu felsefenin gerekli kıldığı devlet anlayışı ve onun maddi unsurları elbette ortadan kalkmazdı.

Bu zorluklar ve maddi tıkanıklık Atatürk'ü ülke sorunlarının daha çok, ileriyle dönük teorik alanlarına itti. Ve ömrü de bu kadarına yetti. Yukarıdaki toprak misalimize dönelim. Atatürk, toprağın verimli hale getirilmesinin sadece ilke ve yönetimini verdi. Bunların uygulanmasını kendinden sonra gelenlere bıraktı. Onlar bu ilkeleri de soysuzlaştırarak zararlı otları daha da güçlenmesinden başka bir iş yapmadılar.

Bugün durum bir hayli farklı. İlkeleri boş söz kalıpları, heykelleri birer süs anıtı haline getiren politikacıları bir yana iterek, halktan yana bir devlet anlayışı olmadıkça geniş kitlelerin yoksulluktan kurtulamayacağı, halk kitleleri yoksulluktan kurtulmadıkça bağımsızlığın, özgürlüğün sözü bile edilemeyeceği inancında örgütler var ülkemizde. Bunlar Atatürk ilkelerinin elle tutulur çekirdek gücüdür.

Kurtuluş savaşımızın zorunu kıldığı ve o şartlar içerisinde doğup meydana gelen ilkelerin yine aynı güçte oluşu bizi şaşırtmasın. Bunun tek anlamı, o zamanki Ulusal Kurtuluş Savaşının şartları içerisinde bulunmuş olmamızdır. Ama, önemli bir fark var. O günlerin gerçeğine dayanan sözler, sadece birer cansız ilke olmaktan çıkmış, kendisini hayata geçirecek olan dinamik maddi güce, halkların dinamik gücüne, öncü kadrosuna kavuşmuştur.

Ne bu ilkeler ve ne de onları yaşatacak dinamik toplumcu güç yok edilemez. Atatürk'ün yaşaması da buna bağlı.

engeldir. Bu silâh tekeli ortadan kaldırılmadıkça, yeni genel bir silâhsızlanma gerçekleşmedikçe, gerçek uluslararası barış kurulamaz.

— Sen, bir bağımsızlık barışı kurmak istiyordun, en güzel barışta «ulusların kişiliklerinden vermedikleri» bir barıştır, biz bu ilkeye inanıyoruz. Uluslararası bağlantılar «bağımlı» hale geldimi, barış bir «sömürgeci barışı» na dönebilir. Büyük Atatürk, biz bir iki ay önce, sokaklarda, caddelerde «Go home» diye bağırarak, Amerikalılara.. «Bağımlı» bir barış istemiyorduk. Bu seslerimizi duymuşsunur, ne diyorsun sen? Ne bireyi ezen bir «Doğu barışı», ne de «toplumları» kendi çıkarlarına

bağımlıyan bir «Batı barışı» : Ulusal bağımsızlık Atatürk barışı. Ne olur bir şeyler söyle bize!

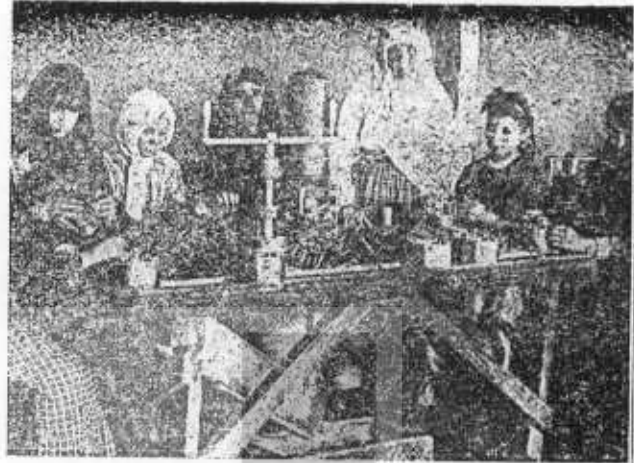
— Halk devletinin ilkesi : Tam bağımsızlık. Mandayı savunan arkadaşlarımdan birine, Sivas kongresinde 1919 da şunları söylemişim : «Lehimizde bu kadar iyi koşullar ileri süren Amerika hükümeti bu şekildeki mandaterliği kabul etmesine yani buna katılmasına karşılık Amerika adına ne gibi yararlar ve çıkarlar sağlamış olacaktır!» Bu sorum, devletlerarası bütün anlaşmalarda tazeliğini saklıyor. Devletlerarası anlaşmaların, bağımlılıkların temeli «ulusal çıkar» a dayanıyor. Bu «ulusal çıkar» tek yanlı işlemeye başladımı, bu an-

İşmeler bağılıktan, bağımsızlığa dönüşür. Ben bütün ulusların dostuydum 17 Mart 1937'de Romanya dışişleri bakanı Antonescu ile yaptığım konuşmayı yeniden okuyunuz : «Bu gün bütün dünya ulusları aşağı yukarı akraba olmuşlardır, olmaya uğraşıyorlar. Bu nedenle insan, bağlandığı ulusun varlığını ve mutluluğuna düşündüğü kadar bütün yeryüzü uluslarının huzur ve refahını düşünmeli ve kendi ulusunun mutluluğuna ne kadar değer veriyorsa bütün dünya uluslarının mutluluğuna yardım etmeğe elinden geldiği kadar çalışmalıdır. Bütün akıllı insanlar değer verirlerki, bu vadiye çalışmakla hiç bir şey yitirilmez. Nedenki dünya uluslarının mutluluğuna çalışmak, diğer bir yoldan kendi huzur ve mutluluğuna sağlamaya çalışmak demektir. Dünyada ve dünya ulusları arasında sükün, açıklık ve iyi geçim olmazsa, bir ulus kendi kendisi için ne yaparsa yapın huzurdan yoksundur.» Dünya barışı uluslararası denge ile kurulur. Ulusal bencilliklerle değil, ulusal kişiliklerle : Yani bağımsızlıklarla. Doğu, Batı barışı değil bir «bağımsızlık barışı». Bakın ben bütün ulusların, bütün halkların bu anlamda dostuydum, ben Amerikan uluslarında dostuydum : Ama, soruna açık karşılık vereyim : Ben ilk önce Türk ulusunun dostuyum, Türk bağımsızlığının dostuyum.

— Bir soru daha ölümsüz Atatürk : Bu günkü Türkiye'nin Atatürkçü açıdan en önemli sorunu nedir?

— Türkiye'nin kendine dönmesidir. Ulusal kurtuluş ilkelerine dönmesidir. Nedir bu aşağılık duygusu? Türk yaşama yolunu bulmayacak mıyız? «Ne mutlu Türküm diyene!» benim en anlamlı çığığımdır. Bir ulusa kendine güvenmeyi, kendi gücüne, kendi olanaklarına inanmayı öğretmeye çalıştım. Bir «ulusal kişilik» yaratmaya çalıştım. Bunu ben ulusal kurtuluş savaşı denemesinde öğrendim : Her ulus kendi kendine güvenmeye muhtaçtır. Bu besinden yoksun kaldımı, aşağılık duygusuna düşer. Gelsin, «Amerikan yaşama yolu», Ya da, «Sovyet denemesi». Peki, şunu demiyecik misiniz. Biz, kendi kendimizin yolunu bulacağız, biz «Türk yaşama yolu» nu kuracağız. Bu yolu, Türkiye kendisine, kendi yaşama felsefesine, kendi insanına dönerek bulabilir. Bütün deneyleri kendi gerçeklerinizden çıkarınız. Ve ulus kaynağına inanınız... Ve en önce, sevgili Türkiye'nize dönünüz, halkınızı umutsuzluktan ve çaresizlikten kurtarınız : Varolduklarına inandırınız onları. Varolmanın gücünü aşılayınız. Türkiye yeni bir varoluş eşliğindedir : Bu eşikten, geleceğe yeni bir «Ulusal kurtuluş hareketi» ile geçebilir. Bu sefer, yitirilmiş umudu, gücü ve onuru kurtarmanız gerekiyor. Halk kendi kendisine inanmak ister : Bu inancı ona veriniz. Türkiye'nin olanaklarını eyleme geçiriniz. Bütün devrimlerin has gücünü, halkı kendi kurtuluşu adına eyleme geçiriniz.

— Son bir soru sana Atatürk : Türkiye kendisine, yani yeni bir «ulusal kurtuluş hareketi» ne hangi yolla dönebilir? Halk yönetimi (Demokrasi) yolunu, yoksa yeni bir «aydınlar devrimi» ile mi? Senin silâh ve devrim arkadaşın İnönü, 1945'lerde bir denemeye girdi. «Demokrasi denemesi» deniliyor buna. «İnönü denemesi» diyenler de var. Bir bölük aydınlar, devrimin gelişme olanaklarını bu yolda buluyorlar : Halk egemenliğinde. Bir bölüm aydınlarda bu denemeyi «biçimci— soyut»

Ulusal Kurtuluş Savaşına cephaneye hazırlayarak katılan Anadolu kadınları.

buluyorlar. Bu yolla Türkiye'nin sorunları çözülmez diyorlar. Atatürkçü toplumcular ise, bir çözümlerini buldıkları bu halk yönetimi yolunda, devrimin gelişme olanaklarını buluyor. Düpedüz, halktan yana, halk yönetiminden yana bir genç kuşak var. Hem, 27 Mayıs devriminden sonra, demokrasi sadece bir «İnönü denemesi» olmaktan çıktı, halkın evetiyiyle bir «Anayasa yolu» haline geldi. Türkiye sorunlarını halk yönetimiyle çözmeye karar verdi. Sen ne diyorsun halk egemenliğinin öncüsü Atatürk, devrimci halk önderi?

— Bak çocuk, benim kavramlarımı demeçlerimden söylevilerimden izleyin : «Halk Hükümeti», «halk devleti», «halk yönetimi», «halk egemenliği», «halk», «halkçılık» diyorum ben. Demokrasiye inancımı bu temellerle örüyorum. Eylemlerimi izleyin : O günkü koşullar içinde — bugün kolayca eleştirebildiğiniz — ama ne güçlüklerle, kurtuluş savaşına «demokratik» bir temel kuruyorum : Türkiye Büyük Millet Meclisi, karşıma, bütün bir gelenekçi— tutucu Anadolu orta sınıfını alıyorum, tartışıyorum, pençeleşiyorum, savaşa «demokratik» bir çatışma ortamından geçiyorum. O günkü koşullarla, halkın geçimine, halkın sesine önem veriyorum. Devrim yasalarını, bu Meclis'te tartışıyorum, bu Mecliste savunuyorum. diyacaksınız ki, asıl güç sende idi. Asıl güç ben de değildi, devrimde idi. Devrim, Türkiye Büyük Millet Meclisini inandırarak yürütmüştür. Devrim, halk yönetiminin zaferidir. Türk devriminin temelinde «demokratik» bir yapı, bir temel ortam vardır. Demokrasi, sadece, silâh ve devrim arkadaşım İnönü'nün bir denemesi değildir. Türk devriminin kaynak-taki sesidir. Devrimin doğal bir gelişimidir. Yönetimi halka vermek. Neden ki, kurtuluş savaşını halk vermiştir, devrim halkın işidir. Kavramlarımız, kurumlarımız ve yasalarımız «halk yönetimi» ilkeleriyle doludur. Ordularımız halk ordularıdır, ve zafer, halkın zaferidir. Bu temel üzerinde bir tek yapı yükselebilir : Halk adı-na, halk için, halkla birlikte bir yönetim. Halk yönetimi, Türkiye'nin sorunlarını çözmeye tek çaredir. Güçlü yönetim, halkın seçtiği, halkın katıldığı, halkın inandığı yönetimdir. Olaylara ve sorunlara dışarıdan bakıyorsunuz. Halkça görmüyorsunuz, halk gibi yaşamıyorsunuz. Atatürkçü aydınların halk yönetimine yönettikleri

eleştiri nedir? Halk yönetimi derken, devrim ilkeleri gidiyor. Gitmiyor, gerçek halk yönetimi ile, devrim'in tâ kendisi geliyor : Halk geliyor. Bir düşüncede şu : Bu yönetimle sanki kendi kendisi için, kendi kendisini seçebiliyor mu? «siyasal güce» tam halkçı, halktan yana bir biçim verebiliyor mu? Egemenlik, gene, halkı aldatan bir azınlığın elinde kalmıyor mu? Demokrasi savaşını bilmiyorsunuz. Bu hastalıklara tek çare gene halk yönetimidir, demokrasidir, Demokrasi yolu açıldı mı, ergeç halk başa geçer bir gün. Buna inanmak gerek. Halka inanmak gerek. Ama, halk yönetimine gelgeç bir deneme gibi değil, bir yaşama yolu gibi bakmalı : Demokrasiyi, zorbanğa, azınlık baskısına, iki yüzlülüğe, baskılara ve de, tekelci yönetimlere karşı savunmalı. Bir tek kusuru bağışlayamıyorum : Savaş yerinden sıvışmak. Demokrasi için, onun yerleşmesi için savaşlar vereceğinizde, gerilere kaçıyorsunuz : Bir güçlü el, sizin rahatınızı sağlayan ve adımıza, halkı yöneten bir yönetim istiyorsunuz. Neden güçlü bir el'de, «güçlü eller» değil, halkın ve aydınların elleri değil? Benim denemem, benim devrimim «halkın denemesi» dir, «halkın devrimi» dir : Halk, kendi kendisini, kendi kendisi için yönetmek istiyor. Halkın kaynağından içtiğim su budur benim. Ben, bir devrimci idim, — tarihsel koşullara başkaldırdım — ama açtığım yola bakınız : Halk yönetimi yoludur bu. Türkiyenin taze kuşakları, düşünüyorsanız ki, ve bekliyorsanız ki, ben yeniden geleceğim, bilin ki hayır ben artık gelmeyeceğim. Ben bir tarihsel koşulun sesiyim. Siz yeni bir tarihsel koşulun sesisiniz. Ne yapacaksınız, sizler yapacaksınız. Yeni bir «Ulusal kurtuluş hareketi» ni sizler açacaksınız, sizler yürüteceksiniz. Bu yol, benim yolum olacaksa, halk yönetimi yolu olacak. Başka bir yolda, bilin ki sizlerle birlikte değilim. Başta bir yoldan giderseniz devrimci ve halkçı Atatürke ihanet etmiş olursunuz. Demokrasinin —taze düşünceler, taze ülkeler, taze kuşaklar ve, halk kaynağı— kadar, çok önemli bir şeye ihtiyacı var : Yılmaz savunuculara, halk aydınlarına, devrim ürünüleriyle beslenmiş uygulayıcılara. Halka inanmakla yola çıkınız, halka dayanınız — benim gibi — ve de, halkı uyandırınız, halkı eğitiniz. Burada, bir tek temel görüyorum ben : Düşünce özgürlüğü. Türkiyenin ve düşüncenin paucelerlerini sonuna değin açınız : Devrim ülkelerini, aklın olanaklarına ve insan gelişmesinin güzelliğine. Yazmak, söylemek, düşünmek, tartışmak. Halk bu ortamda eğitilir ve uyandırılır. Göreceksiniz, bu yolla, biçimci halk yönetimi, halkın ekmeği, ışığı, özgürlüğü gibi gündelik, vazgeçilmez, soylu bir yönetime dönüştürülecektir. Demokrasinin zeferi, düşünce özgürlüğünün zaferi olacaktır. Benim zaferim de bir yerde : Benim gerçekleştirmiş düşüm. Atatürk ilkeleri diyorsanız, benim ilk fikrem, ulusal bağımsızlıktır ve de, halkımla bir düzene başkaldırmışken, sömürgecilikle savaşırken, gerçeğin ve tarihin toprağından beslediğim en sıcak düş : Halkın kendi kendisini yönetmesi. Bir devrimciyim, bir savaşçıyım, ve, bütün ömrümde, halk egemenliğinin savunucusuyum : Halkçıyım, halk önderiyim, sivil giyinen bir cumhurbaşkanıyım ben. Düşünce özgürlüğünd, halk yönetimine uygulamak : Düşünce özgürlüğü yolunu açan, demokrasinin yolunu da açar.

T.I.P. GENEL BAŞKANI MEHMET ALİ AYBAR'IN CUMHURİYET BAYRAMI BİLDİRİSİ

Cumhuriyetimizin kırkıbirinci yıl dönümü mü-nasabetiyle, Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar şu bildiriği yayınlamıştır :

«Türkiye Cumhuriyeti, bir millî kurtuluş savaşı sonunda kurulmuş ilk Cumhuriyettir. Bundan dolayı sömürgecilik ve sömürme sistemleri üzerine kurulmuş öteki Cumhuriyetlere benzemez. Bunların insanlık hazinesine mal olmuş değerlerini benimsemekle beraber, bizim Cumhuriyetimizin millî kurtuluş savaşından doğmuş olmanın verdiği özellikleri vardır. Bizim Cumhuriyetimiz, emperyalizme karşı, her türlü sömürücülüğe karşı, devrimci, dünya barışından yana, kıskançlıkla bağımsız, halkçı bir idare şeklidir. Böyle olmak gerektir.

Büyük Millet Meclisi Hükümetinin 1920 Kasım'ında yayınladığı 'Halkçılık Beyannamesi' ve ölümsüz Başkumandan Atatürk'ün, kurtuluş savaşı yıllarındaki bir çok söylevleri, yeni devletin özelliklerini, halkçı karakterini ve daha önce kurulmuş devletlerden hiç birine benzemediğini kesinlikle belirtmiştir. Savaşın sonra kurulacak Cumhuriyetimizin ne çeşit bir Cumhuriyet olacağını göstermiştir.

Fakat Cumhuriyetimizin halkçı karakterini gerçekleştirmesi için sosyal yapıda köklü dönüşümler'n yapılması zorunludur. Bu dönüşümleri emekçi halkımız yurt işlerinde söz ve karar sahibi olarak gerçekleştirecektir.

Cumhuriyetimizin kırkıbirinci yıl dönümünü kutlarken Kurtuluş Savaşı Türkiye'nin amaçlarına ve değerlerine dönmek, bunları günümüzün şartları içinde yeniden canlandırmak hepimize şevk ve heyecan veren bir ülkü haline gelmelidir. Cumhuriyet bayramımız emekçi halkımıza mutlu olsun, kutlu olsun.»

Felsefede — Politikada

E Y L E M

Yurdumuzun en yetkili kişilerinin inceleme yazıları ile 9. sayı da çıktı.

Büyük Boy : 80 sf. 250 kuruş

Yıllık Abone : 20 TL. 6 aylık 10 TL. 3 Aylık 5 TL.

İsteme adresi : ATAÇ KİTABEVİ —
Anakra Cad. 45 — İstanbul

ATATÜRK'ÜN BİLİNMEYEN BİR YAZISI

RASHİH NURİ İLERİ

Sevgili Atatürkümüzün ölüm yıldönümü vesilesiyle babam Suphi Nuri İleri hakkında hazırlanmış bulunduğum kitaptan bir belgeyi Sosyal Adalet dergisine sunuyorum. Babamın gazetecilik hatıralarında, Atatürk'ün müzareke yıllarında kendisine bazı yazılar yolladığını ve bunları yayınladığını belirtmektedir. Bu yazılar, Kanal, Hicaz ve Şam savaşlarına ait bulunmaktadır. Okurlarımıza sunduğum makale Cevat Rifat Beyin Tasviriefkâr'da yayınladığı bir seri yazıya cevap teşkil etmektedir. Anafartalar kahramanı Mustafa Kemal Paşanın 1918 yılında, şimdi geriçi yazıları ile tanınan Cevat Rifat Atılhan'ı karşısında bulması ve ona cevap vermesi tesadüf sayılmaz sanırım.

Kitabımda Mustafa Kemal Paşanın mektupları ile Tasviriefkâr'da çıkan Atılhan'ın yazıları birlikte verilince durum iyice ortaya çıkacaktır. Mustafa Kemal'in bu yazılarında Türk-Alman ittifakı, millî hudutlarımız, milletlerin istiklâl hakları fildrileri de belirlemektedir. Kendileri bütün savaş sırasında sadece iki millî cephemiz olduğunu açıklamaktadırlar : Çanakkale ve Kafkas cepheleri.

Yıldırım Orduları Komutanının son bulunduğu cephe hakkındaki yazısını sunmadan önce sözü babam Suphi Nuri'ye bırakıyorum :

«Mustafa Kemal Paşa bir gün bana yaveri ile beş altı askeri makale göndermişti. Konusu, Şamın müdafaasız teslimine ve Suriye cephesinin yenilgisine dair kurmayca bir tartışma idi. O makaleleri Paşa bizzat kendisi dikte etmişti. Aldığım emir üzerine imzama onları yayınladım. Fakat yedek teğmen Suphi Nuri'nin yüksek kurmaylıktan haberi olmadığını pek âlâ bilen çok asker okuyucularımız hayrete düşmüşlerdi. Bir hukuk doktoru bu kadar yüksek strateji ve tabya meselelerini nasıl münakaşa edebilir ve tanınmış kumandanların hatalarını nasıl yüzlerine vurabilirdi. Hakikati bilmiyenler beni müthiş ve önemli bir çarikh erkânıharp zannettiler!

Tabii hakikati o vakit kimseye söyleyemedim. Fakat şimdi açıklıyorum. O meşhur makalelerin en çok çattığı sabık kumandanlardan biri durumu hemen kavramıştı. Bir gün onun'a beraber Mersinde bir otelin lokantasında yemek yerken bana : —Sana kızmıyorum Suphi.. O yazıları sen yazmadın, aleyhinde bulunan zata pek iyî anladım, demişti.»

«Gazetecilik Hâtıraları» (1942)

Atatürk'ün yazısı

SURİYE FELAKETLERİ

Artık moda oldu, her türlü felâketlerimiz , askeri mağlûbiyetlerimiz, başkumandanlık vekâletine ve Alman karargâhı umumisine atfediliyor ve herkes bu büyük ve tarihi mesuliyet-i meşumeyi başından atıyor. Birçok kumandanlarımız gazetelere mülâkatlar vererek veya maiyetlerine makaleler yazdırarak kendini kurtarmağa çahşıyor. Fakat acaba efkâr'ı umumiye, zavallı Türkler bu küçük müdafaat ile kara ve büyük hakikati unutabilirler mi? Biz bu hezimet mesallini hiç olmazsa bir sepe sonra münakaşasını münasip görüyoruz, tâ ki esarete bulunan zabıtlar da gelsin ve onlar da hakikati söyleyebilsin, Fakat madem ki rical şimdiden bu işi münakaşaya koyuldular, biz de bildiklerimizi söyleyelim :

Muhterem refikimiz Tasviriefkâr'da muhterem Cevat Rifat bey (Suriye hezimetî faciası ve sebepleri) unvanı ile silsile'î makalat neşrediyorlar. Bu genç münekkit ve müverrihi askeriymizi kemali samimiyetle tebrik ederiz. Ümit ederiz ki muamleyh hakikati tarihîyeyi menaff'î erkâna kurban etmesinler çünkü müverrihin en büyük meziyeti bitarafıktır. Cevat Rifat bey diyor ki : «Dördüncü Ordu karargâhı 28 Eylül'de Şama girdi, Şam'ın suretî katiyede müdafaâ edilmesi grup tarafından emrediliyordu».

«Ordu Kumandanı, Şükrü Paşa'yı Şam mevki kumandanı tayin etmiş ve bu sayede arzusuna pek kolay muvaffak olmuştu».

«Ordu o gün yani 30 Eylül'de Şam'dan çıkmağa karar verdi. Ve akşam iki buçukta şehirde kalmış olan perakendeleri de alarak yürüdü.

«Ordu karargâhı ve perakende kıtaat şehirden iki buçuk saat kadar uzaklaşmış idi ki Şam'da hükümeti muvakkata ilân edildi. Henüz (Rabu) boğazı geçilmeden düşman şehrin iki kilometre garbındaki (Mezze) sirtlarına yaklaşmakta ve boğazı kesmeğe çalışmaktaydı. Bir saat daha sonra maksat kendiliğinden hasıl oldu ve Şam düşman eline düştü».

Cevat Rifat bey kabul eder ki 28 Eylül'de Dördüncü Ordu kumandanı Şama geldi. Ve garpdan Şam'ın müdafaası emrini aldı. Ve tabiidir ki bu emri derhal ifaya başladı ve icap eden emirleri verdi. Sonra 30 Eylül'de Şam'dan çıkmağa karar verdi. Bu akşam ikibuçukta şehirde kalan perakendeleri de alarak yürüdü. Burada biraz tevakkuf edelim, evvelâ 28'de müdafaası emri alan kumandan ancak 30'da Şam'ı terkediyor. Demek ki üç gün bu vazife ile mükellef kaldı. Acaba bu müddet zarfında neler yapıldı? Niye Şam müdafaası edilemedi? Şam'ı terk etmek düşünüldü ise niçin ricat tertibatı alınmadı! Ve elde mevcut birkaç suvarı bölüğü ile meselâ Rabu surları tutulup ricat temin edilemedi? Bu üç gün zarfında hastahanelerdeki zuafa, menzillerdeki zahire ve teçhizat ve depolardaki esliha ve mühimmat niye şimale sevkedilemedi! Bütün bu suallere Cevat Rifat bey niçin makalesinde temas etmeden geçiyor, bu mühim meseleler hakkında bize biraz fazla malûmat veremezmiydi? Şam menzili müfettişi âmirinden menzili bütün nücut, evrak, zehair ve teçhizatı ile Halebe sevke memur edildiği halde niçin Ordu kumandanı Şam'ı müdafaası edeceğim, şehri tahliye etmeyiniz, menzili vazifesine devam etsin emrini veriyordu.

Hatırımızda kaldı ise Ordu karargâhı düşman suvarisinin (Sa'sa) hattını geçtiği 30 Eylül sabahından muttali olduğuna pek ihtimal vermek kabil olamıyor.

Çünkü : 1 — Karargâh sabahdan (Demr)'in tutulacağını bilmiş olsaydı o boğazdan geçmek üzere para kasalarını trenle sevke çalışmazdı.

2 — Ve hiç olmazsa sabahleyin erkenden ikinci kademesini, ağırlığını, muhafız takımını karadan sevkeder veya sabahdan trenle sevke çalışırdı.

Ordu Kumandanı ve karargâhı 30 Eylül'de saat birde öğle yemeğini Viktorya otelinde kemali rahat ve huzurla yedi ve hatta kahveleri içmeği unutmadı. O esnada gelen bir suvarı zabiti İngilizlerin Şam'a iki kilometre kadar yaklaşmış olduğunu bildirdi. Bunun üzerine (at bin) kumandası verildi. Hayvanı hazır olan birinci harp kademesi Paşa ile süratle Şam'dan çıktı. Karargâhı ağırlığı ve ikinci kademe zabitan ve istasyona gönderilen esya ve efrat yirmialtı zabitle olduğu Şam'da kaldı. Ve Paşa (Demr)'i mürurdan beş dakika sonra boğaz kestirdi.

İşte muhterem Cevat Rifat bey lütfen gelecek makalelerimizde bize üç gün Şam'ın müdafaası için ne yapıldığını, niçin eldeki suvarilerle ricatı temin etmek üzere (Demr)'i boğazı muhafaza edilmediğini, Şam menziline niçin şimale nakline müsaade edilmediğini, karadan vaktiyle karargâhın ve sair kıtaatin efrat,

ağırılık ve hususula perakendeleri şimale sevk etmek mümkün iken herşeyin Şam'da bırakıldığını ve (Demr)'i boğazında zavallı Türk kanının (Bürde) nehrine reket edercesine aktıldığını izah buyurursanız bitaraf bir münekkıt ve müverrih'i askeri olduğunuzu sizi cidden seven ve takdir edenlere bir daha isbat etmiş olursunuz. Bu meş'um hezimetin tarihi yazıldığı vakit anlaşılacağı veçhile zannıma kalırsa bizim yapılacak ve yapılması mümkün işlerin herbisini yapmadığımızı, pek büyük günah ve mesuliyete layık olduğumuzu o vakit göreceğiz. Vatanın bağrından kopan Suriyemizi kurtarıırken biz zavallı mehmetçiklerimizi aç ve çıplak bıraktık. Kudüs'de, Akule'de, Şam'da, Rayak'da, Halep'de menziller zahire, teçhizat doluyken manasız bir kartasiyecilik yüzünden mehmetçiklerimiz aç ve çıplak idi. Cephedeki zabitlerimiz de mehmetçiklerimiz gibi perişan idi.

Ricatta yakmağa mecbur olduğumuz depolar dolusu erzak ve teçhizatımızı eğer askerlerimize tevzi edeydik ne Suriye elden gider ve ne de Türklük bu kadar hâkir ve zelil olurdu. İşte muhterem Cevat bey Allah herşeyi vermişken biz yapamadık. Bana kalırsa müdafaası edilecek değil; itham edilecek adamlar karşısında bulunuyoruz. Elimizden gelen de bunların bir saat evvel mahakkimî askeriyeye huzurunda hesap vermelerini talep etmektir.

ATI gazetesi 29 Teşrinisani 1918

İmzalayan : Suphi Nuri

Atatürk başkalarına da aynı şekilde yazılar vermiştir, ne yazık ki gerek bu yazılar ve gerekse kendi not defterleri yayınlanmamış, hattâ ciddi olarak tasnif bile edilmemiştir. Bu yazıları babama yollaması bir tesadüf değildir. Haraket Ordusuyla İstanbul'a giren genç kolağası Mustafa Kemal Bey ile babam o hareket esnasında tanışmışlar, daha sonra ve hele mütareke devrinde çok yakın bağlar kurmuşlardır.

Şam şehri düşmek üzere iken ordu hazinesini teslim alan iki subaydan biri Suphi Nuri idi, kendisi son kalkan katara hazine vagonlarını silâh zoru ile bağlatmış ve onları Halebe kaçırabilmişti, ne yazık ki diğer arkadaşı ve hazine vagonu İngilizlere esir düşmüştür. Hazineyi az sonra araplarla Halep şehrinde sokak savaşları verecek olan Mustafa Kemal Paşa babamdan teslim aldı.

Mütarekede Celâl Nuri İlerinin Atı ve daha sonra İleri gazetelerinde çalışan babam, hem ihtiyat zabitleri Cemiyeti Kâtibi Umumisi ve hem de Sosyalist Partisi Genel Sekreteri olarak mücadele etmiş; bir taraftan Mustafa Kemal Paşanın emrinde çalışırken, diğer taraftan tramvay grevlerini organize etmiştir.

Gördüğümüz gibi cepheler ta o günden ayrılmış bulunmaktaydı. Toplumcu Suphi Nuri bir tarafta, gerici Cevat Rifat Bey diğer tarafta. Atatürkün safında olanlar bir tarafta, ona karşı olanlar diğer tarafta, ibret verici değil mi.

«Bilim kitapta değil göğüstedir»

(Arab Atalar sözü)

6 Eylülde Ankarada yapılan Merkez Yönetim Kurulu toplantısından bu yana, Türkiye İşçi Partisinin yeni ve çok önemli bir gelişme dönemine girdiğini görüyoruz. Bu, hem Türkiye halkının demokrasi mücadelesinde, hem de bu nesnel durumun öznel ya da yön verici organı olan TİP'nin tarihinde, bütün toplumluların dikkatle izlemek ve değerlendirmek zorunda oldukları bir dönemdir. TİP, kuruluş yıllarını başarıyla atlatmış ve bugünün eksik demokrasisi içinde ağırlığını iyice hissettiren yapıcı bir halk kuvveti olmağa başlamıştır.

Merkez Yönetim Kurulu'nun son çalışmaları, yurdumuzun temel sorunlarına toplumcu açıdan olumlu çözümler getiren tutarlı ve sağlam yapıllı incelemeler devrine girdiğimizi göstermektedir. Toplumcu düşünce yönteminin Türkiye'nin ana dertlerine uygulanmasıyla ortaya çıkacak bir «TEORİ» nin, toplumcu mücadelenin ilk ve gerek şartı olduğu artık iyice bilinmelidir. Böyle bir teori ortaya konulmadıkça toplumcu hareketin hızla büyüleyeceği ise açıktır. İşte şimdi çalışmaların bu yöne doğru geliştiğini görüyoruz ve halkımız adına umutlanıyoruz.

Bugün en önemli sorun, «Halkımızın yeni bir hayat kurmağa, her türlü sömürgecilikten ve baskıdan kurtularak hayat seviyesini yükseltmeğe doğru yönelmesine imkân verecek şekilde örgütlenmesi» sorunu olarak karşımızdadır. Bundan, üretim ilişkilerini değiştirmeyi ve üretim güçlerini arttırmayı anlamalıyız.

Toplumumuzun böyle yeni ve iletir bir hayata geçişine önderlik edebilecek nitelikteki tek siyasal örgüt ise Türkiye İşçi Partisidir. Böyle olduğu halde Türkiye İşçi Partisi niçin daha hızlı bir gelişme gösteremedi? Bugün bu soru, çeşitli insanlar tarafından farklı saiklerle ve amaçlarla sorulmaktadır. Herşeyden önce gerçekçi olan toplumluların buna verecekleri tatminkâr bir cevap vardır. Bu cevap, toplumların siyasal gelişim tarihinin dikkatle incelenmesinden

türkiye işçi partisi büyürken

ERGİN GÜNÇE

ortaya çıkan ve özel teşebbüs çıkarlarını esas tutan partilerle çoğunluğun hayatını esas tutan toplumcu partilerin tarih içindeki büyüme imkânlarını iktisadi ve sosyolojik olarak izah eden bir cevaptır.

İmdi, özel teşebbüs devlet kudretini eline almadan önce, sanayinin ve tarımın kilit noktalarını ele geçirmiş, yani siyasal iktidara geçmeden önce iktisadi iktidarı denetimine almış bulunuyordu. Ashında bu husus özel teşebbüs sınıfının varlık şartını ifade eder. Yani bu sınıf ancak bu olaydan sonra bir sınıf olarak doğuyor ve ağırlığını hissettiriyor demektir. Buna karşılık üretim araçlarına sahip olmayan emekçi halk kitleleri ancak siyasal iktidara geldikten sonradır ki, iktisadi yapıyı, servet ve gelir dağılımına bağlı olan «fiili talebe» göre değil, ihtiyaçlara göre işleyen ve üretim güçlerini hızla geliştirebilen değişik bir yapı haline getirilerek üzere denetimleri altına alabiliyorlar. Bu da emekçi halk kitlelerinin varlık şartından başka birşey değildir. Öyle ki, bunun tersi olsaydı emekçi halk kitleleri diye birşeyden söz etmemek gerekecekti.

Demek ki bu bakımdan özel teşebbüs partisi ile toplumcu parti arasında açık bir benzerlik var. Ayrıca bu, iktisadi iktidara sahip olma, olmama farkı her iki grubun fikir yapılarına yani ideolojilerine de aksetmektedir. Özel teşebbüs, iktisadi mekanizmayı kendinden önceki hâkim sınıf olan derebeyi ya da ağa sınıfından devralırken, bir yan ürün

olarak kendi ideolojisini de geliştirmiştir. Bu ideoloji oldukça kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Daha önemlisi, özel teşebbüs bu ideolojiyi çıkarları kendi çıkarlarına karşı olan sınıflara da, iktisadi yapıya sahip olmanın yarattığı elverişli ortam içinde, benimsetmesini bilmiştir. Bu, ağa düzeni için sevindirici, emekçi halk kitleleri için ise üzücü bir durum olmuştur. Çünkü birincisi bir ileriliği, ikincisi bir kösteklenmeyi ifade ediyor. Oysa bir toplumun gelişmesi, yani daha ilerinin daha gerinin yerini alması bir sağlık ve canlılık işaretidir.

Değişik hâkim sınıfların değişik ideolojileri ve dayanakları yanında değişmeyen birşey var. Bu da, hâkim sınıfın kendi düzenini «ebedî», «ebedî» olduğu için de vazgeçilmez ve en iyi düzen olarak göstermesidir. Her şey değişse de bu değişmiyor. Özel teşebbüs de, derebeylik ve ağalık düzenleri de, kölelik düzenleri de böyle mutlak iddiaların, karşı yani değişiklik ve ilerilik isteyen kitlelere benimsetilmesi çabalarıyla doludur. Bu çabalar başarılı da oluyor. Ama hep geçici bir zaman için. Bu zaman bin seneye, iki bin seneye de sürse geçici oluyor. Çünkü tabiatla ve toplumda evrim ve devrim esas, değişmezlik özel durumlardır.

Hâkim sınıfın ideolojisini benimsemiş olan ve günlük geçim derdi peşinde didinen, bilgisiz bırakılmış halk kitleleri elbette ki içinde yaşadıkları sistemi bir bütün halinde kavramaktan uzaktır. İktisadi yapıya sahip

SAHİBİNİ BEKLİYEN DEVLET

Köylü memleketin efendisidir
ATATÜRK

Sevket Süreyya Aydemir 9 Ekimde yayınlanan «Yün» dergisinde köy sorunlarına değinmiş, sayılar sıralamış, köy birliklerini salık vermiş, en sonunda da düşünce ve tutumunu şöyle özetlemiş: «Devlete gelince, Devlet köye teşkilâtçılık gücü ve organları ile henüz girmemiştir. Yani köy, henüz sahibini bekliyor».

Yerinde mi bu söz?

Gelin tam tersine çevirelim düşünceyi :

«Köye gelince, köy devlete teşkilâtçılık gücü ve organları ile henüz girmemiştir. Yani devlet, henüz sahibini bekliyor».

Hangisi doğru?

Bence elbet ikincisi, memleket ve devlet efendisini, gerçek efendisini, Türk Köylüsünü beklemekte.

Sevket Süreyya «devlet» büyük harfle yazıyor, köyü küçük harfle, yazara göre büyük harfli devlet, küçük harfli köye sahip çıkacak, oysaki asıl sorun şehirde ve köyde çalışan halkın, fakir köylü çoğunluğun devlete «teşkilâtçılık gücü ve organları ile» girmesi değil mi?

Sakın bunu bir söz oyunu, bir harf oyunu sanmayın. Gerçekte bu iki anlayıştan biri sosyalizme sırtını çevirir, diğeri sosyalizme götürür. Köy devlete çoğunluk sözcüleri ile girmedikçe, devletin köye girmesine gücü yetmez. Yol kavşağundayız, bu iki anlayıştan ancak biri doğru. Seçmenin tam sırası, karar sizin...

ABİDİN DİNO

olamamanın sonucu olarak bunların kendiliğinden bir dünya ve topluluğu görüldü de ortaya çıkamıyor. Onlar için tek tek, bağımsız sorunlar vardır. Denizde yüzüp de denizi bilemeyen bahçkar örneği bu durumu iyi anlatmaktadır.

Oysa halk işsizlik, hastalık, bilgisizlik ve bir kelime ile çaresizlik içindedir ve bundan memnun olması diye bir durum yoktur. Ancak, bunu doğal ve usulden sınıp, ebedi sınıp boyun bükmekten başka bir yol da bulamaz. «Böyle gelmiş, böyle gider.» gibi sloganlar da belleğine yerleştirilmiştir. Sonrası da «Çalış yigit çiftlik senin.» uyarınca çalışmak ve hiç değilse «Ol cihanda» rahata ermektir.

Demek oluyor ki, kendi durumunu başkasının empoze ettiği bir görüşle değerlendirmek zorunda bulunan halk kitleleri tam anlamıyla bir kısır çember içinde bunalıp kalıyor. Toplumun işleyiş kanunları ergeç bu çemberi ve bunun olumsuz sonuçlarını ortadan kaldıracaktır. Bütün me-

sele bu oluşumu hızlandırabilmekte topluyor. Bunun da yolu halkla bir an önce birleşmektir. Bunun için ise halkı toplumsal olayları bir bütün halinde görebilecekleri bir duruma getirmek, başka bir deyimle kendi ideolojisine kavuşturmak. İşte Türkiye İşçi Partisinin yeni döneminin başlıca sorunu budur.

Türkiye İşçi Partisi yurdumuzun temel sorunlarını böyle bir bütün halinde halkımıza sunarken bir özel teşebbüs partisi gibi bugünden yarına büyüyüp gelişmeyecektir. Çünkü iktisadi yapıya sahip bir kitleye dayanmak durumundan yoksundur. TIP, bir DP gibi kuruluşundan beş yıl sonra iktidara gelebilecektir. Çünkü o DP siyasi iktidara gelmeden önce iktisadi iktidarı almış olanların partisiydi. Onlar için ve diğer siyasi partilerimiz için esas olan özel teşebbüstür. Halk, bir araçtır. Bizim için ise halk bir amaçtır. Bu durumlar kendi güçlüklerini de beraber getiriyor.

Ne iktisadi iktidara ne de hazır bir ideolojiye (kendiliğinden ortaya çıkmış bir ideolojiye) sahip kitlelere dayanmak durumunda olması, TIP'nin özel teşebbüs partilerinin bu dayanaktan zorunlu olarak farklı ama onlara «eşdeğer» bir dayanak bulmasını gerekli kılıyor. İşte bu dayanak örgütlenmedir.

Bunun başlıca şartı ise yurt sorunlarını toplumsal yöntemle, yani toplumsal olayları tarih içindeki evrimleriyle ve iktisadi yapı ile siyasi yapı arasındaki ilişkileri kaybetmeden incelemektir. Bu yöntem halkımızın acılarını bir bütün içinde toplayıp ortaya çıkaracaktır. Sorunlarımızı bir bütün olarak görmemiz, çözümleri de getirecektir. O zaman herşeyin bir bütün içinde çözülebileceği, kısmi çözüm olmadığı görülmeye başlanacaktır.

Bunlar için devamlı olarak halktan öğrenmek gerekiyor. Halktan öğrenmek ve ona öğretmek örgütlenmeyi hızlandıracak tek yoldur. Bunlar başladığı zaman örgütlenme bir varlık şartı haline girecektir. Örgütlenme ise öğrenme ve öğretme diyalogunu geliştirecek ve bütün işine yerleşen her sorun Türkiye İşçi Partisine yeni kuvvetler ekleyecektir. Siveçle görüyoruz ki TIP yöneticileri parti içinde bu çığır açmış buluyorlar.

Şimdi büyüme devri başlamıştır. Yurt sorunlarını herkesle, fırıncılarla, sürücülerle, tornacılarla, ahçılarla, iplik çeken kızlarla, simitçi oğlanlarla, kestanecilerle ve dolmuşçularla, manavlar, ırgatlar, kolcular, üniversiteye gidenlerle ve gidemiyenlerle, bahçıvanlarla, tezgâhtarlarla, çiftçilerle, kuyucularla, madencilerle, terzilerle, emeklilerle, ev kadınlarıyla ve bütün işçilerle bir bütün içinde ele alıp konuşmalıyız. Tartışmalı, öğrenmeli ve öğretmeliyiz. Sabırla öğrenmeliyiz. Halka kuvvetini anlatmalıyız. Ona sorunları bir bütün içinde cevaplandırmasını öğretmeye çalışmalıyız. Onlar kuvvetlenecektir, kuvvetlerinin farkına varacaklardır. Bilgi, bizim için de onlar için de kuvvet kaynağıdır. Bilginin hası da böyle hayatın içinden, halkın içinden doğup çıkar. Ve bilim kitapta değil göğüstedir.

“ Bu kaçınıcı bahçe gördüm tarümar ”

MEHMED KEMAL

Türkiyenin ilerlemesini kim benimsemez, hazırlanacak bir «İleri Türkiye Ülküsü» ne kim bağlanmaz? Türkiyeyi İleri Ülkeler arasına sokmak için çaba gösterenlere kim yardım etmez? İleri Türkiye ilkesi çekici, gönül verici, tutkulu bir özlemdir. CHP İller de bunu bildikleri için, bu sloganları ellerinde tutuyorlar ve sloganlar çevresinde birleşmeye çağırıyorlar. Bunu bugün yapmıyorlar, siyaset sahnesine çıktıklarından beri yapıyorlar. Ama sadece sloganları söylemek, onun bayrağını taşımak, iş uygulamaya gelince de, bunu gerici çevrelere bırakmak, bugüne dek gördüğümüz alışkanlıklardandır. Artık görüyor ve biliyoruz ki, CHP sözlerle kandırın, uygulamayla da aldatan bir siyasal örgüttür. Her zaman bir Cemal Reşit Eyupoğlu'nu, bir Naim Tirali'yi, bir Orhan Birgiti buluyor, onlara ülkücü ilkeleri içine alan bir beyanname kaleme aldırıyor, buna gönül verenleri aldatıyor, sonra da beyanname yazılanları uygulamıyor. Cahit Sitki bir şiirinde «Bu kaçınıcı bahçe gördüm tarümar» der. Bu CHP nin, bizleri kaçınıcı aldatmasıdır.

CHP her seçime giderken «Türk İşçisi Planlı Kalkınmanın vazgeçilmez unsuru, CHP Türk İşçisinin gerçek dostudur.» der, oy ister, endan sonra bir daha işçiyi hatırlamaz bile... Bundan sonra, toplu sözleşme, grev — lokavt kanunlarını güvenlik tedbirlerini işçi dostluğu gibi gösterir. Bunlar koca Türkiyede kaç işçiyi ügündürür? Nihayet işçi dediğimiz zümre Türkiyede yüzde üçtür. Yüzde üçü, tarımında çalışan milyonlar sanır. Onların derdine bir deva bulunmaz.

«Türk İşçisinin dostu» olduğunu söyleyen CHP İktidarı zamanında işçilerimiz yedellere yolculuğa çıkmışlar, ekme paralarını Avrupada arar olmuşlardır. Şimdi de Afrika'da aramaları için teşvik edilmektedirler. Gerçi Çalışma Bakanı Bülent Ecevit, «— Afrikadan resmen bir teklif almadık...» diyor. Ahncu göndermiyecekler mi? Hadi göndermiyoruz, dediler, iş arayanlar, Afrikada iş olduğunu, kendilerine çekici teklifler gel-

diğini görünce gitmiyecekler mi? İşte işçi dostuyuz dedikleri de bu kadar.

Önce içeriye eğilim : CHP bir «İleri Türkiye Ülküsü» sünü gerçekleştirebilir mi, gerçekleştiremez mi? Bugüne kadar gerçekleştiremediği ortada. Bundan sonrası için de benim umudum kırık. Böyle olunca ne diye, haystiyetli, gerefil, Türkiyenin kurtuluşunu müjdeleyen, gönül bağlanan sloganları benimser ve dejenere eder? Sosyal adaleti gerçekleştirecek güçte ve niyette değildir, sosyal adaletçidir. Toprak reformunu, vergi reformunu gerçekleştirecek güçte değildir, reformcudur. Devrimci hareketleri yarı yolda koymuş, onları rotüşlü - rotüşsüz diye tasnife tabi tutmuş; devrimcilik taslar.

Son CHP hükümeti reform yapacağını diyerek iş başına gelmiştir. Ortada yapılan hangi reform var? CHP bunu yapacak güçte midir? Olmadığı, vergi kanunlarının Meclisten geçişinden, Tapulama kanununa hangi parmakların oy verdiğinden, İşçi sigortaları eczaneleri kanunu çıkarırken kimlerin iş ve düşünce birliği yaptığından belli.

Bütün bunlar ortada dururken, devrimciliği, Atatürkcülüğü, devletçiliği, halkçılığı, İleri Türkiye Ülküsünü, reformculuğu, ve nihayet 27 Mayısçılığı kimseye bırakmaz. Şurada, burada toplanmış bir avuç ülkücünün, saflarından ayrılıp bir cephe teşkil etmelerine engel olur. Ne geçecek bundan eline? Belki bir süre, sloganlarla idare edecek, onların gölgesinde canlılık gösterecektir. Ama her yaşamayan, fakat yaşar gibi görünen organizma gibi, bir gün canlılığını yitirecek ve çökecektir. CHP sözlerinde ilerici görünmek ve uygulamada gerici olmakla, ancak gerici kuvvetlerin, statükocuların yararına çalışmaktadır. Bunu, nerederse, nerde bulunuyorlarsa, bütün aydınların, Türkiyenin ilerlemesini, «İleri Türkiye Ülküsü» ne kavuşmasını isteyen kuvvetlerin bilmesi gerekir. Bu bilinmediği sürece, «eveleme — geveleme» devam edip gidecektir.

Durdurulan Demiryolu İşçileri Grevi Yöresinde

18/19 Ekim 1964 tarihinde bağ-
masına karar verilen Demiryolu
işçileri Grevi, Bakanlar Kurulunca
Millî Güvenliği bozucu nitelikte gö-
rülerek 30 gün süre ile ertelenmiştir.
Karar 15/10/1964 günlü Resmî Gaze-
te'de yayımlanmıştır.

Türkiye Demiryolları İşçi Sen-
dikaları Federasyonu Başkanı Şera-
fettin Akova'nın söylediğine göre,
İzzat Başbakanın görevlendirildiği
Bir Bakanlar Federasyonun anlaşma
ve uzlaşma toplantıları yaptığı ve
hattâ müzakerelerin olumlu bir şe-
kilde devamı için Grev'in bir süre da-
va geri bırakılması telkin olunduğu
bir sırada, Hükümet Millî Güvenlik
erekesiyle erteleme kararını ilân
etmiştir.

Millî Güvenlik gerekçesi bir kere
aha ve umulmadık bir anda işçilerin
arşısına dikilmiştir.

40.000 Demiryolu işçisinin Gre-
v gitme kararının sebepleri nedir?
Türkiye Demiryolları İşçi Sendikala-
Federasyonu Başkanı Şerafettin
Akova, Bakanlar Kurulunun ertele-
me kararının hemen ertesinde düzen-
lediği Basın Toplantısında bu kararı
iki sebebe bağlamıştır :

1 — İşçi Ücretlerinin Arttırılma-
ması : Federasyon bütün Demiryolu iş-
çilerinin saat ücretlerine 50 kuruşluk
zam yapılmasını istiyordu. İşçi
ücretlerinin arttırılması şimdiye ka-
dar yapılan bütün Grevlerin demir-
leşme sebebiydi.

TOSUN KAYA

2 — Demiryolu Grevinin özelliği
ikinci sebepteydi. Kısaca, İşçinin iş-
çi sayılmasını istiyordu Federasyon.
Bu isteğini de şöyle ifade ediyordu :
«Haddizatında işçi vasfında olan
makinist, ateşçi ve benzeri kim-
selerin Devlet Demiryolları Ge-
nel Müdürlüğü tarafından mem-
mur oldukları iddiasını protesto
etmek.»

Evet, makinistve ateşçiler işçi de-
ğil, memurmuş Devlet Demiryolları
Genel Müdürlüğünün iddiasına göre
Gerçek işçi sınıfının kapsamı bir tar-
tışma konusudur; bazı emekçilerin
işçi olup olmadıkları tartışılır. Ama
bedenen çalışan ulaştırma emekçile-
rinin, hele şu bildiğimiz lokomotif
makinistleriyle ateşçilerinin işçi olup
olmadıklarının tartışıldığını hiç duy-
mamıştık. O da oldu.

Acaba neden makinistlerle ateş-
çilerin memur olduklarını iddia eder
Devlet Demiryolları Genel Müdürlü-
ğü Ve Demiryolu İşçi Sendikaları Fe-
derasyonu karşı çıkar bu iddiaya?
Biri, çilekeş makinistlerle ateşçilerin
memur statüsünün sağladığı bazı
avantajlardan yoksun kalmasına gön-
lü razi olmadığı; öbürü, memurun
halini işçinin halinden de beter gör-
düğü için mi? Değil. Ne bu yüzden,
ne de teorik bir tartışma sonucu gel-
mişlerdir bu noktaya. Genel Müdürlük
pratik bir hesaplama bu iddiaya
sarılmakta, Federasyon pratik bir
hesaplama buna karşı çıkmaktadır.

Hangi nedenle ve ne derece nok-
san olursa olsun, işçiler Toplu Söz-
leşme ve Grev hakkıyla teçhiz edil-
miş bulunuyor. Toplu sözleşme kap-
samına girebilmek için de, gerekti-
ğinde Grev hakkını kullanabilmek
için de işçi «sayılmak» gerekiyor.
İşte bu yüzden ki Devlet Demir-
yolları Genel Müdürlüğü makinistler-
le ateşçileri memur «sayıyor». Hem
de, Danıştayın 5434 Sayılı Yasaya
göre ateşçi ve makinistlerin memur
sayılmalarını 8-9 yıl önce aldığı bir
kararla iptal etmiş olmasına rağmen.
Gene bu yüzden ki, Türkiye Demir-
yolu İşçi Sendikaları Federasyonunun
Grev kararı nedenlerinden bi-
rini de, işverenin bu tutumunu pro-
testo teşkil ediyor.

Makinist ve ateşçiler işçi sayıl-
madıktan sonra, geri kalan demir-
yolu işçileri toplu sözleşme masasına
gelmiş, grev kararı almış, kimin u-
murunda? Nasıl olsa trenler vızır vı-
zır işleyecek. Anlaşıldığına göre,
Devlet Demiryolları Genel Müdürlü-
ğünün işletmecilik anlayışı, trenlerin
işlemesinden pek de öteye geçmiyor.

Ama, bu da birseydir.

— Acaba Türkiyede yasalar ni-
çin yapılır?

Bu soruyu ciddi ciddi sormak
gerek.

Sayın Kemal Satır, daha geçen-
lerde, kendi partisinin işçilerin yararına
yaptığı şeyleri, iktidarda olsa
Türkiye İşçi Partisinin bile yapamı-
yacağını söylüyordu. Bu iddia doğru
olsaydı, Türkiye İşçi Partililer her-
halde gerçek bir kıvınc duyarlardı.
Sayın Başbakan Yardımcısı Türkiye
İşçi Partisinin bile yapamıyacağı der-
ken, ihtimal toplu sözleşme ve grev
gibi işçilere bazı haklar getiren ya-
saları düşünüyordu. Bu yasaların çı-
kışında elbette payları vardı.

Ama bu yasaların çıkışında pay-
ları bulunanların, bir de bu yasaları
uygulama biçimleri vardı. İşte bu
yüzden, acaba Türkiyede yasalar ni-
çin yapılır diye sormak gerekiyordu.

Bir yandan Toplu Sözleşme Ya-
sası çıkarılıyor, bir yandan da Dev-
let Sektörü Kurumlarına «...yapıla-
cak Toplu İş Sözleşmelerinin Bütçe-
ye külfetler tahmil etmemek kaydı
ve şartıyla yapılmasında bir sakınca
görülmemektedir.» diye icazet verili-
yordu. Bu «cesurane» görüş, Devlet

dokümanlarımız arasındaki mutena yerini almış bulunuyor.

Evet, bir yandan işçilere bazı kâni haklar tanınmıyor, bir yandan da sayın Çalışma Bakanı, Devlet Sektöründe çalışan işçilerin memur statüsünde sayılmaları gerektiği mütâlaasında bulunuyorlardı.

İster inan, ister inanmalık işler bunlar. Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü makinistlerle ateşçilerin memur olduğunu iddia ediyormuş. Eder. Bu bir sonuçtur.

Demiryolu işçilerinin grevini Bakanlar Kurulunun Millî Güvenlik gerekçesiyle ertelemesi doğru bir davranış mıdır?

Federasyon Başkanı Şerafettin Akova, düzenlediği Basın Toplantısında bu davranışı «meselenin haline faydalı ve adil bir tutum olarak kabul etmediklerini» söyledi. Bu karar, Anayasanın 47. ve 11. maddelerine aykırıydı. Ayrıca, Millî Güvenliğin bozulma durumu ancak işçileri, Millî Savunma ve Dışişleri Bakanları tarafından bilinebilir ve hükümete aksettirilebilirdi. Oysaki, Bakanlar Kurulunun Grevi 30 gün erteleyen kararnameinde «tehlîkeyi» Ulaştırma ve Çalışma Bakanlıklarının bildirdikleri yazılıdır. Federasyon Başkanına göre, bu dahi Millî Güvenliğin bozulması yolundaki hükümet iddiasının sıhhat derecesini göstermekte ve bu düşünceyi çürütmektedir.

Federasyon Başkanının Millî Güvenlik gerekçesinin gereksizliği hakkındaki düşüncesi bir şekil hatasına dayanmaktadır. Millî Güvenlik gerekçesiyle grevi erteleme kararını Bakanlar Kurulu veriyor. Ulaştırma ve Çalışma Bakanlarının bildirdikleri «tehlîke» yi, nihayet işçileri, Millî Savunma ve Dışişleri Bakanlıkları da bildirebilirlerdi. Bu şekil meselesinin o kadar önemli olmadığını, Bakanlar Kurulu da, onu ihmal etmek suretiyle göstermiş bulunuyor. Önemli olan, şimdiye kadar başarı vâdeden bütün grevlerin Bakanlar Kurulunca Millî Güvenlik gerekçesiyle durdurulmuş olmasıdır. Bu gerekçeyle durdurulmayan tek başarılı grev Batman Grevi oldu. Onun da «acısını», Türkiye'nin en başarılı grevini yapan Batman Petrol İşçileri Sendikasını elbirliği ile sabote ederek çıkardılar. (Bakınız : Sosyal Adalet, Sayı — 6, Karanlıkta başlıklı yazı.)

Başarısızlığa mahkûm grevlere hiç dokunulmadı! Ekonomik savaşta işçi sınıfının başarısı, Bakanlar Kurulunca Millî Güvenliğimiz yönünden bir tehlike gibi görülüyordu her nedense. Ve önemli olan buydu. Ve şimdiye kadar olup bitenler başka türlü yorumlanamazdı.

Demiryolu işçileri de hükümetin tarafsız davranmadığı kanısındadırlar. Türkiye Demiryolları İşçi Sendikaları Federasyonu Başkanı Şerafettin Akova bu konuda şöyle diyor :

«Hükümet kendisine bağlı bir teşekkülün işçileri ile olan ihtilâfında tarafsızlığını muhafaza etmemiş, grevi geciktirme yoluna giderek işçiyi isteklerinden feragat zorlamıştır. Esasında son fedakârlık yapılmış ve asgari had tayin edilmiştir. Bunun dışında yapılacak bir fedakârlık toplu sözleşmeden ve onun getireceklerinden vaz geçmek olacaktır.

Hükümetin bu kararı, Millî Güvenlik endişesinden ziyade başka bazı çıkarlar temini için verdiği düşünceindedir.»

Kayseride fırın işçileri grevi oldu. Belediye işçileri grevi oldu. Bu grevlerde Kayserideki bütün sendikalar grev yapan işçilerin yardımına koştular. Bu hareket, sendikalar arası dayanışmanın bir örneğini ortaya koydu.

Resimde Kayseri — Bayındırık ve Karayolları İşçileri Sendikası (Yol İş) Genel Sekreteri Rafet Altun, fırın işçilerine bir konuşma yaparken görülüyor. Kendisi Kayserinin önde gelen sendikacılarından.

«Her şeyden önce işçinin küçüklük kompleksinden kurtulması lâzımdır.» der. «İşçi bilmelidir ki, kendisini kendisinden başka kurtaracak kimse yoktur.» der. «Bunun için sendika liderleri çarıkları çekip, yer yer, işçileri uymalıdır. İşçinin aklını, işçinin ruhunu işlemelidir.» der. «İşçi liderleri, işçiden kopmamalı. her yönüyle, her halıyla, sözüyle, kıyafetiyle yaşayışıyla işçiden olmalı.» der.

Millî Güvenliğimiz bakımından asıl tehlikeli olan galiba hükümetin işçi sınıfının ekonomik çıkar savaşına karşısındaki tutumudur. Başarı vâdeden bütün haklı girişimlerini Millî Güvenlik gerekçesiyle önlediğini gören işçiler, o ki gerçekten Millî Güvenliğimizle ilgili nedenlerle kendilerinden bazı fedakârlıklar istendiğinde, yeteri kadar inanmıyabilirler bu fedakârlıkların gerekliliğine : Yalancı çobanla, kurt geliyor hikâyesi. Bunu daha önce de söylemiştik. Gene söylüyoruz.

Bakın, Demiryolu işçilerinin şimdiki son sözleri şu :

«Grevin 30 gün geri birakılması kararı 90 güne dahi çıkarılsa sonuç değişmeyecek ve istenenden vaz geçilmeyecektir.

Zira istenen asgari ve zaruri olanıdır, işçi bu hakkını almakta kararlıdır.»

Düşünüyorum : Asgari ve zaruri olanı istemek, salt bunun kavgasını yapmak doğru bir tutum mudur? Ama ne olursa olsun, kararlı olmak iyi şeydir.

TEMELİ ÖRFİ İDARE

Bütün bir milleti süründürmeğe, inim inim inletmeğe hiç kimsenin, hiç bir zümrenin, hiç bir şekilde, hakkı yoktur. Bundan sonra vatanseverliğin ölçüsü millet hayrına gösterilen davranışlar olacaktır.

ŞABAN ERİK
(Sendikacı)

Hepimizin çok iyi bildiği gibi, zaman zaman, memleketimizde —olağanüstü... olağanaltı haller yüzünden— örfi idareler kurulur ve kaldırılır.

Yalnız, bu memlekette kurulmuş ve fakat bir türlü kalkmayan bir örfi idare var ki, bu, çıkarıcıların ve onların uşakları olan eyyamcıların namuslu düşünceye, namuslu davranışa ve insan sevgisine karşı kurdukları örfi idaredir. Bu örfi idarenin asla değişmiyen, kâskatı, hükümlerine göre : Türk milletinin saadet ve selâmetini istemek.. Türk milletinin sefaletten ve cehaletten kurtarılmasını istemek... Türk milletinin yücelmesini istemek yasaktır.. Akla göre hareket etmek, vicdanlı olmak, gerçeği söylemek, doğru yolda adım atmak, dürüst olmak yasaktır...

Kötüler çok şeye kadirdir. Kötüler karşısında iyiler çok kere susar. Amaaaa, kötüler her şeye kadir değildir. Ve, kötüler karşısında iyiler sonu gelmez şekilde susmaz.

Bugün, bu çifelli memlekette, artık iyiler konuşmaya başlamışlardır. Bu memleketin iyileri, bu millete çektiklerinin sebeplerini anlatmağa başlamışlardır. Son günlerde kötülerin telâşi, kötülerin şiretliği, kötülerin gerçek milliyetperverler hakkın da demogojik yaygaraları, ve hattâ komiktir.. kötülerin bazı büyük vazifeliler hakkındaki saçmalıkları İpliklerinin yavaş yavaş pazara çıkması yüzündendir.

Kötüler şunu iyi bilsinler ki, bir işçi olarak söylüyorum : Ne etseler, ne eyleseler.. bundan öte milletin ezilmesine aman vermiyeceğiz. Onların fenalıklarından korkmıyacağız. Gerçekler ve meseleler karşısında susmıyacağız. Artık bu memlekette bütün düşünce ve davranışların millettən yana olmasını isteyeceğiz. Ve, artık, bu memlekette telli pullu laflar üzerine oturtulmuş (aşında ekonomik iktidara kurulmuş olanların saltanatlarını sürdürme çabası olan) temelli örfi idareyi kaldıracağız. Bütün bir milleti süründürmeğe, inim inim inletmeğe hiç kimsenin, hiç bir zümrenin, hiç bir şekilde, hakkı yoktur. Bundan sonra vatanseverliğin ölçüsü millet hayrına gösterilen davranışlar olacaktır.

Ve, böylece gerçek demokrasiye kavuşacağız.

Bu güne kadar çeşitli hur-gürlerle, çeşitli kayıkcı dövüşleriyle millete yutturulmak istenen demokrasi, demokrasi değildir. Bu güne kadar ortaya konulan demokrasi, kirpi gibi bir şeydir. Neresine baksan diken.. neresinden tutsan diken... Bu dikenler konuşmak isteyenlerin diline, yazmak isteyenlerin eline, düşünmek isteyenlerin beynine batsın diyedir. Ne den? Çünkü, söylemek, yazmak, düşünceyi geliştirmek milleti uyandırır. Oysa, milletin kaderi üzerinde söz sahibi olanlar, milletin uyanmasından korkarlar. Onlar, millet gözünü kapalı yaşasın isterler. Neden? Millete karşı oynadıkları oyunu millet görmesin, anlamasın diye...

E, bu adamlar arasında çok güzel laflar ediyorlar. Bu laflar, milleti tekrar tekrar uykuya yatırmak içindir. İspatı mı? Önce mil'etçe halatıze bakalım. Sonra, öte yanda: «Hürriyet» diye bağırarak pantolonlarının gerileri yırtılan adamlara bu tarafta hürriyetin nasıl can düşmanı olduklarına bakalım

Özü, sözü bir olmayanların.. milletin kaderi üzerinde söz sahibi olmayı milleti aldatmak sananların eylemlerinden millette bezdik. Ve hem de bu şekilde idare edilir bir millet olmakla dünya alemden utanır olduk. Bunu bu milletin kaderine hükmedenler böylece bilsinler.

Elhasıl, bütün kurt malları.. bütün tilki masalları bir yana gerçek demokrasiyi kuracağız.

Gerçek demokrasi, halktan yana olmaktır. İşleri genel yarara göre yürütmektir. Herkese iş, herkese ekmek, herkese kaabiliyetlerini geliştirme imkânı sağlamaktır. Milleti, millette, dünya nimetlerine ve medeniyete kavuşturacaktır. Daha anlaşılır şekilde söyleyim : Gerçek demokrasi, bu milletin insanlarını işsizlikten kurtarmaktır.. gecekondu mezbeleliklerinden kurtarmaktır.. sefalet içinde sürünmekten kurtarmaktır.. cehaletin karanlığından kurtarmaktır... Bu memleketi genel ahlâksızlıktan kurtarmaktır... Bu milleti yüceltmektir.

Benden bu memleketin bütün iyi insanlarına saygı yüklü, sevgi yüklü selâmlar.

ÖLÜME MAHKÛM EDİLEN SENDİKACILAR

Onların idamı adı bir cinayet olacaktır.
ve Güney Afrikamın, medeniyeti tehdit eden
tutumunu daha da çirkinleştirecektir.

Paul Tofalın
Public Services International
Genel Sekreteri

Güney Afrıkada VUYISILE MINI, WILSON KHAYINGA, ZINAKILE KABA, WASHINGTON BONGCO adlarında dört sendikacı idama mahkûm edilmişlerdir.

Bu sendikacılar, Güney Afrika İdaresi tarafından, hiç ilgileri olmayan bir takım suçlamalara maruz bırakılmışlardır. Oysa onlar, Güney Afrıkada ırk ayrımına son verilmesi, yerli halkın insan yerine konulması, eşit çalışma prensiplerinin tutunması için mücadele etmekte idiler.

17 Mart 1964 tarihinde ölüm hükmü giyen sendikacıların kurtarılması için, o günden beri, bütün dünya işçi teşekkülleri çırpınmaktadır. Hatta hayli zaman evvel Habesistanda (Adisababada) toplanan Afrikalılar Kongresinde bu sendikacıların kurtarılması için Birleşmiş Milletlere baş vurulması hususunda karar alınmıştır. Öte yandan Amerikadaki zenci teşekkülleri de, aynı konuda, U 'Tan'ta müracaatta bulunmuşlardır. Bütün bunlara rağmen, geçtiğimiz Eylül ay'ı içinde, sendikacıların ölüm kararları temyizce tasdik edilmiştir. Eğer cezalar devlet başkanlığınca onaylarsa, sendikacılar idam edileceklerdir.

Merkezi Londroda olan milletlerarası PSI (Public Services International) işçi teşkilâtı, bütün dünyada kendisine bağlı işçi sendikalarıyla birlikte, Türkiyedeki üyeleri Yol-İş ve Harb-İş federasyonlarıyla, Türkiye Genel-İş Sendikasına birer sirküler göndererek sözü edilen sendikacılar hakkında alınan ölüm kararlarının durdurulması için Güney Afrika İdaresine karşı gerekli teşebbüslerin yapılmasını istemiştir. Bu durum üzerine, Türk işçi teşkilâtları Güney Afrika devlet başkanına şu telgrafi çekmiştir :

Güney Afrika Devlet Başkanına

Preteria

Yol-İş Federasyonu, Harb-İş Federasyonu, Türkiye Genel-İş Sendikası, bütün üyeleri adına Güney Afrıkada dört sendikacı, VUYISILE MINI, WILSON KHAYINGA, ZINAKILE KABA, WASHINGTON BONGCO, hakkında alınan idam kararlarını şiddetle ve nefretle protesto eder. Onların idamları medeniyet ve insanlık vaktarı için bir leke olacaktır.

Türk işçileri, bütün dünya işçileri gibi, infazların durdurulmasını ve ölüm kararlarının kaldırılmasını önemle talep eder.

Yol-İş Federasyonu Harb-İş Federasyonu Türkiye Genel-İş Sendikası

Ölümünden 170 yıl Sonra Babeuf Türkiye'de Koğuşturmaya Uğradı ve Yasaklandı

İnsanlığın özgürlüğü ve mutluluğu için hayatını vermiş olan Babeuf dünyanın hiç bir ülkesinde koğuşturmaya uğramamıştır. Babeuf'un Türk toplumunda koğuşturma uğraması ve yasaklanması sadece aykırı bir davranış olarak kalmaz, bugünkü anayasa düzenimizin ve demokrasimizin dayanaklarını inkâr etmek ve kaynaklarını kurutmak olur.

*Türk
Edebiyatçılar
Birliğinin
Yayımladığı
Protesto
Bildirisi*

Türk Edebiyatçılar Birliği Başkanı tanınmış eleştirmen, denemeci ve çevirmen Sabahattin Eyüboğlu ile Birliğimiz üyelerinden tanınmış eleştirmen ve çevirmen Vedat Günyol'un 18. Yüzyıl büyük Fransız düşünürlerinden biri olan Babeuf'den dilimize geverdikleri «Devrim yazıları» adlı kitap koğuşturmaya uğramıştır. Türk Edebiyatçılar Birliği Yönetim Kurulu, bu konudaki düşüncelerini kamu oyuna açıklamayı görevi sayar :

1 — Büyük Fransız Devrimi'nin ileri gelen düşünürlerinden biri olan Babeuf, demokrasinin ve özgür düşüncenin yaratıcılarından ve savunucularındandır. Onun ve çağdaşı olan düşünürlerin gerçekleştirdikleri o büyük devrim ise, bugün her ileri ve uyar toplumun benimsediği demok-

ratik düzenin temelinde yer almaktadır. Demokratik düzen içinde bulunan bütün dünya toplumları onu kendi yaşayış ve düşüncülerinin öncülerinden biri olarak okullarda okutup tanıtılmaktadırlar. İnsanlığın özgürlüğü ve mutluluğu için hayatını vermiş olan Babeuf dünyanın hiç bir ülkesinde koğuşturmaya uğramamıştır.

2 — Babeuf ve onun katıldığı büyük devrim, Fransız aristokrasisine ve papaz sınıfına başkaldırış, tufeyillığın temizlenmesine önayak olmakla bugün bizim de içerisinde bulunduğumuz batı demokrasisinin kurulmasına yol açmıştır. Bu bakımdan Babeuf'un Türk toplumunda koğuşturmaya uğraması ve yasaklanması sadece aykırı bir davranış olmakla kalmaz, bugünkü anayasa düzenimizin ve demokrasimizin dayanaklarını inkâr etmek ve kaynaklarını kurutmak olur.

3 — Ayrıca bu davranış çağdaş uygarlık düzenine ulaşma çabası için de bulunan Türk toplumunu Ortaçağ'a döndürmek anlamına da taşır. Bu gidişle yarın, Ortaçağ köylü ihtilallerinden, öbürgün ilkçağ köle isyanlarından bahseden yazıların ve kitapların da yasaklanmasına gidilirse hiç şaşmamalı. En iyisi ihtilâlsiz ve

isyansız bir dünya tarihi hazırlatıp bütün Türklere onu ezberletmektir. Ancak böyle bir tarihte, Türkiye'den mutlakîyet idaresini temizlemiş olan Atatürk ihtilâline ve bugünkü anayasayı getirmiş olan 27 Mayıs devrimine nasıl yer verileceği söz konusu olmayacak mıdır?

4 — Babeuf'u yasaklamakla, 170 yıl sonra Fransız aristokrasisini ve papazlarını savunarak acaba elimize ne geçeceğini sanıyoruz? Babeuf'den zorba kırılların ve hırsız papazların öcünü almak bize düşmez kanısındayız.

5 — Bugün bu koşullar içinde Türk aydını şaşkın ve üzgün durumdadır. Onun yaptığı tarihsel bir araştırma bile koğuşturmaya uğrarsa, yetkilî yöneticilere düşecek olan başlıca görev, bizlere okuyabileceğimiz ve okuyamayacağımız, gevirebileceğimiz ve çeviremeyeceğimiz bilimsel eserlerin listesini vermek olmalıdır.

Türk Edebiyatçılar Birliği, bütün Türk aydını ve düşünürleriyle birlik olduğuna inanarak, bu olayı bilim ve düşünce özgürlüğüne indirilmiş, toplumu küçük düşürücü bir darbe olarak gördüğünü belirtir ve kamu oyu önünde protesto eder.

**TÜRK EDEBİYATÇILAR BİRLİĞİ
YÖNETİM KURULU**

Âlem yine ol âlem...

Hasret Olduk Padişahım Eski İstibdada Biz

CEVDET KUDRET

20/10/1964 tarihli Cumhuriyet gazetesinde çıkan bir haber, «Atatürk Türkiye»
nde düşünce ve basın özgürlüğünün nereden başlayıp bugün nerelere kadar düştü-
ğünü göstermesi bakımından çok ilgi çekici.

Atatürk'ün ölüm yıldönümünde bu konu üzerinde duracağız.

Adı geçen gazeteden öğrendiğimize göre, 1789 Fransız Ayaklanması'nın sayılı
düşünür ve yazarlarından biri olan Babeuf (1760—1797) ün yazılarını çeviren seç-
kin iki yazarımızın Devrim Yazıları adını verdikleri kitap için kovuşturma açılmış.
Türk Edebiyatçılar Birliği'nin bu konuyla ilgili protestosunu yandaki sayfada oku-
yacaksınız. Birliğin eski başkanı ve şimdiki yönetim kurulu üyesi Melih Cevdet
Anday, gazetenin bu konuyla ilgili sorularına verdiği karşılıkta, «bugünkü durumun
Abdülhamit sansüründen daha kötü olduğunu» belirtmiş.

İnsan Hakları Bildirisi'nin ilkelerini savunduğu ve bu ilkelere dayanarak baskılı yönetime karşı koyup «devrim sürdürmek istediği» için 1797 Fransasında gilyotinle idam edilen Babeuf'u 1964 Türkiye'sinde yeniden mahkemeye verip ikinci kez öldürme yoluna girmiş bulunuyoruz. Bu yolu böylece açarsak, Fransız ayaklanma ve Devrimini hazırlamış olan Montesquieu, Rousseau, Voltaire, Diderot v.b. nin de Türkiye'ye gelmelerinin yasak edileceği sayılı günleri beklememiz gerekecek.

Nutuklarda ağızımızdan düşürmediğimiz «Atatürk Türkiye» nden ne kadar uzakta olduğumuzu göstermeye bu son olaylar yeter. Bugün adını bile ağızımıza almaya korktuğumuz bir şairin Atatürk devrinde kitapları yayımlanır, oyunları İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda oynanır; ne o kitapları toplamak, ne de tiyatroyu basmak kimsenin aklından bile geçmezdi. Bugünse, piyasada satılıp duran Sezuan'ın İyi İnsanı'nı okuyorlar diye İsparta'da 7 öğretmen mahkemeye veriliyor, adı geçen oyunu oynadı diye aynı Şehir

Tiyatrosu'nun altı üstüne getiriliyor. Yakın gelecekte, Anayasa'nın da «zararlı kitaplar» arısına sokulup onu okumamın da suç sayılacağı umabiliriz. Öyle ya! Baskılı yönetime karşı hall uyararı, «Anayasa ve hukuk-dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybetmiş bir iktidar karşı direnme hakkını kullanma» v.b. gibi cümleler var içinde.

Düşünce, söz, basın ve toplanma özgürlükle kısıtlandıkça, Abdülhamit devrini anar dururu Nitekim, İkinci Meşrutiyet devrinin baskılı yönetiminden yakınan Süleyman Nazif de Abdülhamit'e seslenen bir şiirinde, «Hasret olduk padişahım eski istibdada biz» demişti. Siyasal hayatımızda sık sık adı geçen o yönetimin ne olduğunu açık-seçik bilmemiz gerekir. O çağın düşünce ve basın özgürlüğü konusuyula ilgili yanıt belirtmeye ve gerektikçe karşılaştırma yapmayı yarar umuduyula, Abdülhamit devrinde yaşamış düşünür ve sanatçıların inceleme, şiir ve anılarından bazı parçaları aşağıda okuyacağız.

Yazıların hepsi bugünkü dile çevrilmiştir.

I OSMAN NURİ ANLATIYOR

Otuz yıldan beri memleketimizde basın kalmamıştı. Gazetelerin sayısı gerçi oldukça çoktu. Fakat sansürün yıkıcı eli bunların kolunu kanadını kesip vücutlarını kana buladığından, güç ve kuvvetten büsbütün yoksun, acınmaya değer bir halde zayıftılar. Güle kazanmak için zalimin ömesini hepsi Tanrıdan geleceğe boyun eğip sabırla gözlüyorlardı.

Anayasa'nın 12. maddesine Abdülhamit'in nasıl saldırdığını yukarıda görmüştük. İşte yeni sansürlük usulü de o zaman icat edilmişti. Bu icada parıltılı bir ahmaklık ve budalalık eseri mi, yoksa engizisyon işkencesi mi demek daha uygun olacağını bilmiyoruz. Gazetelerin elleri ayakları kısıvrak bağlanmış, ağızlarına birer tıkaç sokulmuştu. Her zaman padişahı övmek, onun iyi huylarını yolu yordamıyla anmaktan başka hiçbir şeye hakları yoktu. Başka bir perdeden seslerini yükseltecek gibi olurlarsa tıkaç ve zincirler hemen sıkırdı. Bunun ne demek olduğunu uzun uzadıya anlatmak gerekli değil.

Gazetelerce uyulmak üzere saraydan Basın Dairesine gönderilen Yönetmelik uzun değil, yalnız dokuz maddeliktir. Fakat bu dokuz maddenin yakından incelenmesi gerekir. Gerçekten sansür memurları da bu incelemede kusur etmez ve adı geçen maddelerin içinde her gün yeni bir gizli nokta bulmadan edemezlerdi. Yönetmeliği evirtir, çevirir, ezer, sıkar, böylece içindekilerden her gün bir baskıya yarayabilecek birkaç bilgi çıkarırlardı. Yönetmeliği aşağıda veriyoruz :

YILDIZ PADIŞAH SARAYI

Başyazmanlık Dairesi

1 — Her şeyden önce dünya kadar değerli padişah hazretlerinin sağlığı, ürünlerin nasıl olduğu, Padişahın ilkelinde ticaret ve sanayiın ilerlemesiyle ilgili haberlerin verilmesi.

2 — Ahlak bakımından yayımlanmasında sakınca olmadığı devletin Maarif-i Umumiye Nazırı (Millî Eğitim Bakanı) hazretleri tarafından onaylanmadıkça hiçbir tefrikanın yayımlanmaması.

3 — Bir nüshaya sığdırılmıyacak kadar uzun edebiyat ve fen makalelerinin yayımlanmasına, «mâbadi (kalanı, arkası) var» yahut «mâbadi yarına» sözcüklerinin kullanılmasına izin verilmemesi.

4 — Bir makalede beyaz yerler ve noktalarla geçen boş yerler bırakılması, birtakım uygunsuz varsayımlara ve zihinleri karıştırmaya yol açacağı için bunlara hiçbir zaman meydan verilmemesi.

5 — Kişilerle uğraşılmasına hiçbir zaman meydan verilmeyip bir vali ya da «mutasarrıf» ın hırsızlık, rüşvet, öldürme, ya da çirkın görülmeye elverişli bir iş yaptığını söyleyecek olursa, bunun doğruluğunun ispat olunmadığı bildirilerek gizlenmesi ve yayımlanmasına hiçbir zaman izin verilmemesi.

6 — Vilâyetler halkından bir kişinin ya da bir topluluğun, hükümetin görevi kötüye kullanmasından yazınmasını ve olayın ylice Padişaha duyurulmasını bildiren yazı ve dilekçelerinin yayımlanmasının keskin olarak yasaklanması.

7 — «Ermenistan» sözcüğü gibi tarih ve coğrafyayla ilgili adların anılması yasaktır.

8 — Yabancı hükümdarlar aleyhinde yapılan sulkastların ya da yabancı ülkelerde olabilecek karışıklıkların memleketimizin sadık halkınca bilinmesi uygun olmadığından, bunların hangi biçimde ve nasıl olursa olsun kesinlikle yayımlanmamaları.

9 — Bu Yönetmelikten gazete sütunlarında söz edilmesi bazı kötü düşünceli kimselerin yersiz eleştirir ve düşüncelerine yol açabileceğinden, bundan şiddetle sakınılması.

Padişah Hazretlerinin Başyazmanı

T a h s i n

Bu yönetmelik, Abdülhamit'in ve maddeleri uygulamakta sınırlı alabildiğine aşan yardakçılarının düşüncelerini adamaklı gösterir. Bunun içindekilerin teker teker incelenmesi gerektiğini yukarıda söylemiştik. Sözgelimi, insan «dünya kadar değerli Padişah hazretlerinin sağlığı ile ilgili haberlerin verilmesi» fıkrasını görünce, ilkağızda hem sağlık hem hastalıkla ilgili bilgi verileceğini sanır. Bu sanı yanlıştır. Abdülhamit hasta olduğunu duyurmak hiç istemez. Ağırca hasta olduğu yolunda bir söylenti nasılsa çıkacak olursa, gazeteler hiçbir zaman bunun sözünü edemez. Avrupa'nın ünlü doktorlarından biri Yıldız'a çağırılacak olursa, gazeteler bunun yalnız Boğaziçi havası almak, Hamidiye Çocuk Hastahanesi'ni ve Haydarpaşa'daki Tıp Okulu'nu gezmek için geldiğini yazarlardı.

Yedinci madde genişletmeye ve yoruma öylesine elverişlidir ki, sansür memurlarının bu maddeye dayanarak kullanılmamasını yasakladıkları, kullanılan dilden çıkardıkları sözcükler ve deyimlerle koca bir sözlük yapılabilir. Tarih ve coğrafyayla ilgili adlar ve sözcükler arasında aşağıdaki sözcükler de vardı :

Kanun-ı Esâsi (Anayasa), ihtilâl, hürriyet, anarşi (kargaşalık), zulüm, hukuk-ı millet (ulusun hakları), müsavat (eşitlik), uhuvvet (kardeşilik), vatan, sebâb (gençlik), dinamo, dinamit, millet, beynelmîlî (uluslararası), velîhat, cumhuriyet, mebûsân (mebuslar), bomba, Mithat Paşa, Kemal Bey, Sultan Murat ya da yalnız Murat, Girit, Makedonya, Islâhât (düzeltilmeler, iyileştirmeler, reformlar) v.b.

Bundan dolayı, gazetelerimiz Rusya'da Duma (Çarlık zamanında Rus parlamentosu) kurulduğunu, İran'da Anayasa ilân olduğunu bilmedikleri gibi, yabancı hükümdarlar aleyhinde yapılan sulkastlardan da habersizdiler. Transa Cumhurbaşkanı Mösyo Carnot bizim gazetelerimizin anlatışına göre kalb durmasından, Avusturya imparatoriçesi göğüs darlığından, Amerika cumhurbaşkanı Mac Kinley Şir-pençeden ölmüşlerdi. Daha garibi şu ki, Beyoğlu'nda ve İstanbul içinde ötede beride bombalar atılır, insanlar ölürl, evler yıkılır, yangınlar çıkar, bunu herkes gözûyle görür, fakat gazeteler tek satır yazamazlardı. Bu maddenin ayrıntılarını sayıp bitirme olanağı yoktur.

...Avrupa'daki Osmanlı elçilerinin ve özellikle Paris elçisinin işi gücü o memleketlerdeki yayımların hepsini kuruntulu Abdülhamit ile yöneticilerine haber vermektir. Bu görevi gereği gibi yaparlardı. Böylece, Abdülhamit

her şeyden haber alırdı. Kendisi ya da yönetimi üzerine yayımlanan her yazı hemen telgrafla haber verilir. O zaman, bu yazıyı yayımlıyan gazete, Osmanlı sınıma geldiğinde tutulur, alkonur, kitapçıların da bu nüshaları satması sıkı sıkıya yasak edilirdi.

Kitaplarla ilgili sansür de böylesine sıkı idi. Yalnız Abdülhamit'i övmek için yazılmış olanlar dışında Türkiye'den söz eden her kitap tutulup alınırdı. Yabancı postahanelerine dahi artık güven kalmamıştı, çünkü bu yolla bir kitap getirilecek olsa postahanedeki çıkarken dışarda bekliyen hafiyeler kitabı insanın elinden alırdı.

Bununla birlikte, bazı eserler gümrük ve postahanelerden geçip kitapçı dükkânlarının arka tarafındaki odada gizli bir rafta dizili durur, kitapçı bunları pek güvenilir müşterilere gösterirdi. Fakat böyle şüpheli bir eser halkın ağzından dedikodu yarattığı sıralarda hafiyeler vakit vakit kitapçı dükkânlarını basıp arama yapıları. Bu işlem en çok Osmanlı uyruğundan olan kitapçılara uygulanırdı.

Gümrük memurlarının eline geçen kitaplar ise oyula oyula dantelâya dönmüş bir halde çıkarlardı. Bu işlemin en çok uygulandıği kitaplar sözlüklerdi. Bu koşullar altında Avrupa'dan kitap getirmek isteyen kültüre susamış kimselerin akıl ve hayale gelmez hıyeller yaratmak zorunda kalmış olduklarını söylemek bile gerekli değildir. Birisini biliriz; koca bir kitabı, sahife sahife, mektup biçiminde getirmişti.

En mutsuz kitaplar, Türkçe olsun, başka dillerde olsun, memleketimizde basılan eserlerdi. Özellikle klasik eserler adamakıllı kalburdan geçirilirdi. Genel tarih yasak, kimyada yanıcı maddeler meydana getiren bazı bileşimler yasak, Abdülhamit'in adını ilk harflerini meydana getiren harflerden kurulmuş bazı kimya sembolleri ve matematik formülleri yasak, sözgelimi hiç kimse AH=O yazamadı, çünkü bu, «Abülhamit=O» diye de çevirebilirdi. Gramer kitaplarında raslanan nâ-boşnuz (hoşnut değiliz), betbahtız (mutsuzuz), serbest değiliz gibi örnekler tehlikeli olup çizilirdi. Göya bunlar Osmanlı ulusunun şikâyetlerini anlatabilirmiş. Kardeş sözü zavallı Sultan Murat'ı kapalı olarak anlatabileceği için yasak, hasta sözü Hasta adam tamlanmasını akla getireceği için o da yasak, v.b.

Zulüm ve istibdadın, keyfe bağlı yönetimin ancak bilgisizlikle ayakta durup yürüyebileceğini pek iyi anlayan Abdülhamit, memleketteki çok hafif kültür ve öğretim ışığını söndürmek için her şeyi yapardı. Din kitaplarına bile el koydururdu. Celâl Paşa'nın Millî Eğitim Bakanlığı zamanında çoğu din kitaplarından meydana gelmiş birçok kâğıtların Çemberlitaş hamamı külhanında yakıldığı meşhurdur. İngilizyon devri cinayetlerini andıran bu vahşiliğin nasıl yapıldığını gösteren resmi belgeleri aşağıda veriyoruz :

Encümen mahzeninde birikip Çemberlitaş hamamı külhanında yakılıp yok edilmesi Halife ulu Padişahın buyruğu gereğince, 150 çuval zararlı kâğıtların kimse görmeden uygun bir yolda adı geçen yere taşınması için Nezaret dairesine bitişik hamamın bahçe duvarından bir kapı açılarak bugün saat altı buçukta yakılma-

sına ve vaktin elverdiği ve külhanın alabildiği ölçüde saat on buçuğa kadar 13 çuval, hepimizin önünde yakılmış ve hepsi kül haline geldikten sonra su döktürülüp yok edilmiş ve yarın sabah saat on ikiden başlayarak yeniden işe girişme karar altına alınmış olduğu bilgi olarak arz olunur. Ol bapta... 7 Mayıs 318 (1902)

Başka yazı :

Bugün dahi sabahleyin saat on ikide toplanarak zararlı kâğıtların yakılıp yok edilmesine başlanarak, külhanın genişliği olmadığından dolayı saat on buçuğa kadar 22 çuval yakıtılabilmiş ve her ne kadar dünkü ve bugünkü yanıklar adamakıllı bir kül yığını haline gelmiş ise de hamam külhanında şunun bunun gözlerine ilişmemesi için üstüne su döktürülerek çamur haline getirildikten sonra daireye bitişik bahçede özel olarak hazırlanan çukura doldurularak sonra toprakla da örtürülmüş ve yarın dahi bu vakit ve zamanda işe başlanacağı kararlaştırılmış olmakla, ol bapta... 8 Mayıs 318

Başka yazı :

Bugün dahi sabahleyin saat on ikiden akşam on ikie kadar zararlı ve yasak kâğıtlardan 55 çuval yakıtılmış ve bildiren eski kurala göre şimdiye kadar yakılıp yok edilen kitap ve broşürlerin doldurulduğu çuvalar 165 e yükselmiş ve eski toplanandan çok görünen 15 çuval Encümen mahzeninde dağınık olarak bırakılan kâğıtların varlığından dolayı meydana gelmiş ve Padişah hazretlerinin buyruğu gereğince yok edilmesine girişilen kâğıtlardan hiç iz bırakılmamış olmakla, ol bapta... 12 Mayıs 318.

(Abdülhamit-i Sani ve Devr-i Saltanatı,
c. II, 1911, s. 580-583 ve 586-589)

II

EŞREF ANLATIYOR

Haps ile, nefy ile, işkence ile ömrü geçer,
İşte Türkiyye'de şair olanın hali budur.

(Deccal, c. I, 1904)

— Aşağıdaki parçanın aslı nazımla yazılmıştır—
Hafiyeler olmaları belâdan kurtuluş yoktur, vicdanlı kimseleri ya denizde boğdurur, ya hapsedirir. Okulda baruttan söz açarlarsa çocukları Beyrut'a sürdürür. Biz uyurken Anayasa'yı çaldı, sevgiliyi ancak sabaha karşı rüyamızda görmüş gibi olduk. Memleket içindeki çoluk çocuğunla haberleşmek yasak, Kuran eğer dışarda basılmışsa vallahi onu bile yakıtır. En büyük ulusların kültürlü kişileri, «ülkenin ilerlemesinin ruhu basın özgürlüğüdür» demistir. Yazıp çizmek bilen okullu Türk'ler şimdi Bağdatlı olmuştur. Uzun bir süre okulda bilim ve fen öğrenmenin ne gereği var? Yurtta sürülmek için Gülistan'ı (Fars şair ve yazarı Sadî'nin eserini bellemek yeter. Yazıp çizmek bilenler çoğunlukla temizlendi, yazıdan anlıyanlar bundan sonra Van'ı seyretilsin.

(Şah ve Padişah, 1906)

III HALİT ZİYA ANLATIYOR

Bugün Cumhuriyet yönetimin kanunlarına bırakılmış olan, yanlışları, suçları izlemek ve cezalandırmak görevi o zaman her kanunun üstünde olan istibdat yönetiminin keyfine kalmıştı; yöneticiler de basım ve yayımı denet altında tutacak, günden güne şiddetini arttıracak pençesini daha çok sıkacak kuvvetler icat etmişti; kitaplar, broşürler, «Encümen-i Teftiş ve Muayene» denen ve her çeşitten, her sınıftan başlarla süslenen kurulun kılı kırk yaran mikroskopu altına konurken gündelik basın da ayrıca bu görevle kurulan memurlar topluluğuna bırakılmıştı.

Asıl eleştirmen bunlardı. Sözcüğün tam anlamında, her makale baştanbaşa elenerek bütün ruhu, kapsamı, altında gizlenebilecek olan kavramı ile yoklandıktan sonra her satırı ve satırları meydana getiren bütün sözcükleri, hattâ noktaları ayrı ayrı, birer birer parçalanarak büyüten camlarla çözümlenirdi. Sarayın kuruntusu bulaşıcı bir hastalığın yayıldıkça büyüyen tohumları gibi hükümet makinesinin her aletine geçmiş, ve görev savsaklamasından, dikkat zayıflığından doğabilecek sorumluluk korkusu her memuru kuruntulu, kuşukulu, her sözcüğün gölgesinden ürkererek gırtlığma sarılmak için pençesini saldıran bir çılgın yapmıştı. Ve böylelikle, yukardan açık buyruklar gelmesine ihtiyaç kalmadan, yalnız Padişahın isteğine uygun olmaz düşüncesiyle günden güne değinilemeyecek konuların ve kalem ucuna geldikçe atılacak sözcüklerin, hele ne türden olursa olsun sarayı, yönetenleri, olayları hatırlatabilecek sözlerin sayısı arta arta öyle bir toplama çabıydı ki, basımın alanı artık içinde dolaşlamayacak kadar daralmış, kullanılabilir sözcüklerin lehçesi ilkel bir kavmin dili kadar küçülmüştü. Siz yazarlar bu sakınılacak konuları ve sözleri bilmeliydiniz. Tarihten, dinden, siyasetten söz edilemezdi; ilkönce hürriyet vatan, millet, zulüm, adalet gibi elli, yüz sözcükle başlayan yasak sözcüklerin gün geçtikçe toplamı kabartan yeni kovulmuş eşlerini öğrenmeli ve bunları her zaman akıldan tutarak kalem ucuna geldikçe pis bir böcek gibi fırlatıp atmahydınız. Bir merak sahibi çıksa da eski basınevlerinde böyle incelemeyen geçerek kırmızı mürekkeple çizilmiş sözcüklerle kalabilmiş ilk dizgi kâğıtlarını gözden geçirse **İstibdat İdaresinde Yasak Sözler Kitabı** diye ne tuhaf bir eser meydana getirirdi.

Birader (kardeş) diyemezsiniz, bir yandan Sultan Murat, öbür yandan Reşat Efendi vardı; **tepe** diyemezsiniz, Yıldız sarayının bir tepede kurulmuş olduğunu akla getirmiş olurdunuz; **sakal** hele **boya** padişahın boyalı sakalını hatırlatmış olurdu; ve böyle, yüzlerce sözcük vardı ki bir yandan tutup çekilince uzayan bir lâstik gibi Yıldız'a kadar uzatılabilirdi; hattâ öyleleri vardı ki, bizler, yazıcılar, acaba niçin yasaktır diye uzun uzun, üç beş kişi bir araya toplanarak uğraşır, nedenini araştırırdık.

Bunun nedeni, herhangi korkak bir memurun, lodostan söz edilmesini burnunun büyüklüğüne bir işaret gibi sayarak alman kuruntulu adam gibi bir hastanın zihninde doğmuş bir gülünç kuruntu idi. Bakınız, şim-

di şurada **burun**'dan söz ettim; coğrafya kitaplarında bile burundan söz edilmesi yasaktı. Okullarda ne yazarlardı bilmem; tarih kitaplarında bütün **İhtilâl, İsyan, suikast** bölümlerini kaldıran Maarif (Millî Eğitim Bakanlığı), belki dünya haritalarından da **burun**'ları kaldırmış, ya da sözcüğün yerine başka bir uygununu bulmuştu; sözcüğü **çıkıntı** demişti.

Her yazar önceden yapabildiği tahminlere göre makalesini, şiirini, hikâyesini, hattâ üç satırlık fıkrasını yazıp hazırladıktan, yani kendi kendisini eyleyip tarayıp eleştirdikten sonra, bunlar bir de «İmtiyaz sahibi» nin, sorumlu müdürün gözünden geçer, dizilir ve geç vakit, inceleme memuruna götürülürdü.

Uyku saatlerinde çalışmak, her gece yığınlarla gelen bu basımevi müsveddelerini gözden geçirerek ayıklamak zorunda olan bu mutsuz adam, kimizaman akla gelebilecek bir sorumluluk tehlikesinden kaçınmak için bir makaleyi baştan başa çizer, kimizaman yeniden uykusuz kalmasına yol açacak bir ikinci yoklamadan kaçınmak için şuradan buradan birkaç satırla yirmi otuz sözcüğü kaldırarak kırmızı kalemiyle boş kalan yerleri doldururdu. Böylece, memur, yazarın bir ortağı olmuş olurdu. Boş kalan yerler herhalde doldurulacaktı; bir makalede bir satırın, bir sözcüğün boş bir yer bırakması okuyucuların türlü türlü varsayımlara kalkışmasına yol açardı, ve belki de bu varsayımların genişliği kaldırılan parçanın sınırından daha ileriye gidebilirdi. Hattâ yazar, yazısında, gereğine göre, iki parça arasına bir dizi nokta bile sıralıyamazdı.

Eğer büyük bir parça kırmızı mürekkebe kurban olur da onun yerine hemen başka bir müsvedde koymak gerekirse ve basımevinde önceden yedekte bir yazı bulundurulmamışsa, el altında olan yazar geceyarısı sudan bir şeyler çırpıştırmak, dizmenler bunu dizmek, bu işle basımevinde bekleyen çocuk yeniden karanlıkta, yağmurda, çamurda memurun evine koşmak, saatlerle beklemek, soluk soluğa dönmek, ertesi sabaha vaktinde gazete yetişemeyecek diye heyecandan sönük petrol lâmbalarını altında titriyen basımevine bir kurtuluş haberi yetiştirmek gerekirdi.

(Kırk Yıl, c. IV, 1936, s. 93-96)

IV HÜSEYİN CAHİT ANLATIYOR

Abdülhamit devrinde gazetecilik epeyce zor ve tehlikeli bir sanattı. Küçük bir dizgi yanlış, gazetenin kapanması, gazete sahibinin sorgu altına alınması için bir suç meydana getirirdi.

İkdam gazetesinin, Abdülhamit'in tahta çıkma gününe rasiyan 19 Ağustos'ta yapılan şenlikleri anlatırken kullandığı **leyle-i mes'ûde** (mutlu gece deyimi, «ayın» harfinin düşmesiyle **mes'ûde** biçiminde çıkmıştı. **Mes'ûde** sözcüğü ise **siyah** anlamına gelen bir kökten çıkardı. bundan dolayı, tamlamanın anlamı **kara gece** olabilirdi. İşte bu yüzden **İkdam** gazetesi kapanmıştı.

Böyle dizgi yanlışlığı yüzünden gazete kapanmasına bir örnek daha hatırlıyorum. Bu da, iyi hatırimda kalmışsa, **Sabah** gazetesinin başına gelmiştir. «**Şevketî Gazi Abdülhamit Hân-ı Sâni**» cümlesinde **şevketî** söz-

cüğünde «İ» harfi düşmüştü. Şu halde, Arap harfleriyle yazılan bu sözcüğü «Şu kötü Gazi Abdülhamit...» diye okumak olanağı vardı. Kıyamet koptu ve gazete kapandı.

Türk basınının Abdülhamit zamanı ile ilgili tarihi yazılırken sansür bölümü bir yer tutmak gerekir. Bugünkü gençlik ve Abdülhamit zamanına yetişip de gazetecilik hayatına değinmemiş kimseler bu sansürün şiddetli, korkunçluğu ve aynı zamanda budalahçı, kurun tuculuğu üzerinde doğru bir bilgi edinemez. Bunu belgeler üzerinde görmedikçe insan inanmaz. Sansüre gönderilen en önemsiz bir yazının bile ne gibi bozmalara uğradığını gösteren sansür provalarından ne yazık ki bende yoktur. Eğer eski gazeteler bunları saklamamışlarsa, tarihimizin bu noktası gerçekten karanlıkta kalacaktır.

Bizim şimdi bu konu ile ilgili olarak hatırimızda kalan şeyler pek eksiktir, Abdülhamit sansürünün niteliğini yeteri kadar aydınlatamaz. Bu sansür yalnız siyasi şeylere değil, en ufak, en adi ayrıntılara varıncaya kadar her şeye karışır, her yazıda mutlaka Padigahın isteğine aykırı bir nokta bu'unur ve onu ya bütünü çizer, ya başka bir biçime sokardı.

Bazı sözcükler vardı ki, onların kullanılmasının uygun olmadığını bütün yazarlar bilirlerdi. Sözelimi, **Burun**'dan söz edilemezdi. Çünkü Tanrının yeryüzündeki gölgesinin kocaman, kendine özgü ve gösterişli bir burnu vardı. **Burun** lakırdısının onunla alaya yol açacağı kanışına varılmıştı. Ben **İzlanda Balıkçısı**'nı çevirirken, coğrafyayla ilgili **burun** sözcüğü geldikçe, «**karakarın denizlere doğru ilerlemiş kısımları**» diye yazıyordum. Artık böyle bir çevirinin zavallı Loti'nin eserini kirletmekten başka bir anlam taşımayacağı tabiidir.

«Suda eritmek» anlamında gelen **halletmek** sözcüğü de yasak sözcüklerdendi, çünkü «tahttan indirmek» anlamına gelen **hal** sözcüğüyle bir ses benzerliği gösteriyordu. **Tahtakurusu** da sarayın lütfuna uğramış hayvanlardandır. Gazetede adı geçemezdi, çünkü «tahta kurusun» dileğine ses bakımından uzaktan uzağa değinirdi. Hatırimda kalan bu örnekler, her gün bin türlü tekrarlanan başka yasaklar yanında belki de en az gülünç olanlarıdır.

(Edebi Hatıralar, 1935)

V

MEHMET RAUF ANLATIYOR

Sansür bizim için bir kâbustu. Çünkü yazdığımız şeylerin en canlı, en ruhlı noktalarının kıyıcı bir düşmanıydı.

O haftaki sayıya girecek yazılar sah gününe kadar dizilir ve çarşamba sabahı sansürden basımına geri gelirdi. O hafta yazısı olan arkadaşlar sansürün ne haller ettiğini anlamak merakıyla mutlaka idareye gelir ve Ahmet İhsan'ın amerikan yazı masası üstünde, ya bir koltuk ya da kanapede bükülmüş yatan prova tomarını yürek çarpıntısıyla kapıp en derin merakla gözden geçirirlerdi.

Amansız kırmızı mürekkepli kalem hemen her zaman her sütunda kıyasıyla zarar vermiş, yukarda söy-

Sansürcü Hıfzı Bey

lediğim gibi, en ruhlı noktaları kan içici bir cellâtlıkla yıkılmış bulunurdu. Cenap, neşeli incelliğiyle bu sansür yıkımlarına uğramış yazarların ağzından :

— Basılan yazılarım sansürün çizmediği şeylerdir, en güzelleri çizildi.

diye şakalaşmayı âdet edinmişti. Ama gerçekten de, herif, yazıların en anlamlı noktalarını kurban etmek merakındaydı.

O devirde sansür, Hıfzı Bey adında, dış görünüşüyle tatlı, kara sakallı bir adamdı. Arasıra basımına uğrayıp yazarlarla beş on satır konuştuğu olurdu. Sohbetlerinde tatlı bir adam olan Hıfzı Bey, görevinde tam tersi, çok sertti. Dokunaklı tek bir sözcük kaçırmaz, sarayın şiddetinden dolayı korkuyu hayatına sindirmiş olan kırmızı kalemin cellâtlığı yalnız dokunaklı şeylerle kalmaz, kımızaman rasgele denilecek bilinçsiz bir toplu öldürüştürün çekinmezdi.

... Sansürcü ile bu güreş sırasında bir zaman oldu ki sansürcü bize, biz sansürcüye almış, o bizim tehlikeli günlerimizi, biz onun zayıf yanlarını öğrenmiştik... Artık biliyorduk ki, gazete çıktığı zaman sansür idaresi makaleleri yukardan aşağı yeniden okumuyor ve elinde bulunan prova kâğıtlarındaki çizilmiş satırların basılıp basılmadığını yoklamayla yetiniyordu. Bu halden yararlanmak için çare aranıldı ve hemen bulundu:

Sansürcünün okuduğu ve hiç dokunmadığı satırların arasına sahife düzeltmesi sırasında yeni cümleler ve yeni tamlamalar eklerdik. Fakat Demokles'in kılıcı her an başımızın üstünde asılmış olduğundan çok aşırı gitmemek gerekti. Bunun için, eklediklerimiz Yıldız İleri gelenlerini kudurtmayacak, hafifçe, ahlâk ve hayatla ilgili şeylerdi. Sözelimi, Fikret, **Rubâb-ı Şikeste**'de, son dizesinde **bürehne ser-tâ-pâ** (baştan ayağa çıplak) diye biten bir şiirini böyle bir oyun sayesinde olduğu

gibi Servetifünun'da bastırabilmişti. O zaman «baştan ayağa çıplak» bir kadından söz etmek ahlâka karşı büyük cinayet olduğundan, gazetede basılamazdı. İşte Fikret burasını sansürün sınırından kurtarmak için, incelenmeye gönderdiği prova kâğıdında **bürehne ser ü pâ** diye dizdirmiş, yani «başı ve ayağı çıplak» bir kadın gibi sansüre gönderip, kâğıtlar incelenmekten gelince bu düzeyi **bürehne ser-tâ-pâ** kılıfına koymuştu.

İşte Abdülhamit sansürüne oynadığımız oyunların c) zararsız bir tanesi.

(Güneş dergisi, 1927)

★

Bu örneklerden şöyle bir sonuç çıkarabiliriz; Abdülhamit'in 33 yıl süren baskı devrinde sözcüklerin, hangi konuların, hangi yazarların ve ne çeşit eserlerin yasak olduğu aşağı yukarı biliniyor; bilmiyen kişilerin tehlikeli adım atmaları da sansür kurulunca önleniyor; böylece, hiç değilse, yazarların başı derde girmekten kurtuluyordu. Bugünse, Anayasa'nın tanıdığı düşünce, inanç ve basın özgürlüklerine inanıp da atılan her adım, bu özgürlükleri birer dış yıldız, birer göstermelik gibi gören kişilerce hem çelmeleniyor, hem de yazarların başı derde giriyor. Ben kendi hesabıma, özgürlük perdesi arkasına gizlenen bir sansürdence açıkça gelen bir sansürü yeğ sayarım. Köroğlu'nun bir dizesi vardır hani, «Tüfek icat oldu mertlik bozuldu» der; tıpkı onun gibi, düşünce savaşında da arkamdan vurulmaktansa düşmanın silâhını görmek, bilmek daha iyidir. Süleyman Nazif de böylesi bir özgürlükten yaralanmış olacak ki, «Hasret olduk padişahım eski istibdadı bize» diyerek Abdülhamit'e seslenmiş.

Diyeceğim şu : Art düşünceleri neyse açıkça bildirseler, hiç değilse, Melih Cevdet'in söylediği gibi, her ay «Şu şu eserler ve yazarlar yasaktır» diye önceden birer liste yayımlasalar da, insan ona göre ayağını denk alsın...

«TEBRİKLER!»

Öğretmen Sadık Gökse, dergimize, Cumhuriyet bayramı dolayısıyla bastıracağı, aşağıda klişesini verdiğimiz tebrik kartını göndermiştir.

Sosyal Adalet de, Sadık Gökse'nun ve bütün emekçi Türk halkının Cumhuriyet bayramını içten kutlar.

SADIK GÖKSU

3 cü lemes inönü Hükümetinde Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem tarafından, Güncel Millî Emniyet raporuyla, Anayasa çiğnencak inönü stilin öğretmen

Hukuk Devleti Türkiye'mizde ki ci Cumhuriyet Bayramını Kutlar, size ve arkadaşlarınıza mutluluklar diler.

Şişli No 31

Kucuköy - İstanbul

Bize Gelen Yayınlar

Yeni Varlık Yayınları

ATATÜRKÇÜLÜĞÜN İLKELERİ — İhsan Akay'ın denemeleri. 112 sayfa, 2 lira. (Büyük Cep Kitapları : 192)

İNSANLIK KOMEDİSİ — William Saroyan'ın romanı. Çev : N. Özyürek. 198 sayfa, 4 lira. (Büyük Eserler Kitaplığı : 66)

NETOÇKA NEZVANOVA — Dostoyevski'nin romanı. Çev : N. Yalaza Taluy. 184 sayfa, 4 lira. (Büyük Eserler Kitaplığı : 64)

UZAY BİLGİSİ — W. J. Welsler'den çeviren : Ender Gürol. 304 sayfa, 5 lira. (Faydalı Kitaplar : 38)

★

Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yayınları

MİLLÎ TERBİYE VE MAARİF MESELESİ — Ziya Gökalp. 750 kuruş

HARS VE MEDENİYET — Ziya Gökalp. 750 kuruş

ZIYA GÖKALP İÇİN YAZILANLAR — SÖYLENENLER — Şevket Beysanoğlu. 10 lira.

(Genel İsteme adresi : Toplum Organizasyon, P.K. 176, Ankara)

★

İmece Yayın Kooperatifinin Üç Masal Kitabı

TOPAL ARKADAŞ — Fakir Baykurt. 60 kuruş

SARI KÖPEK — Fakir Baykurt. 60 kuruş

SÜMÜKLÜ HANIM — Hüseyin Öztürk. 60 kuruş

(İsteme adresi : İmece Yayın Kooperatifi : P.K. 546, Ankara)

Yeditepe yayınları

BAŞÖRTÜLÜLER — Afet Muhteremoğlu'nun hikâyeleri. 75 sayfa, 200 kuruş. (Yeditepe yayınları : 141) İstanbul, 1964

TELGRAFHANE — Melih Cevdet Anday'ın şiirleri. 2. basım. 42 sayfa, 300 kuruş. (Yeditepe Yayınları : 6) İstanbul, 1964

YUVARLAK MASA OTURUMU — Ruşen Hakkı'nın şiirleri. 44 sayfa, 200 kuruş. (Yeditepe Yayınları : 140) İstanbul, 1964

★

PEK BÜYÜK GÖZLERİM , Aras Ören'in şiirleri. 32 büyük sayfa, 250 kuruş. İstanbul, 1964.

★

Aylık sanat düşün dergisi

YENİ UFUKLAR

Kasım 1964 149. Sayısı çıktı.

Fiatı 125 Krş. Yıllık abone 12 TL. Altı aylık 6 TL.

ŞİİRLE FRANSIZCA

Çeviren Sabahattin Eyüboğlu

ÇAN Yayınları

Fiatı 5 TL. Haberleşme adresi P. K. 1034

GALATA — İSTANBUL

Az gelişmiş ülkeleri kurdukları üslerle tehdit edip, yetiştirdikleri sun'i aracı ve idareci sınıflarla kendi yararlarına yönetmeyi başaran, yeni bir sömürücü sistem var. Bu sisteme neo-kolonyalizm ya da yeni emperyalizm adı veriliyor. Bu sistem ve bu sistemin ortaya koyduğu sömürücü anlayış ve davranışlar ortadan kalkmadıkça az gelişmiş ülkelerin insanca yaşama koşullarına ne de tam bağımsızlığa kavuşmaları imkânsız. Ama bu sistem nasıl ortadan kaldırılabilir?

Zararlı bir düzen ancak, düzenden zarar görenlerin bunun farkına varıp ona karşı çıkıp savaşmaları ile sarsılır, yıkılabilir.

Dünyada yeni emperyalizmden zarar gören 60 in üzerindeki uluslardan çoğu bunu anlamışlardır. Ve anti-emperyalist bir savaşı yürütmek, rengi, dini, varlığı ne olursa olsun bütün insanlara adaletli bir barış içinde yaşatmak için aralarında birleşip eyleme geçmişlerdir.

İşte geçen ayın ikinci haftasında Kahirede toplanan konferansın asıl amacı ve basınıma gayet eksik yansıyan, insanca, barışçı ve milliyetçi nitelikleri bunlardır. Bu noktayı bağımsız blokun liderlerinden olan-istesekte istemesek de artık bunu böyle kabullenmek gerekiyor— Abdülcemal Nasır konferansın kapanış konuşmasında şöyle belirtiyor :

«Bu konferansın... güttüğü hedef, hedeflerin asıldır. Asya, Afrika, Avrupa ve Latin Amerika kıtalarında yaşayan 57 ülkenin temsilcileri, adalete dayanan barışı korumak maksadıyla toplandılar».

Ancak yapılacak anti-emperyalist mücadele için seçilecek yollarda büyük tartışmalar oldu. Gana Başbakanı Nkrumah «Barışta Bir arada Beraber Yaşama» şeklinde özetlenen eski tezin bırakılması gerektiğini şöyle savunuyordu :

«Tarafsızlık, yeni sömürgeciğe (neo-colonizme), emperyalizme, adaletsizliğe karşı bir isyan ve protesto şeklidir. Barış içinde beraber yaşamın da sınırları vardır. Bizimle emperyalistler, zenginlerle fakirler hiç bir zaman bir arada yaşayamazlar. Emperyalizmden kurtulmak için tek yol kuvvete baş vurmaktır... Halklarımız açlıktan ölüyor, silâhlanmaya ve savaş hazırlığına saatte ortalama 100 milyon dolar harcıyor.»

Barış içinde beraber yaşama ilkesini Nasır, Tito, Şastri, Ben Bella ve Bandranaike gibi (sırasıyla Mısır, Yugoslavya, Hindistan, Cezayir ve Seylan devlet ya da hükümet başkanları) konferansın ağır basan isimleri sayındular. Karşı çıkanların fikir ve eylem lideri ise Endonezya Başkanı Sokarno idi. Sekou Touré, Nkrumah gibi genç Afrika'nın liderleri de Sokarno'yu destekledi. Bu iki tezin incelenmesine geçmeden, tarafsızlık fikrinin doğup ve gelişmesine göz atmakta fayda var.

Yirminci yüzyılın başında, kapitalist düzenin ancak dış ülkelerin sömürülmesi sayesinde sürülebilir olanağı kalmıştı. Bu nedenle ileri endüstri ülkeleri ucuz ham madde satın alıp pahalı ürün satacakları gelişmiş ülkelere dikkatlerini çevirmişlerdir.

Bu ülkelerden özellikle İngiltere, ve Fransa ulusal devlet haline gelmeyi daha önce bağımsızlıklarından doğal kaynakları zengin ülkeleri siyasal sınırlarına katmayı başarmışlardı. Ulusal sorunlarını daha geç çözebilen

Tarafsızların Toplantısı

ARSLAN BAŞER KAFAOĞLU

Almanya bu yarışta geri kalmış, bunun sonucu olarak yeni sömürgeci de kalmadığından, kendi gibi sömürgecilikte geri kalmış İtalya ve Avusturya - Macaristan İmparatorluğu ile beraber hakkını silâhla almak üzere hazırlığa koyulmuştur. Bu arada bağımsızlığını elde bulundurmada beraber, ekonomik olarak büyük sömürülme olanağı bulunan Osmanlı İmparatorluğunun paylaşılması da ortaya başka çatışma nedenleri çıkarıyordu.

Karşılıklı silâhlanmanın ilk dünya savaşına yol açtığı ve savaş bitince sömürgeciğin yeniden paylaşılmasına gidildiğini biliyoruz. (Sosyal Adaletin geçen sayısındaki «Emperyalizm» çevresine bakınız.) Ancak sömürgeciğin, yani dünya nüfusunun çoğunluğunun daha iyi bir yaşama düzeyine kavuşturması yerine, sömürgeciğin paylaşılma derdine düşülmüş, 1919 dan sonra siyasal bağımsızlığa kavuşan ülkelerin de aracı ticaret ve yönetici sınıflar aracılığıyla tıpkı sömürgeciğin gibi sömürülme yolları aranıp bulunmuştur. Bu sömürme türü yollarda olmuştur. İlk olarak dış ticaretle tarım mallarının daima ucuzlayıp endüstri mallarının pahalılaşması sömürücü dış ticaret mekanizmasından yararlanılmış, sonra bununla yetinilmeyerek, imtiyazlı yabancı şirketler bu ülkeleri sömürmüşlerdir. Örneğin 1919 dan sonra bağımsızlığını elde eden Yugoslavya'da Madencilikte yatırımların % 50 si yabancılar aitti. Aynı oran metalürjide % 80 i, tekstilde % 60 ı bulmaktaydı.

Birinci Dünya Savaşından sonra emperyalist gidişe karşı ilk direnmeler gelmeye başladı. Bu direnmelerin ilk başarılı örneğini Atatürk'ün liderliğinde Türk halkı verdi. Ulusumuz sadece bağımsızlığını silâhla korumakla kalmayıp emperyalizm kalıntısı yabancı şirketlerin imtiyazlarına son vermiş, kendi endüstrisini kendi kurma yoluna da girmiştir. Bu, birçok Asya ve Afrika liderini heyecanlandırıp esinlendiren önemli bir olaydı. İlk kez emperyalizm kalıntısı yabancı şirketlerin imtiyazlarına son vermiş kendi endüstrisini kendi kurma yoluna da girmiştir. Bu, birçok Asya ve Afrika liderlerini heyecanlandırıp esinlendiren önemli bir olaydı. İlk kez emperyalizm sömürgeciği istenen bir halk önünde dize gelyordu.

Yeni Emperyalizm

İkinci dünya savaşından sonra, sürekli bir barış kurabilmek için siyasal sömürge statüsüne son verilmesi ve savaş sonunda bu ülkelerin bazılarının derhal bazılarının da bir vesayet döneminden sonra bağımsız-

ığa kavuşturulması Birleşmiş Milletler Anayasasına geçmiştir. Bu durumda siyasal anlamıyla sömürgecilik tarihe karışıyordu. Bununla beraber yeni ve oldukça farklı sömürme yolları da bulunup uygulanmaya başlandı. Yeni sömürgecilik denilen bu yöntemde, uluslararası ilgiler gergin tutulup hızla silâhlanıyor, az gelişmiş ülkelerin topraklarında ya zorla ya da o ülkenin tehlike içinde olduğu telkin edilme sayesinde kurulan üsler sayesinde ya da eski sömürgelerde elde tutulan kadrolar marifetiyle bu ülkelere sömürmeye elverişli bir iç ve dış politika izletiliyordu. Sömürge devletlerin çıkarlarına karşı gelen idarelerle savaşıyor, böyle idareler iş başından uzaklaştırılıyordu. Bazan bir ülkede kurulan üsler bir diğer ülkenin baskı altında tutulmasında kullanılıyordu. Örneğin Kıbrıs Adasında ki üsler hem Süveyş harekâtında Nasır'a ve hem de Irak'taki 14 Temmuz devriminin verdiği korkuyla, Lübnan'daki ilerici ayaklanmaya karşı kullanıldı.

Estirilen uluslararası gerginlik havası içinde az gelişmiş uluslar bir ittifak sisteminde kurtuluş aramışlar ya da ülkelerinde ki egemen sınıfların etkisiyle bu ittifaklara âdeta itilmişlerdir. Bu ittifakların ülkelere yüklediği askeri yükümler ve yürütülen bağlı ekonomi siyaseti bu ülkelere kalkınma yolunu tıkıyordu.

Bu durumun farkına varılması çok zaman aldı. Az gelişmiş ülkeler ancak bir süre sonra elde ettikleri siyasal bağımsızlığı, yeni emperyalizm düzeni ulusal kınmayı etkileyici engelleri ortadan kalkmadıkça anlam taşımayacağını ancak zamanla anladılar. Bu anlayışa varılmasında bir yandan karşı iki blokun düşmanlıklarında ki gevşemenin, öte yandan atom silâhlarının kazandığı yeni yıkıcı güç yüzünden savaşın göze alınmaz bir olay hâlini almasının büyük rolleri oldu. İlk olarak Tito ve Nehru sonra da Nasır heriki bloka «gölge etme başka ihsan istemem» demek yolunu tuttular, hiç bir askeri bloka girmeyeceklerini ve silâhsızlanma yolunda çalışacaklarını ilân ettiler. Bu liderler ilk olarak 1955 te Bandung'ta toplanan Asya - Afrika ulusları konferansında bu fikri kendileri gibi az gelişmiş ülkeler önünde savundular ve taraftar kazandılar.

Olayların gelişmesi tarafsızlık görüşüne hak verdiriyordu. Nihayet 1961 de «Non alignés — Tarafsızlar» 1961 Eylülünde Belgrad'ta toplanarak ortak yollarının ana çizgilerini tesbit ettiler. Ama bildiriler dışında çok taraflı bir bloklaşma anlaşması imzalanmış değildi.

1961 toplantısında varılan en önemli karar, Atom denemelerine son verilmesi için Kennedy ve Kroutchev'e baş vurulması kararı idi. Bu yapıldı ve sonuç alındı, 1963 te Amerika ve Rusya bu konuda sınırlı da olsa bir karar aldılar. Kararın alınmasındaki başarı sadece tarafsızların değildir elbette ama bu karar bir yandan tarafsızlık akımlarını güçlendirmek, bir yandan da tarafsızlığın yaşaması için gerekli barış ortamının sağlanması bakımından büyük faydalar sağladı. Diğer taraftan bir biri arkasından bağımsızlığa kavuşan Afrika ülkeleri de Tarafsız Blok'a katılıyorlardı. Colombo'da (Seylân Adasında), Kahire konferansını hazırlayan komite bu hava içinde çalışmalarına başladı. Geçen Mayıs'ta başlayan çalışmalarda, konferansa katılacak devletlerde aşağıdaki şartların aranması kararlaştırıldı :

1. Bir askeri bloka dahil olmamak,
2. Sınırları içinde yabancı üs bulundurmamak,
3. Emperyalizme hizmet etmiş olmamak.

Bu şartlara uyan devletlere çağrı gönderildi ve bu çağrıya 57 ülke konferansa katılarak olumlu karşılık verdi. Hazırlık komitesi ayrıca bu şartlara uymayan ülkelerde ki ilerici partilerin konferansta «gözlemci» olarak bulunmasına da izin ve karar vermişti.

Kahire toplantısında yukarıda ki şartlara titizlikle uyuldu. Emperyalistlerin kulaklarına fısıldadıkları ile konferansı karıştırmak maksadıyla Kahire'ye gelen Congo'nun «emperyalizmin seyyar müzesi» (1), niteliğindeki Başbakanı Çombe konferans salonuna giremedi. Kongo'nun milli kahramanı Patrice Lumumba'nın katili, bakır şirketlerinin bu ucuz uşağının olumsuz emellerine ulaşmak için giriştiği çabalar sonuçsuz kaldı. Bu skandalın en büyük yararı da Türkiye'ye oldu. Konferans hazırlık komitesinin kararlarını incelemeyen ve tarafsızlık kavramına duyulan hürmetten çok Kıbrıs konusunda bir kaç «Birleşmiş Millet» oyu hatırı için Kahire'ye gönderilen iki büyük elçinin uğradığı ulusal onuru kırıcı işlem dallanıp budaklanmadı...

Kararlar

Konferans 57 ülkeden gelen 2.000 delege ile Kahire Üniversitesinde toplandı. Görüşülecek konular daha önce Adisababa ve Kahire'de toplanan Afrika ülkeleri toplantısında daha da açıklık kazanmıştı. Tarafsızların güçlerini anlamaları, alacakları kararların dünya barışını etkileyeceğini bilmeleri, delegelere daha da canlılık vermişti. Bu hava içinde açık konuşmasını yapan Nasır konferansın amacını «Büyük Devletlere sağlam bir barışı kabul ettirmek ve farklı sosyal düzenler arasında tam ve içten bir işbirliği kurmak» şeklinde tanımladı. Nasır, tarafsızların bloklaşmalardan doğan gerginlikleri kötü yolda kullandığı şeklindeki suçlamaları da şu şekilde karşıladı : «Tarafsızlık, bloklar arası çekişmelerden yararlanma ve kazanç sağlama kuramına dayanmamıştır. Öyle olsa, uluslararası gerginliği azaltmak için bu kadar çaba harcamazdık...»

Toplantının amacı kısaca «Adalet Dayanan Bir Barışın yollarını aramaktır». Böyle bir barışa varmanın yolu ne olabilirdi?

«Var olmak, ya da olmamak...»

İşte toplantı da varılacak önemli karar bu yolu seçtiydi. Acaba bir barış havası içinde tarafsızlığın kuvvet kazanması mı, yoksa emperyalizmin her çeşidinin tasfiyesine giden mücadelecî, savaşı bir tutum mu?

Şimdiye kadar tutulan yolda devamın zorunluğunu Nasır şöyle deyimliyordu : «Bir arada yaşayıp bir arada ölmeye mahkûmuz» Hindistan Başbakanı Şastri'de «Barış içinde beraber yaşama siyaseti, uluslararası ilişkilerimizin temelidir» diyerek onu arkalıyordu. Bu görüşün karşısında yer alan Endonezya Devlet Başkanı Sokarno'nun fikirleri şu şekilde özetlenebilir :

«Emperyalizm daha kuvvetle ve daha beter bir şekilde gelişmektedir. Eski sömürgelerin sözde verilen bağımsızlıkları eski sömürgecilerce başka yollarla kısıtlanmakta, bu ülkeler eski egemenliklerini geri kalmış ülkelerde yürütmek istemektedirler. Bu nedenle dünya barışının bugünkü problemi büyük devletlerin bir bi-

rine saldırısını önleme değil, yeni bağımsız ülkelerin gelişme ve güvenliklerinin sağlanmasıdır. Barış içinde beraber yaşama demek farklı ideolojilere sahip ulusların barışçı bir yaşama içinde olmaları demek değildir. Çünkü ileri endüstri ülkeleri askeri ve az gelişmiş ülkeleri nefessiz halde bırakacak ekonomik güçleri ellerinde tutarken ve bu olanakları fakir ülkelerde nizama bozma ve hileli yeraltı çalışmaları körükleme yolunda kullanırken, zenginlerle fakirlerin bir arada yaşaması olanağı bulunamaz. Bu nedenle barışçı beraber yaşama ülküseli bağımsızlık çabaları ile gelişmekte ve çatışmaktadır.»

İki tez siyasal komisyonda uzunca bir süre tartışıldı. Yürekliler emperyalizden yana öyle yanık ki, Sokarno'nun savaşı tezi Sekou Touré ve Nkrumah gibi Afrika liderlerinin desteğiyle başarı kazanacak gibi görünüyordu. Ancak Nasır, Şastri, Bondranalke ve hele Afrika ülkelerinde çok sevilen Cezayir Başbakanı Ben Bella ağır haklarını koyunca, barışçı tez küçük bir oy farkı ile kazandı. Bununla beraber 9500 kelimelik bildiri de, iki tez birbirine ustalıkla bağlanarak genç Afrika ülkelerinin gönüü alındı : «Bağımsızlık fikrine karşı konulamaz ve bu fikir değiştirilemez. Halâ sömürge idaresi altında yaşayanlar, bağımsızlıklarına kavuşmak için silâha sarılabillirler. Sömürgeciliğe son verilmelidir. Aynı sosyal ve siyasal ülkelere sahip ülkelerin bir arada yaşaması hem önemli hem de mümkündür.»

Nükleer Silâhlar

Nükleer silâhlar konusunda ittifaka varan fikir birliği bildiride şu şekilde yer aldı : «Tarafsız ülkeler nükleer silâhları yapmaktan, satın almaktan ve nükleer denemeler yapmaktan kaçınacaklardır. Nükleer silâhlar taşıyan uçak ve gemilere bütün hava alanları ve limanlar kapatılmalıdır. Nükleer silâhlardan arınmış geniş bir bölge kurulmalı ve yabancı üslerin tasfiyesine gidilmelidir.» Bu arada nükleer denemelere kısmen son veren Moskova anlaşmasını imzalamamış olan memleketler (Başlıcaları Fransa ve Çin Halk Cumhuriyeti), Şastri'nin ısrarıyla nükleer silâh yapımına son vermeye davet olundu.

Yabancı Üsler

Önemle ele alınan bir diğer konu da tarafsız ülkelerde ki yabancı üsler konusudur. Toplantı bildirisinde «Üçüncü Dünya topraklarında kurulmuş bütün askerî üslerin kaldırılması» kararı yer almıştır. Konferans bu üslerden bir kaçına özel önem vermiş ve bildiride bunları teker teker saymakta fayda görmüştür. Bu üsler Guantanamo (Küba'daki) Amerikan üssü ile Kıbrıs ve Aden'deki İngiliz üsleri idi. Amerika ile dostça ilgiler kurmak isteyen Libya ile Ortadoğr'daki Amerikan - İngiliz işbirliğini bu iki devlete farklı işlem yapmak suretiyle zayıflatma yolunu tutan Nasırın çalışmaları sayesinde Libya'da ki Amerikan üsleri bildiride yer almamıştı. Üs sorunu ile paralel olarak komşu ülkeler arasındaki anlaşmazlıkların dış müdahalesiz çözümlenmesi, yani «düvel-i muazzama» ya damılmaması karar altına alınmıştır.

Zayıf kalan taraf : Ekonomik sorunlar

Konferans'ta zayıf kalan taraf sosyal tartışmaların yoğunluğundan ekonomik problemlerin gereği kadar ele alınmayışı idi. Yeni Emperyalizmin sömürücü

T.I.P. nin TARAFSIZLAR KONFERANSINA BAŞARI TELGRAFI

Türkiye İşçi Partisi adına Genel Başkan Mehmet Ali Aybar bugün Kahire'de toplanan tarafsız devletler konferansına aşağıdaki teyazısını göndermiştir :

«Askerî blokların devamlı bir savaş tehlikesi teşkil ettiğine inanan, silâhlanma yarışının yükünü emekçi kitlelerin taşıdığı bilen ve bizler gibi gelişmemiş milletlerin felâket ve ızdırapları kaynağının Emperyalizm ve Sömürgecilik olduğu bilinciyle hareket eden Türkiye İşçi Partisi adına, tarafsız devletlerin ikinci konferansını kardeşçe selâmlarım.

Bu konferansın toplanması bile İleriye doğru büyük bir hamledir. Konferansa tam bir başarı dilerim.

Türkiye İşçi Partisi
Genel Başkanı
Mehmet Ali Aybar

tedbirler (örneğin gümrük birliği andlaşması «GATT»; para fonu, kalkınma bankası kredileri ve para anlaşmaları; Ortak pazar konuları) ele alınabilseydi, anti-emperyalist mücadelede önemli bir konuya parmak basılmış olurdu. Bu konuda Ben Bella'nın çabaları kayda değer sonuçlar vermedi.

Bu son nokta dışında Tarafsızlar Toplantısı çağrımızın ileri siyasal görüşlerini ifade de başarılı oldu. Bu ülkelerin günden güne artan güçleri de düşünülürse, konferansın önemi daha iyi anlaşılır. Tarafsızlar bugün «Birleşmiş Milletler» de tek başlarına oy çoğunluğunu temsil edecek kadar siyasal kudrete sahiptirler, ayrıca Kahire'de toplanan liderler 1 Milyar insanı temsil ediyordu.

Türkiye ve Tarafsızlar

Türkiye, Atatürk'ün yönetiminde ilk Anti-Emperyalist savaşı vermiş, ekonomik bağımsızlığa ulaşmak için yabancı kurumları devletleştirmiş, kendine yeten bir ekonomiye ulaşmak üzere devlet eliyle endüstri kurmak yoluna girmiştir. Atatürk büyük devletlere karşı bir balkan bloku kurmayı da tasarlamıştı. Bu durumda büyük devletlerin sömürücü ve haksız politikalarının karşısına çıkan devletlerin lideri de Türkiye olmalıydı. Aksine kökü dışardaki egemen sınıflar dış politikamızı öyle bir yola soktular ki, biz bu yola girenleri insanlık ve barış ideallerine ihanetle suçladık, onların karşısına geçtik. Nuri Sait Paşa gibi ahlâk dışı bir politikacıyı kurtarmak için savaşı bile düşündük, Süveyş kanalı en tabii hakkını kullanarak devletleştiren Nasır'ın uzun zaman basınıımızdaki adı «Abdal Nasır» oldu. Hele kurtuluş savaşında cana can, dişe diş çarpışan Cezayir Milliyetçilerini asiler diye devlet radyosunda kötüledik, onların aleyhinde oy kullandık. Bu gidişi de savaş tahrikçilerinin kışkırtısıyla hızlandırdık. Kimsenin emperyalist uluslara tanımadığı ayrıcalıkları biz onlara sunduk. Topraklarımızda ki füze rampalarından söz açanlar vatan hainliğiyle suçlandı, sınırlarımız içindeki üslerden

kalkan uçaklar bizden habersiz yabancı topraklar üzerinde uçtular.

Yani kısaca kader birliği halinde bulunduğumuz devletlerin örnek olduğumuz yola girdiler diye, arkamızda toplayacakken, karşımıza aldık. Oysa bu ülkelerle kurulacak kader ortaklığı sürekli (Barış ve Ekonomik Bağımsızlık gibi) temellere dayanacağından devamlı, büyük devletlerle ise ortak hiçbir davamız olmadığından bağlantılarımız devamsız ve temelsiz olacaktır. Bu basit gerçeği bile göremedik.

Bu kadar temel hatalar gelişme politikamıza etki yaptı, zaman zaman Türkiye'yi savaşın sınırına getirdi. Ama Dışişleri ve kamu oyu büyük uluslarla çıkar çatışmasını ancak Kıbrıs olayında anıyabildi. Kıbrıs'ta büyük devletleri en çok sevindirecek, mümkün çözüm yolu, Enosis idi. Bu sayede Ada'daki İngiliz üslerinin devamı sağlanacak, bu üslerle emperyalist çıkarlar korunabilecekti. Bu üsler İngiliz basınının deyimiyle Aden ve Bahreynle beraber bir «çelik üçgen» teşkil ediyordu. Oysa Türkiye'nin prestiji, ulusal çıkarı Türklerin çıkarlarını koruyabilen bir bağımsız devlet formülü idi. Türkiye'de çözüm yolunu, dış politikasının verdiği alışkanlıkla büyük devletlerde aradı. Büyük devletler ise Türkiye'nin prestijinden çok üsleri düşündüyordu.

Baştan Enosis gibi Yunan emperyalizminin canlı örneği olan bir formüle, bağımsız Kıbrıs gibi barışçı ve İngiliz üslerinden arınmış tarafsız bir devlet formülüyle gidilseydi Makarios uluslararası bir kahraman gibi Kahire'de her dediğini kabul ettiremezdi. Bu formül baştan beri ileri sürülseydi, ne Rumlarla Türklerin arası bu kadar açılır, ne de Birleşmiş Milletlerde oylamalar da kaybederdik. Emperyalizme o derece ayak uydurduk ki, bağımsız ülkeler bile Enosis gibi kuruluş ilkeleri dışında ki tezi bize karşı destekledi.

Hükümet Kahire konferansını da sadece bir oy problemi olarak ele aldı. Bir kaç Birleşmiş Millet oyu için Kahire'ye gönderilen iki Büyükelçi bu turistik yolculuktan elleri baş döndüler. Makarios üye olarak katıldığı konferansta evvelce Nasır ile anlaşmaya verdiği esaslara uygun olarak Türk tezinin dayandığı anlaşmaları tanımayan, «Kıbrıs'ın bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı...» isteyen, «Kıbrıs halkına kendi siyasi geleceğini belirleme hakkı...» tanıyan karar suretini kabul ettirmeyi başardı.

Kıbrıs'ın Rum çoğunluğunun kendi oyuna bırakırsa Enosis'i kabul edeceği kesin gibidir. Bütün dünyaya sevimli gelebilecek, çıkarlarımıza uygun bir tezi emperyalistlerin izinde giderek ileri süremedik. Bağımsız, yabancı üslerden arınmış, azınlık haklarına saygı duyulan bir Cumhuriyet. Şimdi dış politikamızda kendilerine güvendiğimiz büyük devletler de Enosis'i destekler durumdadır. Ulusal onurumuzu zedeleyecek ayrıca emperyalizme hizmet edecek bu çözüm yoluna karşı kozlarımız çok zayıf...

Bu sonuç, aslında hakka, bağımsızlığa ve fakir ülkelerin ortak kaderine inanmayışımızın diyetidir.

(1) Tabir Ben Bella'nındır.

Paris'te çıkan Le Monde gazetesinin 30 Eylül 1964 günlü sayısında çıkan haberi aynen yayınıyoruz.

Türkiye'de Tarafsızlık Kampanyası Gelişiyor

Türkiye'nin 1965 yılı bütçesi bir milyar 195 milyon liralık açık göstermektedir. Maliye Bakanı bu açığın bir iç istikrazla; yürürlükte olan vergi sisteminin daha kesin bir şekilde uygulanmasıyla ve aynı zamanda 5 Yıllık Planı son derece ağırlaştırılan dış borçların vadesini ertelemek üzere yapılacak teşebbüslerle kapatılacağını ümit ettiğini söylemiştir.

Gemi adamlarından sonra 5000 demiryolu işçisi grev yapmaya karar vermiştir. Kayseri Belediye işçileri, Üsküdar Amerikan askerî depolarındaki ücretli işçiler ve diğer çeşitli işçi grupları isteklerini ileri sürmüş bulunmaktadır. Ekonomik problemlere karşı artan bu ilgiye rağmen, Batılı müttefiklerin Türk hükümetinin tezlerini kabul etmekte ağır davranışı Türkiye'de öylesine bir yalnız kalmak duygusu, bir hayal kırıklığı psikolojik bir şok etkisi yaratmıştır ki, sokaktaki adamlar gazetelerdeki bu durum süreci benzemektedir.

Böylece nümayişçilerin Cento'yu ve Nato'yu hedef tutan pankartlarından sonra günlük gazetelerde ve çeşitli eğilimlerdeki dergilerde bağımsız, hattâ tarafsız bir dış politika kabul edilmesini öğütleyen makaleler okunabilmektedir. Bu konuda en açık tutumu Türkiye İşçi Partisi göstermektedir. Partinin Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar, Türkiye'nin sadece Kıbrıs'ı Yunan'ı ve Türk temsilcileriyle, Yunan ve Türk hükümetleri ve Birleşmiş Milletler Temsilcisinin katılacağı bir konferans düzenlenmesini istemektedir. Bu yuvarlak masa toplantısında İngiltere'nin, Amerika Birleşik Devletlerinin ve Sovyet Rusya'nın bulunmamasının istemektedir. Aybar demektedir ki: «Türk halkı bağımsız bir dış politikaya dönülmesini istemektedir. Halkın bu isteğine hiçbir hükümet karşı koyamayacaktır.»

Aybar bu vesileyle Türkiye İşçi Partisinin Tarafsız Blok ve 3. Dünya ile dayanışmasını ileri sürmektedir. Devlet Planlama Teşkilatı eski müsteğarı ve Sosyalist Kültür Derneği Başkanı Osman Nuri Torun da aynı tonda konuşmuştur. Torun, geri kalmışlığın engellerinden kurtulmak zorunda olan bir memleketin, kendi problemlerine uygun bir iç ve dış politika izlemek zarureti üzerinde ısrarla durmuştur.

İngiltere'de

İşçi Partisi İktidarda

15 Ekim seçimleri ile İngiliz İşçi Partisi'nin 13 yıllık muhalefeti dönemi son buldu; İşçiler İktidara geldiler. 1950'de İşçiler-Parlamentoda 6 üyelik bir çoğunlukla seçimi kazanmış ve ancak bir yıl İktidarda kalabilmişlerdi. Sırf Parlamento çoğunluğunu bakılırsa İşçi Partisi'nin bugün daha da zayıf bir durumda olduğu söylenebilir. Yeni Parlamentoda Muhafazakârların 303, Liberallerin 9 temsilcilerine karşı İşçiler 317 temsilci ile sadece 5 üyelik bir çoğunluk sağlayabildiler. Ara seçimlerde birkaç değişik sonuç, ya da kritik bir meselede bir iki İşçi milletvekilinin Wilson'a başkaldırması, oylamaya katılmaması, seçimlerin yenilenmesi sonucunu doğurabilir.

Üstelik, İşçi Partisi'nin kazandığı oyların oranında 1959'a kıyasla hiçbir ilerleme de görülmedi. Her iki seçimde İşçiler oy toplamının % 43,8'ini kazanmış bulunuyorlar. Buna karşılık 13 yıllık sürekli İktidarı boyunca bir hayli yıpranmış bulunan Muhafazakârların oy yüzdeleri %3,7'ye düştü. (İki parti arasındaki oy farkı 40.000'den ibaret.) Muhafazakârların kayıpları Liberal Parti'nin kazancı oldu; oyların % 11'ini kazanan bu parti birçok bölgede ilk defa seçime katılarak eski Muhafazakâr seçmenlerden kapığı oylarla İşçilerin seçilmesini sağlamış oldu. Kısacası denilebilir ki, seçimleri İşçi Partisi kazanmadı; Muhafazakâr Parti kaybetti. Seçim sonuçları, böylece, İşçi Partisi'nin gelişen değil, duraklayan, denmiş bir kuruluş olduğunu gösteriyor. İktidara gelişini İngiliz burjuvazisindeki ve orta sınıflarındaki Muhafazakâr-Liberal bölünmesine borçlu; bu bölünme ve seçim sisteminin özellikleri sayesinde bir iki seçim daha kazanabilir ama (bugünkü özellikleri ile kaldıkça) gelişen değil, gerileyen bir parti olarak...

Seçim sonuçları belli olur olmaz, bir takım nüfuzlu çevreler İşçilerin 5 üyelik çoğunlukla İktidarda sürekli kalamayacağı kanısını yaymaya başladılar. Bu çevrelerden yayılmak istenen gerçek fikir şu idi : İşçi Partisi'nin, Avam Kamarasındaki küçük çoğunlukla çelik sanayiinin devletleştirilmesi gibi ihtilâflı meseleleri geçirmesi (Lordlar Kamarasındaki direnme de dikkate alınmırsa) imkânsızdır. Buna karşılık İktidar, aşağı yukarı bütün partilerin prensip olarak anlaştıkları etütin, mesken, ödemeler dengesi, ekonomik büyüme meseleleri

HAROLD WILSON
(İşçilerin zaferi)

üzerinde iş yürütmekle yetinirse ve bu konularda dahi gereksiz aşırılıklara gitmezse hükümeti düşürecek buhranların doğmaması mümkündür. Kısacası, büyük menfaat gruplarından yayılan görüş şu : «Ne kadar yumuşak bir politika güderseniz, büyük ekonomik çıkarları zedelemekten ne oranda kaçınırsanız 5 yıl süre ile İktidarda kalma ihtimaliniz o kadar fazladır.» Tabii bu beş yıl sonunda yarım yamalak İslâhat tedbirleri ile kimseyi hoşnut edememiş, tedbirlerin meyvelerini toplayamamış, buna karşılık muhtemelen yeni sıkıntılar yaratmış zayıf bir İktidarın seçimleri kaybetmesi de olağan görülüyor; Liberal Parti'nin doğurduğu yeni meselelerin çözülmesi şartıyla. Bu sebeple 15 Ekim seçimlerinin sonuçlarından en çok sevinç duyanların Muhafazakâr Parti içindeki gençler grubu olduğu söyleniyor.

Işin şaşılacak yanı, belli çevrelerden yayılan bu itidal ve temkin tavsiyelerinin İşçi Partisi içinde de yansması oldu. Partinin sağ kanadına mensup milletvekillerinden biri olan (kendisi bir gazete patronu ve çok sayıda yarış atı sahibidir) Woodrow Wyatt Liberal Parti ile İşçi Partisi arasında hem kısa dönemli, hem de uzun dönemli birer anlaşmaya varılmasını savundu. Wyatt'a göre, kısa dönemli, bu ilk beş yıl kapsayacak bir anlaşma, çelik sanayinin yeniden devletleştirilmesi teşebbüsünden vazgeçilerek sağlanabilir. Gerçekten Liberaller de devletleştirme tedbirleri dışında İşçi Partisi'ni parlamentoda destekleyebileceklerini ifade etmiş bulunuyorlar. Daha uzun dönemli bir anlaşma ise Parti programının büyük sanayinin kamulaştırılmasını öngören kesiminin çıkarılması ile mümkün olabilir ve böyle bir anlaşmanın meyveleri seçim bölgeleri İşçilerle Liberaller arasında paylaşarak sürekli bir çoğunluk koalisyonunun sağlanması ile toplanır.

Wyatt'ın bu görüşleri Parti'nin sol kanadının tutumu ile tam bir çelişme halindedir. Wyatt'a cevap veren ünlü solcu milletvekili Ian Mikardo'ya göre hiçbir icraat yapmayarak ebediyen iktidarda kalmaktansa, (en kötü ihtimalle) düşme rizikosunu göze alarak çürettil hamlelere girişmek tercih edilmelidir. Üstelik her ileri hamlenin oy kaybettirecek bir etkisi olduğu fikri de yanlıştır. Mikardo buna örnek olarak, işçi sınıfının çeşitli kesimleri içinde son seçimlerde İşçi Partisi'ne en yüksek oranda oy verenlerin çelik sanayi işçileri olduğunu ve bu durumu çeliğin devletleştirilmesi vaadinin sağladığını belirtiyor. Böylece, İşçi Partisi'nin sol kanadı Parti'nin iktidarda kalmasının çürettil ve köklü reformlara girişmekle mümkün olacağını savunuyor. Solculara göre, İşçi Partisi'nin seçim başarısının tam olmayışı, seçim platformunun renksizliği ve (çelik meselesi dışında) muhafazakârlarla hiçbir noktada esas itibarıyla çelişmeyen bir seçim kampanyası ile açıklanabilir.

Bu görüşte ihmal edilmeyecek bir gerçek payı olsa gerektir. İşçi Partisi'nin seçim kampanyası (beyaz yakalı emekçilerin, orta sınıfların desteğini kazanma zorunluluğu gibi —seçim sonuçlarına bakılırsa pek te doğru çıkmayan— bir temel hesaba dayandırılarak) sosyalist olmayan bir plânda yürütüldü. «Sosyalizm» kelimesinin kullanılmasından dahi kaçınıldı. (Muhafazakârlar ise seçim konuşmalarında «İşçi Partisi» yerine «Sosyalist Parti» diyerek sosyalizmin oy kaybettirici bir günah olduğu görüşünü paylaştıklarını gösterdiler.) Seçim kampanyasında vaad edilen hususların (eğitim, mesken, ödemeler açığı, emeklilerin durumu) gerçekleştirilmesinde gerekli fedakârlığın hangi sosyal grupların sırtına yüklenileceği, kaynakların hangi kullanımlardan kısılarak vaadedilen alanlara yöneltileceği hiçbir zaman açıklanmadı. Bu sebeple bugün partinin yönetici kadrosu «seçim platformundan ricat yok» sloganını ortaya atarlarken kendilerini hiç te ilerici, sosyalist bir politikaya bağlamış olmuyorlar.

Sosyalist bir seçim kampanyasının İşçi Partisi lehine sonuçlar verebileceğini gösteren bazı belirtiler var. Wilson seçimlerden önce, «oy verme oranı ne kadar yüksek olursa İşçi Partisi'nin kazanma şansı o kadar ar-

tar; bu, her seçimde böyle olmuştur.» demişti. Bu genel eğilimin doğruluğu biliniyor. Ancak 15 Ekim seçimlerine katılma oranı % 77,3 ile 1959 seçimlerinden % 1,4 daha düşük oldu. Bu durum, birçok potansiyel işçi oy vereninin parti platformları arasında hiçbir fark görmeyerek sandık başına gitmekten vazgeçtiği şeklinde yorumlanabilir. Üstelik, Wilson'un mizacına uygun bir şekilde, soğukkanlı, heyecansız, kuru bir şekilde yürütülmeye çalışılan seçim kampanyası, alt kademedeki, özellikle sanayi işçileri ve gençlerden birçok militan partili tarafından liderlerin istemediği bir şekilde kızıştırdı. Kampanyanın son on gününde Muhafazakâr Liderler katıldıkları her açık hava toplantısında hiç beklemedikleri aleyhte gösterilerle karşılandılar. Öyle ki, Muhafazakâr Lider Home, solcuların protesto gösterilerinin şiddeti yüzünden katıldığı mitinglerin büyük kısmında konuşmalarını bitiremedi. Bu, Parti'nin alt kademelerinde radikal hareketlere, reformlara, dinamizme karşı duyulan özlemin bir belirtisi olsa gerektir.

Wilson hükümeti bu durumda nasıl bir yol seçecek? Kabinenin kuruluşunda Wilson, sendikacılarla aydınlar, sol kanatla sağ kanat arasında makul bir denge getirdi. Barbara Castle, Frank Cousins, Anthony Greenwood gibi ünlü solcuların hükümete alınması Wilson'un gerekirse sola açılan bir politika izleyebileceğini gösteriyor mu? Öte yandan, yeni hükümetin Malaysia'daki sömürge politikasını benimsemesi, seçimlerin hemen ortesinde ortaya çıkan liman işçileri grevi ile ilgili buhranda işverenlere değil işçilere karşı bir tutum alması aksi yönde belirtiler olarak gösterilebilir. Wilson (Parti'nin kendisinden önceki lideri Gaitskell'in aksine) sosyalizme ve ilerici bir politikaya geçmesini önleyecek taahhütlere peşinen girişmiş bulunmuyor. Ancak bu, Wilson'un gerçekten ilerici bir politikaya yönelme ihtimalinin ciddi olarak var olmasından mı, yoksa sol ve sağ kanatlar arasında Parti'yi felce uğraticı bir çatışmayı önleme ve solcu uzmanların ehliyetinden mevcut yapı içinde azami yararlanma isteğinden mi doğuyor; bu, şimdilik belirsizdir. Belirli olan tek husus İşçi Partisi'nin iktidara gelişinden bu yana bir sistem ve yapı değişikliğini haber veren hiçbir emarenin görülmemiş olmasıdır.

DÜZELTME

«Geçen sayımızda (İlk Türk-Sovyet Münasebetleri ve Bir Konuşma) Başlığı altında yayınladığımız yazıda bahsi geçen HAVZA Konuşmaları Havza'da 25 Mayıs 1919 ile 12 Haziran 1919 tarihleri arasında geçmiştir. Tarihler NUTUK'ta yazılıdır. (Cilt : I, Sa. 22). Milli mücadele kararlarımız alındığı, ve ilk hazırlık toplantılarının yapıldığı Amasyaya Atatürk doğruca Havzadaki bu konuşmalardan sonra geçmiştir. Durumu, yazı sahibinin verdiği ek bilgi üzerine düzelterek açıklarız.»

HANGİ BUNALTI?

GÜZİN DİNO

Köy romancılığı, ulus sınırlarını da aşarak, daha geniş okuyucu çevrelerine yayılmaya yüz tutmuşken, aydın çevrelerde yer yer bu romanlara karşı bir tepki belirmiştir. Bu tepkinin çeşitli yönleri var. Bunları tartışmadan önce, yazınımıza olumlu bir yenilik çıkırını kazandıran köy romanının başarı nedenlerini hatırlatalım :

Köyden gelen ya da köylünün kaderini paylaşmış kişiler tarafından köy romanları yazılıncaya dek, türk romancılığı, bizim için önemli, ama Batı romanına göre gecikmiş ve pek az başarılar bir yana ilkel yapıda ürünler vermiştir. Romanın, ülkemizde ancak Tanzimat kuşağı ile başladığı bilinince, bundan şaşılacak bir şey yok. Batı roman tekniğini büyük yetersizliklerle de olsa yazınımıza ilk aktarmayı başaran Tanzimat ve Edebiyat-ı Cedidecilerden beri, onları hiç de küçümsemeden diyebiliriz ki, tek türk kentli roman denemeleri başarılı olmuşsa da, bunlar, ne ulus içinde güçlü bir akım, ne de sınır dışı büyük yankılar yaratabilmişlerdir. Gerçekleri ile Anadolu romana girmeden önce türk romanı kültür alanındaki ödevini temelli eksiklerle yerine getirmiştir. Buna karşılık Batı romancılığı, çeşitli sanat akımları içinde yüzyıllardan beri, insanoğlunun duygusunu, düşüncesini, kişisel ya da toplumsal gelişmelerini belirtmeyi başarmış, ulusal olsun, evrensel olsun, çeşitli özellikler taşıyan yapıtlarla sayısı durmadan artan okuyucular için, benliğini bulma aracı hâline gelmiştir.

Bize gelince, ancak İstiklâl savaşından sonradır ki toplum olarak, imparatorluk sonu keşmekeşini aşip, ulusal benliğimizi kavrama ve yansıtmaya girişmişiz. Bu kendi kendimizi görme ve anlama isteği Cumhuriyet devrinin ilk romanlarında izlenebilir.

Verimleri Cumhuriyetten önce başlamakla beraber, ilk Cumhuriyet kuşağı diyebileceğimiz romancıların karşılaştıkları dil, teknik ve sanat anlayışı zorluklarını yenme gayretlerini, sınımsız bir yumak gibi birbirine karışmış başarı ve yetersizliklerini yeni baştan incelemek zorunluğu var kamsındayım. Bu öncü kuşağın hakkını vermekle beraber onların ne bugünkü türk okuyucusu ile ne de dünya okuyucusu ile önemli bir bağ kuramadıklarını söylemek, bilinen bir gerçeği açıklamaktan başka bir şey değil.

İkinci Cumhuriyet kuşağının (1930 senelerinde gelişen ve yapıt vermeğe başlayan yazarları düşünüyorum) Sabahattin Ali'nin ve ondan sonra yazan kentli yazarların, köy gerçeğine öncelik vermeleri, yeni yazımızın dönüm noktası olmuştur. Bu yazarların, toplum düzeninin kavranmasında, «yabancılaşma» dan sıyrılma denemelerinde, önemli rolleri olmuştur. Bununla beraber bu kentli yazarların kötü yansıtmaya gerçekçiliği katıksız olmamıştır bence. Kitaplarında yer yer beliren romantik çıkışlar, yer yer yüzeyde kalan izlemler eksik değil. Duyguculuğa kadar varan bir ilgi, belki de gerçekleri eksik görmelerine sebeb olmuştur. Bu kentli yazarlarda söylenen şeyler, yazarın dışında kalmıştır.

Gelelim köylü yazarlara, köye karşı davranışları başka çeşit bunların. Bunlar, her şeyden önce olayları izlemiyorlar, yaşıyorlar. Köy bir konu değil artık, yazarın yaşantısı. Başkasına değil doğrudan doğruya kendine tanıklık ediyor köylü yazardır. Sanat ve düşünce alanında yeni akımların meydana getiren bu yaşantı kavramı bir bakıma «edebiyata» karşı bir tepki, alında insanoğlulu serüvenini daha iyi anlamak ve belirtmek çabasından başka bir şey değil. Bu keskin yaşantı kavramını, ister kişisel ya da toplumsal, ister usdışı ya da ussal nitelikler taşıyan yapıtlarda buluyoruz. Bu yüzden türk köylünün amansız gerçeğini paylaşıp haykıran yazarlar, sadece türk okuruna değil dünyanın her köşesine elbetteki seslerini duyuracaklardır.

İleri ulusların yazından beledikleri ile köylü yazarların temel davranışlarının böyle bağdaştığını belirttikten sonra en önemli konuyu, köylü yazarların yurt içindeki tutumlarını gözden geçirelim : Kurtuluş savaşından bu yana, ileri görüşlü kentli yazarların yapıtlarında işlenen konular, köylü yazarlarla toplu bir sesleniş, bir haykırış niteliğini kazanmıştır. Bilimsel yazıların, istatistiklerin ya da gazete sütunlarının konuyu aydınlatamadığı bir sırada, en karanlık günlerde bile köy dramını korkusuzca ortaya koyan köylü yazarlar olmuştur. Kentli ilerici yazarların da unutulmaz desteği ile sanat yapıtları çerçevesi içinde toprak reformu, sosyal adalet, ağalar meselesi, köy okulu, dini duygular sömürme eğilimi denildiği zaman, bu sözler, artık binlerce okuyucu için kuru ve soyut bir deyimden öte, yaşanmış somut bir anlam taşımaktadır; çünkü okuyucular artık İnce Memed'in köyünü bilir, Nurgüzdeki mektep durumunu, İrazenin derdini bilir, yoksulluktan gelen bilgisizliğin ve geriliğin kentlere kadar uzanan korkunç sonuçlarını kendine özge örnekleriyle öğrenmiştir artık. Türk köylüsü, köye uğramayan kentlinin kafasında bile, gücü, oturuş kalkışı, davranışı ve kalabalığı ile yerini almıştır artık. Yağar Kemallerin, Makalların, F. Baykurtların derdi, çoğunluğun bilinci olmaya yüz tutmuştur.

ÇİN'E KAR YAGIYOR

Kardır yağan Çin toprağı üstüne
Soğuk, anam anam, zemheri kol geziyor.

Rüsgâr, dertli bir kocakarı gibi
Bırakmıyor peşini insanın
Yakasından tutup tartaklıyor
Ağzında hep o lâflar, yakınmalar
Durmak dinlenmek bilmeyen.

Ormanlardan, tâ ormanlardan
Çin çiftçileri sökün ediyor
Arabalarıyla ağırda
Başlarında kırk papak
Kimbilir yol nereye?

Bi dakika, dinleyin beni
Bendeki de çiftçi kanı, soyum sopum
Sizlerden hep, yalazlanmış, kavruk
Benim de suratım, dert bilmiş, acı çekmiş,
Ben de gördüm o kanlı ayları
Emek ve alınteri benim de harcım
Ovalar, obalar dolusu halkın
Bilirim aç açık kaldığını
Ben de sizden daha mutlu değilim.
İçindeyim tıpkı sizler gibi
Mutsuz, umutsuz akıp giden zamanın
Almış beni de çarkına, târumar etmiş
Sürgün görmüş, hapis, hücre görmüşüm,
Rüsva olmuş civan ömrüm, delikanlı ömrüm.

Kardır yağan Çin toprağı üstüne
Soğuk, anam, anam, zemheri kol geziyor.

Bir kar gecesi, ırmaklar boyunca
Kör bir kandil ışığında
Altımızda çürük, kara yelken bir tekne
Kimdi, boynunu bükmüş o kandilin dibindeki
Orda öyle mah gibi çakılmış kalmış?

Sen ey,
Sümüklü taze, paslı pasaklı kadın
Nerde o sıcak sedirlerin senin,
İki dirhem bi çekirdek mutlu kulüben, saz
damın.

Gelmiş zorba, derebeyi ateşe vermiş.
Tam böyle bir gecede, işte tam böyle
Koruyucu erkeğini yitirdiğin.
Tutulmuş ölüm korkusuyla ağzın dilin
Düşman gelmiş, süngü çekmiş dayanmış.
Ah, derim dişlerimi sıkıp,
Buz donduran bu gecede böyle bir alay kadın,
Sığınmış el evlerine, çömelmiş bir köşeciğe.
Kim bilir neler getirecek yine doğan gün.
İşte böyle Çin yolları baştanbaşa işte böyle
Yalçın mı yalçın, taşlı mı taşlı, sapa mı sapa.

Kardır yağan Çin toprağı üstüne
Soğuk, anam anam, zemheri kol geziyor.

Koca gece, karlı çayırar boyunca
Savaşın ateşinde kavrulmuş toprak
Bir sürü çiftçi, tarla tapan adamı
Doluşmuş «Umutsuzlar Köyü»ne,
Güttüğü sığırı eşkiya basmış,
Sıçanlar cirit atıyor piring tarlalarında.
Aç toprağın aç insanı
Çevirmiş yüzünü karanlık göğe
Titreyen elleriyle kurtarıcı bekliyor

Of çekerim, bu biber gibi acısı umutsuz Çinin
Bitmek tükenmek bilmez, bu karlı gece gibi

Gözüm Çin,
Bu kandilsiz gecede,
Şu masralar, bilmem ki,
Isıtır mı seni birazcık, birazcık, birazcık
ısıtır mı?

Ay Çing

(Türkçesi : Ergin Günçe)

Köylü romanların olumlu yönlere
rinden biri de düz yazıya kazandırdıkları
sözcükler, deyimler, yalın ve tok
söyleyiş biçimleridir. Orhan Veli
kuşağı ile 1950 senelerine doğru arık-
lığını bulan dilimizde, bir yandan öz
türkçe, yalın cümle, konuşma dili
alanında büyük ilerlemeler başarılır-
ken, öte yandan köylü yazarlar yep
yeni, tap taze sözcük ve deyim türün-
leriyle türk yazım dilini zenginleş-
tirmişlerdir. Kentli aydınların, bilgilerin
çoğu zaman araştırma ve tartış-
ma zoru ile kabul ettirmeğe çalıştık-

ları sözcük ve deyimler, çoğunluğun
dili olarak köylü yazarların rahatça
kullandıkları cümleler içerisinde, da-
ha geniş okur çevrelerine yayılıp be-
nimsenmiştir. Başlangıçta kentli ay-
dınını da tedirgin eden bu dil, öğül-
nü bulduktan sonra, öz türkçenin ge-
leşip yerleşmesinin en önemli destek-
lerinden biri olmuştur.

Demek oluyor ki, ister temel dav-
ranışlarındaki toplumsal çabaları ile,
ister konu ve kişilerin yerliliğiyle,
Anadolu deyimleriyle, üslup çeşnile-
riyle, köylü yazarlar romancılığımıza

ulusal bir özellik kazandırmışlardır.

Köylü yazarların bu olumlu yön-
lerine karşı, okurlardan değil de, ki-
mi eleştirici ve sanatçıdan gelen tep-
ki neden? Bunların bir kısmı, bu ro-
manları kendi sanat anlamları içinde
yetersiz buluyor. Ama şimdidekiler
de hiç bir eleştirici çıkıp toplu ve ke-
sin olarak, bilimsel açıdan bu ro-
manlar üzerine bir inceleme yapmış
değil; oysaki konu, kuruluş, kişiler,
olaylar üslup, dil her biri teker teker
ele alınıp, yetersizlikleri belirtilmesi
gerekirdi. Aşına bakılırsa köylü ya-

zarlar övüldükleri zaman bile yuvarlak ve genel bir takım sözlerle değerlendiriliyorlar; bence asıl yetersizlik bizlerde, araştırmalarda, eleştiricilerde.

Kısmi eleştirici ve sanatçı ise köy romanlarının eski anlamda bir romancılığı sürdürdüklerini söylüyorlar. Bunlara göre roman, Batıda eski anlayış ve kuruluşundan çıkmış, yeni araştırmalar içinde gelişmektedir; kalıplaşmış eski roman anlayışı artık yeni yaşantıya uygun değildir; yaşantı yeni bir açıdan yeni deyimlerle belirtilmelidir;

Köy romanlarının eski anlamda bir romancılığı sürdürdüklerini söylemek yerinde bir yargı değil sanıyorum; bu romancılar çoğunluğunun beklediği romanları yaratıyorlar; önemli olan şey, bunların eskilği ya da yenilği değil, sanat değerleri içinde gerçekliği ve uyarma gücüdür; topluma ve kişiye verdiği kendini bilme ve anlama ferahlığıdır, bizim için en büyük yenilik bu noktada toplanıyor. Kültür alanına girmemiş % 70 Türkün yarınki isteklerini ister istemez hesaba katmak var. Fransa gibi romanı gelişmiş bir ülkede bile, işçi ve köylünün, okuyup yazmayı bildikleri halde, kültür alanına ulaşacak koşullar içinde yaşamadıkları göz önünde tutulunca, kimine göre geleneksel gibi görünen romanın, çoğunluğa göre yep yenilik niteliğini taşıyacağı besbelli. Kaldı ki geleneksel biçimde yeni yazılmış üstün yapıtlar da eksik olmuyor. Lampedusa'nın «Le Guépard» (Yaban Kedisi) ortada.

Bunu söyledikten sonra, romanın belirli geleneksel kalıplar içinde sivrüp gideceği düşüncesine kapıldığım sanılmam. Elbetteki klasik roman kalıplarını kırma, yeni duygu ve düşünceleri yeni biçimler içinde yansıtmaya çabaları yabana atılamaz. Hiç değilse 50 yıldan beri bu yolda önemli yapıtlar yaratılmıştır. Virginia Woolf, James Joyce, Kafka ve başkaları, kültüre ulaşmış toplumların, şimdiden veya ergeç değerlendirecekleri yazarlar arasındadır. Eleştiricilerin vazifesi, geniş okuyucu kalabalığı ile bu yazarların karşılaşmasını, sağlamak, toplumdaki yerlerini, tutumlarını, olumlu ve olumsuz yönlerini belirtmektir. Bilimde de sanatta da her araştırmaya saygı duymak,

uygarlığın ve ileri düşüncenin niteliği olmaktan başka, sanat eserlerinin kimi yerde önceden haber verme, gelecek çağa seslenme olanağı da unutulmamalı. «Beni yüz yıl sonra anıyacıklar» diyen Stendhal'dan başka, örneğin Kafka'nın serüveni de ilkin kişisel bir bunaltının sanatçısı gibi görünen bu yazarın yapıtları, iki dünya harbi içinde kısırılmış orta toplum katlarının örnek yankısı olarak çıkmaktadır aydın okuyucuların karşısına. Kafka'nın geniş okuyucu kalabalıklarını ilgilendirme gücü şimdilik bilinmemekle beraber, Kafka'yı küçüksemek olumlu bir tutum değil.

Memleketimize gelince, bu çeşitlenmiş ve biçim denemelerine girişen genç yazarlar ilk çalışmalarını yayınlamışlardır, duygu ve düşüncelerimizi geliştirmeleri, birey'i değerlendirmede, hatta toplumumuzu başka başka açılardan kavramada başarılı olabileceklerinin belirtileri eksik olmamakla beraber, bu denemelerin şimdilik yuzyeide kalması, Batıda olduğu kadar bile yankı uyandırmaması, Türk toplumunun içinde bulunduğu koşulların kaçınılmaz bir gereğidir. Köylü yazarların yenileyerek ya da yenilemeden söyledikleri ise, yurdun var olup olmasını kapsayan bir gerçeğin bilince ulaşmasıdır. «Bunaltı Edebiyatı» etiketi ile ortaya çıkan akımın gelişmesi bile, yüzyıllardır Türk toplumunun içinde bulunduğu asıl bunaltıdan kurtulması ile yerine gelebilir... Ne varki bu sanatçılar bu güne dek roman yayınlamış değiller (bir iki deneme dışında); başarılarla da olsa hikâye türü ile yetinmiyorlar. Düz yazınımızda ise yetersizlikler hikâyede değil, geniş bir bireşim gücüne bağlı romanda kendini gösteriyor.

Köy romanlarının yabancı ülkelerin diline çevrilmeleri kiminin dediği gibi, Batı kitap pazarlarının «yabancılaşma» düşkünlüğünden ileri gelmemektedir. Batı kitap pazarları ilginç olan her şeye, bütün çeşitleriyle düşkündür, yabancılık da ondokuzuncu yüz yıl anlamından çoktan çıkmıştır. Uçak, radyo, televizyon, az gelişmiş ülkeler Birleşmiş Milletler, Unesco, gibi araç, kavram ve örgütlerin gittikçe önem kazandığı bir dünyada, okurlar için ilginç olan, türk insanının sosyal, ekonomik, duygusal tutumunu bütün yönleriyle kavramaktır, bilinmeyen bir ülkenin değişik nabzını tutmaktır. Evet, bun-

dan dolayıdır ki yabancı dillere çevrilen köylü romanları, yetersizliklerine rağmen, ilgi toplamıştır. Köy romanının özü, konusu, olayları, kişileri açık, kesin ve kaçınılmaz bir özellik taşıdıkları içindir ki her ülkenin ilgisini çekmektedir.

Varoluşçu felsefenin başlıca sözcüsü, filozof, romancı, piyes yazarı Jean-Paul Sartre, 1964 senesinde varoluşçuların az gelişmiş dünya karşısında, aç dünya karşısında yapıtları ile kavga dışı kalmayacaklarını, yapıtlarında, kültüre susamış bu geniş kalabalığın isteklerine karşılık verme zorunluğunu belirtmiştir. Sartre'a ve düşünce sistemine saygı duyan «bunaltıcılarımız», başkalarını umursamasalar bile, yıllardanberi Türkiyede söylenenlere önem vermeseleer bile, varoluşçuluğun bu sorunu tutumuna uymaları beklenebilir.

Elbetteki bütün bunlar, köy yazarlarımızın yetersizliklerini ortadan kaldırmaz. Şu varki ulusumuz özgür-lük havası içinde kaldıkça başka başka akımlar arasında öz ve biçim bakımından yaklaşımlar, karşılıklı etkiler de beklenebilir.

Bu kaynaşma içinde kentli toplumcu yazarların da köylü ve kentli yeni açılardan ve biçimlerde dile getireceklerini söylemek kehânet sayılmaz. Köylü-kentli yazar ayrımı erimeğe yüz tutmuş durumda. Köylü yazar dediklerimiz, kente göç edeli yıllar oldu, ona karşılık kentli yazarları da yurt içlerine sık sık daldıkları, köyün gündelik yaşantısına karıştıkları da görünüyor. Yazarlardan başka, toplum içinde de kaymalar oluyor, köyden kentlere göçler, köylü-kentli ortamlar yaratıyor. Böylece yeni karmalar, yeni biçimlere yol açacaktır.

Toplumcuları olsun bunaltıcıları olsun değer ya da eksikleri içinde eleştirmek yeni aşamaları hazırlamanın biricik yoludur. Bu konulara ileride yeniden değineceğiz.

ÇALTI

(Samsun)

TOPLUM

(Gaziantep)

Toplumcu bu iki gazeteyi okurlarımıza salık veririz.

dinamit kahkahası

azime'ye

alttan bakıyorum dünyaya
taban ağır
taban sancılı
taban kızgın
ve kalabalık

alttan bakıyorum dünyaya
bir ilkbahar kokusu ellerin öfkesinde
toprakta suda havada bir bambaşkalık
ölü buyruklar dökülüyor telessizlerden
alttan bakıyorum dünyaya
sözde yalan-kurallarda pişmanlık
bir örümcek sabahı sabahların kapısında
yukarda en yukarda korku piramidleri
yukarda en yukarda soyubittmiş bir kahkaha
çocuklar doğup doğup düşüyorlar tabanın karanlığına
yumruklar sıkılıp sıkılıp tabanın karanlığına
attan bakıyorum dünyaya
ışıklar yapıp yapıp tabanın karanlığına
biryerlerde bir emekçi kırbaçlanıyor
milyonlar milyonlar düşüyor tabanın karanlığına
şirler şarkılar tabanın karanlığına
biryerlerde bir aydın susturuluyor
yüzbinler yüzbinler düşüyor tabanın karanlığına
şirler şarkılar tabanın karanlığına
biryerlerde bir kadın öpüyor erkeğini ağlamıyarak
özlemler susuzluklar tabanın karanlığına
ve alttan bakıyorum dünyaya
taban ağır
taban sancılı
taban kızgın
ve kalabalık

ey sonbahar kızılıstı
ey çocuk kitaplarındaki ay
eski savaş anıları ve kapanık yaralar ey
kalm öylece
uyutulmuş açlıklar - şafak kuşları-birdenbire öziemeler
anmalar anılmalar - ve ey büyük yanılgı
ey kendi ölümünü karnında büyüten düzen
mutlu günler anası ey koca kofluk
kalm öylece

oh
nasıl da özlenirmiş temmuz güneşinde kumsallar
nasıl da güzel olunmuş doyunca giyinince yununca
oh ne güzelmiş günlerin bayram bayram gülüşü
negüzelmiş sokaklarda dımdik yürümek
buğdayın pirincin mısırın en güzel
böyle de aç olunmaz bre
pamuğun ketenin ipeğin en güzeli
böyle de çıplak olunmaz bre
elimi sallasam aya dokunacağım
böyle de yuvasız olunmaz bre
vurmuşlar sesini vurmuşlar rengini vurmuşlar sevincini
güzelin

salmışlar ortayere korkuyu din yerine
böyle de insan olunmaz bre
çocuklar doğup doğup düşüyorlar tabanın karanlığına
yumruklar sıkılıp sıkılıp tabanın karanlığına
bir kadın öpüyor erkeğini başkaldırmalara
kadınlar-erkeklerini başkaldırmalara
toprakta tohum başkaldırmalara
çarklar volanlar başkaldırmalara
biryerlerde bir silâh güllüyor patron patron
ağtılar düzülüyor başkaldırmalara
alttan bakıyorum dünyaya
yukarda en yukarda sümürenler saltanatı
silâhlarla kilitlerle duvarlarla ayakta
yukarda en yukarda iskeletler ayakta
aynalardan aynalara sarhoş sallantı
bir altın diş-bir akkaranfil
ve insan etine gömüllü turnak
ey kendi ölümünü karnında büyüten düzen
ey koca kofluk güzel çelişk
kalm öylece

alttan bakıyorum dünyaya
hiç böyle güzel olmadı dünya
daha güzel olacak kimbilir
kimbilir ne ağıtlar ne güzel ağıtlar yakılacak kızlara
oğullara

ve kimbilir ne güzel ağıtlar kalacak bizden
pırlıl pırlıl yarımlara
kimbilir

durmadan durmadan büyütmek yuvasızlığı
durmadan durmadan büyütmek ekmeksizliği
durmadan durmadan büyütmek ezilmişliği
denizi yaşamamak
kuşları yaşamamak
ormanları tükelleri kentleri yaşamamak
hızları ezgileri boyutları yaşamamak ey
insanları yaşamamak
ve işte taban ağır
ve işte taban sancılı
ve işte taban kızgın
ve kalabalık

ey silâh
ey silâhı yapan el
ey silâhta şaşkın doğrultu
köleliğin tutsaklığın hiçliğın anası ey
duru göller nasıl şakırsa turbinlerde
ışık nasıl delerse körkaranlığı
toprak nasıl beslerse tohumu
bilin öylece
bilin öylece
bilin öylece

alttan bakıyorum dünyaya
susarak haykıranların öfkesiyle haykırıyorum ey
emekçiler

ey denizi tarayanlar
ey toprağı işleyenler
uzayı kulaçlıyanlar ey
vurun açlığa
vurun çıplaklığa
vurun yuvasızlığa vurun
vurun ki ışığın tabanın karanlığı
vurun ki yıkılın kötülükler saltanatı

h a s a n
h ü s e y i n

SARTRE VE DİL ÜSTÜNDE KAYDIRMACA

ORHAN SUDA

Sarte, Nobel ödülünü kabul etmedi. Nedenlerini de İsveç Basınında yayımlanan demecinde açıkladı. Bu demeci bizim gazeteler Anadolu Ajansının aracılığı ile sütunlarına aktardılar. Tabii her zaman olduğu gibi, «önemli yerler», «diş ve zülfü yar'e dokunan» kısımlar makaslandı.

Basınımda her şey ölçülü biçilidir. Kimin, neyin savunulacağı çok iyi bilinir. Bu kadar bilgi altında gerçekler ezilir gider. Okurların önüne sadece kulçıklar konur. Ve insan boğaz temizlemekten düşünmeye vakit bulamaz.

Basın, egemen çevrelerin, sermaye ağalarının elinde kaldıkça bu böyle sürüp gidecektir. Yapılacak en iyi şey, gerçekleri değiştirmeden yansıtacak bir gazetenin çıkabilmesi için, bütün namuslu insanların elbirliği ile çalışmasıdır. İç ve dış olayları günü güne ve bütün derinliği ile kavramanın başka yolu yoktur.

Sartre'in İsveç basınında çıkan yazısının çevirisini aşağıda bulacaksınız. Demeci, son paragrafı hariç, olduğu gibi çevirdik. Anadolu Ajansının çevirisi ile bu çeviriyi karşılaştıranlar nelerin «Kuşa çevrildiğini» çok iyi göreceklerdir.

«Verilen bir ödülü reddetmenin bir skandal haline gelmesine gerçekten üzgünüm. Bunun tek sebebi, olup bitenler hakkında daha önceden bilgi edinemeyişimdir : «Figaro Litteraire» gazetesinin İsveç muhabirinin 15 Ekim tarihli yazısından, İsveç Akademisinin Nobel ödülünü bana vermek eğiliminde olduğunu, ama henüz bu konuda bir karara varılmadığını okuyunca hemen ertesi günü İsveç Akademisine bir mektup yazmakla işleri yoluna koyacağımı ve artık bu meselenin kapanacağını düşündüm. Ve düşündüğümü de yaptım.

Nobel ödülünün ilgili yazara sorulmadan verildiğini biliyordum ve bunu önlememin tam vaktidir, diyordum. Ama şimdi anlıyorum ki, İsveç Akademisi bir seçme yapınca artık bundan önemiyormuş.

Akademiye yolladığım mektupta da açıkladığım gibi, ödülü reddedim ne İsveç Akademisiyle ne de ödülün kendisiyle ilgilidir. Ödülü bir kendi yönümden, bir de objektif sebeplerden ötürü reddetmişim.

Kendi payıma, ödülü anı bir kararla reddetmiş değilim. Ben resmi ödülleri hep reddetmişimdir. 1945 yılında, İkinci Dünya Savaşından sonra bana Legion D'Honneur nişanı vermek istedikleri zaman da bu payeyi reddetmişim. Bazı dostlarımla ısrarlarına rağmen, Collège de France'a girmeyi de hiçbir zaman arzulamadım.

Bu tutum, yazarın görevi (iş) ile ilgili görüşüme dayanmaktadır. Siyaset, toplum, edebiyat alanında tutumunu belli eden bir yazar kendi imkânlarıyla, yani kalemiyle hareket etmek zorundadır. Yazarın. Kabul edebileceği bütün ödüller okurları üzerinde bir baskı yarattı. Hiç arzu etmediği bir şeydir bu. İmzama Jean-Paul Sarte diye atmam başka, Nobel ödülünü kazanmış Jean-Paul Sarte diye atmam gene başkadır.

Böyle bir ödülü kabullenen yazar, kendisine bu ödülü veren derneği, ya da kurumu da kabullenmiş olur. Venezuela'lı mukavemetçiye sevgi beslemem sadece beni ilgilendirir. Oysa Nobel ödülünü alan Jean-Paul Sartre, Venezuela mukavemet hareketinden yana olunca kurum haline gelmiş Nobel Ödülünü de peşinden sürükler.

Demek ki, saygı değer bir şekilde de olsa yazar, kurum haline getirilmeyi reddetmelidir.

Tamamen kendi tutumumdur bu; daha önce bu ödülü almış olanlara karşı bir eleştirme değildir. Kendilerini tanımak şerefine eriştiğim Nobel ödülü kazanmış birçok kimseye karşı büyük bir saygı ve hayranlık duymaktayım.

Objektif sebeplere gelince :

Bugün kültür alanında mümkün tek savaş, iki kültürün yani Doğu kültürü ile Batı kültürünün barış içinde birarada yaşaması için yapılan savaştır. Sarılıp koklaşalım, demek istemiyorum. Bu iki kültür arasında yapılacak bir karşılaştırmamızın bir çatışma haline gelmesi kaçınılmaz bir şeydir, bunu biliyorum. Ama bu karşılaştırma, kurumların müdahalesi olmadan, insanlarla kültürler arasında yapılmalıdır.

Kendi payıma, iki kültür arasındaki zıtlığı derinden hissediyorum. Bu zıtlıklardan meydana geldim ben. Sosyalizme ve Doğu Bloku denilen bloka sempati duyduğum inkâr olunamaz. Ne var ki, ben bir burjuva aile ve bir burjuva kültürü içinde doğdum ve yetiştirildim. Bu da iki kültürü yaklaştırmak isteyen herkesle işbirliği yapmamı sağlamaktadır. Ama sonunda sosyalizmin kazanacağını umuyorum.

Bundan dolayıdır ki, gerek Doğu'da, gerekse Batı'da yüksek kurullarca verilecek ödüllerin hiçbirini kabul edemem. Sosyalist bloka duyduğum sempatiye rağmen, söz gelimi biri bana Lenin Ödülü'nü vermek istese, bu ödülü de kabul edemem.

Nobel ödülünün, Batı blokunun bir edebî ödülü olmadığını iyi biliyorum ama, İsveç Akademisi üyelerinin karar veremeyecekleri olaylar meydana gelebilir.

Bundan dolayıdır ki, bugünkü durumda Nobel Ödülü, gerçekte, Batılı yazarlarla, Doğu'da başkaldıranlara verilen bir ödüldür. Söz gelimi, Güney Amerika'nın en büyük şairlerinden biri olan Neruda'ya Nobel ödülü verilmemiştir. Böyle bir ödüle gerçekten layık Louis Aragon'un sözü bile edilmemiştir. Nobel Ödülü'nün Şolohov'a değil de Pasternak'a verilmesi ve sadece, yabancı memlekette basılmış ve kendi memleketinde yasaklanmış olan bir Sovyet eserinin ödül kazanması esef edilecek bir şeydir. Cezayir savaşı sırasında, «121'ler Bildirisi»ni imzalamış olmamıza rağmen, ödülü seve seve kabul edebilirdim. Çünkü sadece bana değil, ama uğrunda döğüştüğümüz hürriyete de saygı gösterilmiş olurdu. Böyle bir şey yapılmadı ve ancak savaştan sonra bana ödül verildi.

İsveç Akademisi ödülünün bana verilmiş sebepleri arasında hürriyetten söz ediliyor; Türü şekillerde yorumlanabilecek bir kelimedir hürriyet. Batı'da hürriyet dendi mi genel hürriyet anlaşılır. Benim hürriyet anlayışım daha somuttur. Bence hürriyet, bir çiftten fazla ayakta kalmaya ve doyuncaya kadar yemek yeme hakkına sahip olmaktır. Ödülü reddetmem, kabul etmemden daha az tehlikelidir.

«Figaro Littéraire» in makalesinde «siyasi çatışmalarla dolu geçmişimin» bir yana bırakıldığını okudum. Bu makalenin İsveç Akademisinin görüşünü yansıttığını biliyorum; ama ödülü kabullenişimin bazı sağcı çevrelere nasıl yorumlanacağını bu makale açıkça göstermektedir. Geçmiş bazı hataları kabul etmeye hazır olduğum halde bile, «çatışmalarla dolu bu siyasi geçmişim» bence her zaman için muteberdir.

Bununla, Nobel ödülünün bir «burjuva» ödülü olduğunu söylemek istemiyorum. Ne var ki, çok iyi tanıdığım çevrelerin yapacakları burjuvaca yorum budur.»

HİLMİ ÖZGEN'İN

Türk Sosyalizmi
Üzerine Denemeler
(5 lira)

ve

Tarımda Sosyalizm
(350 kuruş)

kitapları, T.İ.P. örgütü
ve topluca alacaklar için
% 50 indirimli olarak aşağıdaki adresten istenebilir.

H. Özgen

Yüksel Cad. 30/1
Yenişehir — Ankara

**SOSYAL ADALET YAYIN
KOOPERATİFİ**

İki yeni kitabını sunar

M. Dobb

**AZ GELİŞMİŞ ÜLKELER
VE İKTİSADİ KALKINMA**

3 lira

O. Lange

(Polonya Plânlama Komitesi
ve İktisat Konseyi Başkanı)

**İKTİSADİ GELİŞME
PLÂNLAMA
VE
MİLLETLERARASI İŞBİRLİĞİ**

çeviren : Mehmet Selik

2 lira

(Genel isteme adresi :
Toplum Organizasyon, P. K. 176, Ankara

Sayın okurlarımıza,

- * Abone süresi sona ermiş okurlarımızın abonelerini yenilemelerini rica ederiz.
- * Sosyal Adalet'in yaşamasını isteyen okurlarımızın abone olmalarını, abone bulmalarını rica ederiz.
- * Haftalık Sosyal Adalet dergisinin 1-18 sayıları ciltli olarak satılmaktadır. Fiyatı : 20 liradır. Ankara'da oturanlar bizzat dergi yönetim yerine uğrayıp alabilirler. Ankara dışında olanlara da 20 TL karşılığında ödemeli gönderilir.

**SOSYAL ADALET'İN
YENİ ADRESİ**

Se'ânîk Cad. 28/1
Kızılay — Ankara

Kısa adresi P. K. 193
Yenişehir — Ankara

REKLAM.
LARINIZ
IÇIN

"BASIN İLAN KURUMU"

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 22 43 84 - 22 43 85

Telgraf Adresi : BASIN KURUMU

ŞUBELER

DIŞ MÜHABİRLER

İstanbul
Ankara
İzmir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

A.B.D.
Almanya (Federal)
Almanya
Avusturya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
İspanya
İsrail

İsviçre
İtalya
Japonya
Lübnan
Macaristan
Norveç
Pakistan
Polonya
Portekiz
Romanya
Yugoslavya
Yunanistan